

BİR FÂRENİN SEYÂHATI

MİRALAY HÜSEYİN REMZİ

Hazırlayan
Prof. Dr. Cevdet ERDÖL

**SAĞLIK BİLİMLERİ
ÜNİVERSİTESİ**

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları No: 42

Yazar

MİRALAY HÜSEYİN REMZİ

Eser Adı

BİR FÂRENİN SEYÂHATİ

Hazırlayan

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL

Editör

Musa Ebrar ÇETİNDİL

Grafik Tasarım

Hasan ENSARİ

ISBN

978-625-99320-0-2

Baskı

Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Gülhane Basımevi — Ankara • 2023

ÖNSÖZ

Türk-İslam medeniyet havzasında yetişen pek çok entelektüel; aynı anda bilim adamı, sanatçı, şair, tarihçi, hekim, siyasetçi gibi birkaç özelliği bir arada bulundurmalarıyla meşhurdurlar. Çok yönlü kimlikleriyle tanınan bu insanlar, aynı zamanda toplumu ilmî anlamda aydınlatıcı bir misyonun da sahibidirler. Konuşmaları, yazıları ve yorumlarıyla toplumun önünde olan bu insanlar; tecrübeleri, donanımları, çalışkanlık ve üretkenlikleri, dünya görüşleri ve insanlara verdikleri değerlerle daima çağdaşlarının fevkinde olmuşlardır. İşte bunlardan biri de Miralay Doktor Hüseyin Remzi Efendi'dir.

Dr. Hüseyin Remzi Bey Mikrobiyoloji alanında çalışmalar yapmış, kuduz aşısını ülkeye getirmiş Osmanlı Hekimi'dir.

Dr. Hüseyin Remzi Bey; 1865 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'yi bitirmiştir. 1872 yılında çiçek aşısı müfettişi, 1873 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de Mevalid-i Selase (Doğa Bilimi) muallim muavini olmuştur. Dr. Remzi Bey, kısa bir süre sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de (Sivil Tıbbiye) Menafiü'l-Aza (Fizyoloji) dersleri vermiştir. 1875 yılında İlm-i Hayvanat (Zooloji) muallimi olmuştur. 1876 yılından sonra çeşitli okullarda Tarih-i Tabii (Doğa Tarihi) dersleri vermiş ve Darüşşafaka'da bir doğa tarihi müzesi kurmuştur. 1886 yılında Zoeros Paşa ve Hüseyin Hüsnü ile birlikte, yeni bulunan kuduz aşısını incelemek üzere Paris'e Pasteur Enstitüsüne gönderilmiştir. İstanbul'a döndükten sonra bakteriyoloji alanındaki yenilikleri uygulamak ve yaygınlaştırmak için büyük çaba göstermiştir. 1892 yılında Dr. Remzi Bey'in girişimleriyle İstanbul'da Telkikhane-i Şahane adıyla bir aşı merkezi açılmıştır. Dr. Hüseyin Remzi Bey 1898 yılında hayatını kaybetmiştir. Kabri Kasımpaşa'da Bahriye Dairesi karşısındaki Tümeni Dergâhındadır.

Dr. Hüseyin Remzi Bey'in bir kısmı ölümünden sonra yayınlanan, bir kısmı ise basılmamış, tercüme ve telif toplam 59 adet kitabının olduğu bildirilmektedir. Bu kitaplardan birisi olan Bir Fârenin Seyahati kitabı Hüseyin Remzi Bey'in vefatından sonra çıkan metrûkât-ı kalemiye serisinin dördüncü kitabı olup, 136 sayfa olarak 1316'da bastırılmıştır.

Dr. Hüseyin Remzi Bey Bir Fârenin Seyahati kitabını “Mektep ve Aile Romanı” olarak tanımlamıştır. Farelerin maceralarını konu alan romanda yer yer eğlenceli anlara tanık olmakla beraber; yaşadıkları her tecrübe ve atlattıkları her badireyi de onlarla âdeta yaşarız. Romanda âhlak ve etik ilkelerinin de inceliklerle işlendiğini söyleyebiliriz.

Bir Fârenin Seyahati’nin bu çalışmayla birlikte Türkiye Türkçesine ilk defa aktarılmasının sevincini yaşarken bu vesileyle Miralay Dr. Hüseyin Remzi Bey’in diğer çalışılmamış eserlerinin de günümüz Türkçesine aktarılmasının önemli olacağını düşünüyoruz.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi olarak en büyük idealimizin “kalıcı”, “güvenilir” ve “kaynak” eser özelliği taşıyan Osmanlı ve İslâm dünyasına ait kadim tıp metinlerini yayınlamak olduğunu bu vesileyle tekrar ifade ediyor, eserin bilim çevrelerine; Osmanlı ve İslâm tıbbı üzerinde çalışanlara yararlı olmasını diliyorum. Ayrıca bu eserin hazırlanmasında emeği geçen Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektörü

KISALTMALAR

Haz:	Hazırlayan
No:	Numara
Prof. Dr.	Profesör Doktor
SBÜ.	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti

Muallim Şehir Tabîb Miralay Hüseyin Remzi
Bey Merhûmun Metrûkât-ı Kalemîyyesinden:

Dördüncü Kitâb

Mekteb ve Âile Romanı
BİR FÂRENİN SEYÂHATİ

Sâhib ve Nâşiri : MİRALAY HÜSEYİN REMZİ

Nezâret-i Celîle-i Maârifin 29 Zi'l-hicce 315 ve 2 Mayıs
314 târihli ve 198 numaralı ruhsatnâmesiyle
(A. Asadoryan) Şirket-i Mürettibiye
matbaasında tab olunmuşdur.

İSTANBUL

1316

معلم شهیر طبیب میرآلای حسین رمزی
بک مرحومک متروکات قلمیه. منندن :
دردنجی کتاب

مکتب و عائله رومانی
بِرْ فَاِزَا نِکْ سِیَاحِیْ

صاحب و ناشری : نورالدین مراد

نظارت جلیله، عارفک ۲۹ ذی الحجّه ۱۳۱۵ و ۲ مایس
۱۳۱۴ تاریخلی و ۱۹۸۱ نومرولی رخصتنامه سیله
(آ. آ. آصادوریان) شرکت مرتبیه
مطبعه سنده طبع اولمشدر

استانبول

۱۳۱۶

İkinci Tâb

ایکینچی طبع

(3)

1

Bir Fâre Kabîlesi

Çocukluk yadigârlarım, Thames (*) yanında, Polyar kurbunda büyücek bir mağazanın ittisâlinde bulunan bir bodrum içinde dolaşib gezdiklerimdir.

Yedi kardaşlarım ile berâber benim bu bodrum içinde geçirdiğim ömür şâyân-ı temâşâdır!..

Bu bodrum, bizim için gezib sıçrayıb saklanbac oyunları icrâ edeceğimiz bir mahal idi.

(*) İngiltere’de

۱

بر فاره قبیله‌سی

جوجقلق یادکارلرم، تائیس [°] باننده، بولیار
 قریبنده بیوجک بر مغازه‌نک اتصالنده بولنان بر
 بودروم ایچنده طولاشوب کردکلرمدر.
 بدی قرداشلرم ایله برابریم بو بودروم ایچنده
 یکوردیکم عمر شایان نماشادر !
 بو بودروم، بزم ایچون کزوب صیچرایوب
 صافلانجاج اوبونلری اجرا ایده جکمز بر محل ایدی.
 [°] انکترده

(4)

kabîlece bu bodrumdan haz etmiş idik. Kabîlemiz zâten vaktiyle kahramân Kilyom ile İngiltere'ye birlikde gelmiş, seyyar ve vahşî fârelerin neslinden üremiş ve eski Britanya silsilesinden kalmışdır. Biz böyle vahşet âleminden buralara düşmüş olmakla iftihâr ediyoruz.

Kabîlemizin efrâdı boyca küçük, kıllarımız siyâh ve parlak, kuyruklarımız uzun ve kulaklarımız güzel ve enli olmasıyla sâ'ir fâre kabâ'ilinden mümtâzdır.

Kâinatın ser-firâzı olan insân, âlemde hilkaten bahtiyâr olmayan mahlûkât-ı âcizeye merhamet ve âtîfet ile nazar eder. Biz ise kabîlemiz içinde en gençleri olduğumuzdan insânın nazar-ı merhametine şâyân bulunuruz.

İçimizden en ziyâde mihnet-keşimiz Barok'dur.

Birgün Barok bodruma girib, çıkıb dolaşıyor idi. O esnâda karındaşlarımızdan Brisik nâmında olan genç fâre telâş ile bodruma gelib dedi ki:

۴ ۵۶ بر قاره نك سياحتی ۳۸-

قبيله جهه بو بودرومدن حظ ايتمش ابدك. قبيله من
 ذاتاً و قبيله قهرمان [كيليوم] ايله انكلمتريه برلكده
 كلش، سيار و وحشى قاره لرك نسلندن اوردمش
 واسكى برىتانيا سلسله سندن قالمشدر. بزويله وحشت
 عالمندن بورالره دوشمش اولمغه افتخار ايدبورز.
 قبيله مزك افرادى بويجه كوچوك، قىلار من
 سياه و پارلاق، قويروقلر من اوزون و قولاقلر من
 كوزل و اكلى اولمسيه سائر قاره قبائلندن ممتازدر.
 كاشانك سرفرازى اولان انسان، عالمده خلقه
 بختيار اولميان مخلوقات عاجزه به مرحمت و عاطفت
 ايله نظر ايدر. برايسه قبيله من ايچنده اك كنجلرى
 اولديغمزدن انسانك نظر مرحمتنه شاين بولنورز.
 ايچمزدن اك زياده محنتكشمز [باروق] در.
 بركون [باروق] بودرومه كيروب، چيقوب
 طولاشيور ايدى. او ائشاده قرنداشلىر مزدن [برىق]
 نامنده اولان كنيج قاره تلاش ايله بودرومه كلوب
 ديدى كه:

(5)

-Arkadaşlar, size havâdis getirdim. Hind'den bir gemi gelmiş, derûnunda pirinc, şeker, çivid varmış.

Bu sözleri köşede duran amâ fâre işidib dedi ki:

-Çivid bir meyveden çıkarılır. Mâ'i boyadır.

Brisik- Gemide afyon da varmış...

Amâ fâre- Afyon, haşhaş denilen nebâtın donmuş suyudur. Bundan çok yiyen âdemlere fenâ hâlde te'sîr eylediğini gördüm! Bunu yiyenlere ibtidâ bir şecâat, metânet gelib mehâlike delice atılırlar! Dostlarıyla mücâdeleye kalkarlar! Düşmânlarına karşı izhâr-ı adâvet ederek kendi kendilerine güler, oynarlar! Bilâ sebep izhâr-ı şâd-mâni ederler!

Sonra uykuya dalarlar, uykudan kendilerini -tehlike bile olsa- alamazlar! Biraz uykudan sonra uyanırlar, uyuşurlar, fakat başlarını kaldıramazlar, bir gevşeklik ve düşkünlük hissederler, âdetâ hasta olurlar.

• ✦ بر قاره قبیله سی ✦

— ارقداشلر، سزه حوادث کتورددم. هنددن
برکمی گلش، دروننده پرنج، شکر، جیویدوارمش.
بوسوزلری کوشه ده طوران اعماقاره ایشیدوب
دیدى که:

— جیوید بر میوه دن چیقاریلور: مائی بو یادر.
بریسیق — کیده آفیون ده وارمش...
اعماقاره — آفیون، خشخاش دینلان نباتک
طونمش صویدر. بوندن چوق بین آدمیره فنا
حاله تاثیر ایلدیکنی کورددم! بونی بینلره ابتدا بر
شجاعت، متانت کلوب مهالکه دلیجه آیلورلر!
دوستلریله مجادله به قالقارلر!.. دشمنلرینه قارشو
اظهار عداوت ایدرک کندی کندیلرینه کولر،
اویشارلر! بلا سبب اظهار شادمانی ایدرلر!..

صکره اویقویه طالارلر، اوبقودن کندولرینی
— نهلکه بیله اولسه — آله مزلر! . بر آز اویودقدن
صکره اویانورلر، اوشورلر، فقط باشلرینی قالدیرمه مزلر!
برکوشکک و دوشکونلک حس ایدرلر، عادتا خسته
اولورلر.

(6)

Bu hâl her gün devâm eyler ise kudret ve kuvvetleri zâyî olub sıhhat ve âfiyetleri muhtel olur. Kemiklerinden etleri ayrılır! Bakışları sönük ve vücûdları âdetâ mevtâ gibidir!

Birisik- Bah! Adam sen de, bu afyonu insânlara bırakalım, bu bizim işimize hiç gelmez!..

۶
 چۈر فارەنك سیاحتی

بو حال هر کون دوام ایلر ایسه قدرت
 وقوتلری ضایع اولوب صحت وعافیتلری مختل اولور.
 کیمکلرندن اتلری آیریلور! باقشلری سونوک ووجود-
 لری عادتا موتا کییدر! ..
 بریسیق — باخ! .. آدم سنده، بو آفیونی انسانلره
 براقلم، بو بزم ایشیمزه هیچ کلز! ..

(7)

- 2-

Fâre Kapanı

Bir gün mağazaya acele acele girdik, bizim koca fâre alîl olduğundan arkada kalmış idi.

Mağazada evvelâ gözüme ilişen şey bir diş idi!... Ammâ nasıl diş!... Başından kuyruğu ucuna kadar iki fâre boyunda bir diş!... Acabâ böyle koca bir diş nasıl hayvânın ağzındadır? O ne kadar büyük hayvândır?... dedim.

Arkamda uyanmakda bulunan Barok dedi ki:

۶

فاره قیانی

بر کون مغازه به عجله عجله کیردک . بزم قوجه
 فاره علیل اولدیغندن آرقهده قالمش ایدی .
 مغازهده اولا کوزمه ایلیشن شی بر دیش
 ایدی!.. اما نصل دیش!.. باشندن قویروغی اوجنه
 قدر ایکی فاره بوینده بردیش!.. عجبا بویله قوجه
 بردیش نصل حیوانک آغزنده در؟ اونه قدر بیوک
 حیواندر؟.. دیدم
 آرقهده اوینامقده بولنان [باروق] دیدی که:

(8)

- Fil dişi denilen sakın bu olmasın?... Böyle bir âlet-i müdâfaası olan büyük fâreler midir?.. Ne gezer!... Eğer öyle bir fâre olsa onunla dünyâyı gezmek dolaşmak ne kadar fâideli olurdu.

Karındaşlarım karınlarının acıkdığını söylediler.

Bırsık dedi ki:

-Çok uzağa gitmeye hâcet yok. Şurada yukarıda peynir tulumu var, güzel râyihasını istişmâm ediyorum.

Barok hemen peynirin olduğu mahale atf-ı nazar eyledi. Peynirin yanına ilk yaklaşanın hissesi çokdur. Amâ fâre kiminle kalsın!... Biz yedi kişiyiz... Bir, iki, üç, dört, beş öndeyiz. Barok arkadan geliyor. Zâten Barok dâimâ öyle yapar. İbtidâ atılıb ve birbiri üzerine tırmanıp çıkan karındaşlarım, ufacık bir delikten içeri girdiler.

Delğe doğru bakdım. Vâh! Vâh! Yazık oldu.

برقاره نك سياحق

۸

— قبل دیشی دینیلن صاقین بواولمسین؟ ..
 بویله بر آلت مدافعه سی اولان بیوک قاره وار.
 میدر؟ .. نه کزرا!.. اکر اویله برقاره اولسه آنکله
 دنیایی کز مک طولاشمق نه قدر فائده لی اولوردی.
 قرنداشلرم، قارنلرینک آجیقدیغنی سوبلدیلر.
 [بریسیق] دیدی که:

— چوق اوزاغه کیتمکه حاجت یوق،
 شوراده یوقاروده بئر طولومی وار؛ کوزل رایحه
 سنی استشمام ایدیورم.

[باروق] همان بئرک اولدیغی محله عطف نظر
 ایلدی. بئرک یانسه ایلك یاقلاشانک حصه سی چوقدر.
 اعماقاره کمیکله قالسون!.. بزیدی کشی یز.. بر، ایکی،
 اوچ، درت، بش اوکده یز. [باروق] آرقه دن کایور.
 ذاتا [باروق] دائما اویله یایار. ابتدا آیلوب و بربری
 اوزرینه طرمانوب چیقان قرنداشلرم، اوفاجق بر
 دلیکدن ایجری کیردیلر.

دلیکه طوغری باقدم. واه! واه! یازق اولدی.

(9)

Karanlık bir delik acabâ nereye gitdiler?..

Bîçârelerin hepsi de fâre kapanına tutulmasınlar mı?!.. Başladık kapanın kenârlarını kemirmeye, lâkin kâbil midir? Kapan telden yapılmış, dişlerimiz teli kesmiyor. Saylerimiz boşuna gitdi. Eyvah, bu geceyi bunlar kapan içinde ıztırâb ve elem ile geçirecekler. Sabâh hepsini alıp bir torbaya koyacaklar, kedilere yedirecekler.

Arkadaşa dedim ki:

-İnsânlar, fârelere böyle tuzak kurmakla fenâlık ediyorlar.

Tesâdüf bu ya! Sözlerimi bizim koca alîl fâre işitmiş.

-İnsânlar, fârelere böyle tuzak kurmakla fenâlık ediyorlar! Ha, öyle diyorsun değil mi?.. İyi biliniz ki insân fâreleri tutmak için böyle kapan kurmakda haklıdır. Çünkü biz, -yanî fâreler- başkalarının emvâlinden geçinmeye mecbûruz. Onun

قراکاق بردلیک عیبا نرەبە کیتدیلر؟..

بىچارە لركەپسى دە فارە قېانە طو تلمسونلرمى؟!..
باشلادق قېانك كنارلرېنى كىرمكە، لىكن قابلمىدر؟.
قېان تلدن ياپلمش، دىشلر مزل تلى كسميور. سەيلر مزل
بوشنە كىتدى. ابوام، بوكىجەنى بونلر قېان اېچندە
اضطراب و الم ايله كجورە جكلر. صباح ھېسنى آلوب
برطورد بایە قويە جقلر، كدىلرە یدیرە جكلر.
ارقداشمە دیدم كە:

— انسانلر، فارەلرە بویە طوزاق قورمقلە
فئالق ایدیورلر.
تصادف بویا! سوزلرمى بزم قوجە علیل
فارە ایشتمش.

— انسانلر، فارەلرە بویە طوزاق قورمقلە
فئالق ایدیورلر! ها، اویە دیورسك دكلى؟!.. ابو
بیلكر كە انسان فارەلری طونمق اېچون بویە قېان
قورمق دە حق بیدر. چونكە بز، — یعنی فارەلر —
بشقلرېسك اموالندن كچنمكە مجبورز. انك

(10)

için elbette mazarratımız der-kârdır. Bu mazarrattan halâs çâresini insânlarca düşünmek de tabiidir.

-İnsâna da tuzak kuran var mıdır?..

-Benim bildiğime kalırsa insânların tuzaklarına meyhâne derler. Çoklarını bu tuzağa düşmüş olduğu hâlde gördüm. Bu tuzakların envâı vardır. Bu tuzağa konulan yemler, su gibi şeylerdir, ammâ geçende tarîf eylediğim afyondan çok muzırdır. Bîçâre insân, onun dâmına bend olur, vaka görünüşde fârelerin demir telden kapanlarına benzemez ise de daha fenâdır. Zîrâ tutulanların akıl ve sıhhat-i bedeniyelerini harâb ve encâm onları helâk eder.

Barok dedi ki:

-Peki, bir suâlim daha var. Ben bu bizim için kurulmuş olan tuzağı gördüm. İçine düşenleri kurtarmağa çabaladım. Ne çâre muvaffak olamadım. Fakat kendim iyice onu öğrendim, o tuzağa kâbil değil

۱۰ ✽ بر فارمك سياحتی ✽

ایچون البته مضرتمز درکاردر. بومضرتدن خلاص
چاره سی انسانلرجه دوشنمك ده طبیی در .
— انسانه ده طوزاق قوران وارمیدر؟..
— بئم بیلدیکمه قالورسه انسانلرک طوزاقلرینه
میخانه دیرلر. جوقلرینی بو طوزاغه دوشمش
اولدینی حالد کوردیم. بو طوزاقلرک انواعی واردر.
بو طوزاغه قونیلان بملر، صوکی شیلردر، اما کچنده
تعریف ایلدیکم آفیوندن جوق مضردر. بیچاره انسان،
آنک دامنه بئسد اولور؛ واقعا کورونشده فارملرک
دمیر تلدن قبانلرینه بکزه مزایسه ده دها قئادر. زیرا
طوتیلانلرک عقل وصحت بدنیه لرینی خراب وانجام
آنلری هلاک ایدر.

[باروق] دیدی که:

— یکی، بر سؤالم دها وار. بن بو بزم ایچون
قورلمش اولان طوزاغی کوردیم. ایچنه دوشنلری
قورتارمغه چبالادم. نه چاره موفق اوله مدم. فقط
کندم ایوجه آتی اوکرندم، او طوزاغه قابل دکل

(11)

düşmem!.. İnsânlar da kendi tuzaklarını böyle tesâdüfî gördükleri zamân ondan ibret alıb da ictinâb etmezler mi?..

-Ne gezer!.. Zavallı insânlar, bu tuzağı öğrenirler ve helâki mûcib olduğunu görürler de yine oraya koşarlar. Mesela: bu tuzağa tutulan insân fakîr olur, hasta düşer, fakat yine oraya düşmekden kendisini alamaz. O tuzağa baş eğmiş, boyun vermiş olduğu hâlde müdâvemet ve mütâvaat gösterir.

-Öyle ise insânların aklına şaşarım.

۱۱

فارە قېانی

دوشمم! انسانلرده كندى طوزاقلرىنى بويە تصادفى
كور دكارى زمان آندن عبرت آلوده اجتناب
ایتمزلمى؟..

— نه كزر!.. زواللى انسانلر، بو طوزاغى
او كرنورلر وهلاكى موجب اولديغنى كوررلرده
ينه اورايه قوشارلر. مثلا: بو طوزاغه طوتيلان انسان
فقير اولور، خسته دوشر، فقطينه اورايه دوشمكدن
كندوسنى آله مز. او طوزاغه باش اكش، بويون
ويرمنش اولديغنى حالده مداومت و مطاوعت كوسترر.
— اوبله ايسه انسانلرك عقلنه شاشارم.

(12)

- 3-

İki Fakîr Çocuk

Sonbaharda, bir akşamüzeri gâyet soğuk bir rüzgâr esiyor, yağmur dökülüyordu. Bu esnâda iki fakîr çocuk titreyerek bizim bodruma girib bir köşeye sokuldular. Bu bîçâreler, kemikleri sayılacak derecede zaîf idiler. Ayakları çıplak idi. Hattâ birisinin topuğu yarılmış, âdetâ iltihâblanmışdı.

Bu çocukları ilk gördüğümüzde ziyâdesiyle

۴

ایکی فقیر چوجق

صوك بهارده، بر افشام اوزرى غایت ضغوق
 بر روزکار اسیور، یاغمور دوکیایوردی. بوانساده
 ایکی فقیر چوجق تیزه بهرك بزم بو درومه کیروب
 بر گوشه به سوقولدیلر. بو ییچاره لر، کیکلری صا.
 ییله جق درجاده ضعیف ابدیلر. آیاقلری جیلاق
 ایدی. حتی بریسنک طیوغی یاریلمش. عادتا
 الهابلنمشدی.

بو چوجقلری ایلک کوردیکمزده زیاده سیله

(13)

korkduk. Bir müddet sonra kendimizi toplayıp biraz yanlarına sokulduk, küçük çocuk bizi görünce korktu, birâderine:

-Amân! Bob, kardaşım! Bak!.. Bak!.. dedi. Büyüğü soğukkanla bizim bulunduğumuz mahale bakdı, içini çekdi. Küçüğü, ceketinin yakasını çekib büzüldü ve:

-Bob ben burada kalamam dedi. Birbirlerine sarıldılar, Bob kardaşına dedi ki:

-Ben de istemem... Ammâ nereye gidelim... Bili kardaşım korkma, bu fârelerden bize zarar gelmez...

Yavaş, yavaş çocuklar ile aramızda alışkanlık hâsıl oldu. Hattâ o kadar alışdık ki küçük Bili ekmek yer iken biraz da bana verirdi. Benim de onun elinden alıb yemek pek zevkime gider idi.

۱۳ — ایکی فقیر جوجق

قورقدق. برمدت صکره کندیمیزی طویلایوب براز
یانلرینه صوقولدق، کوچوک جوجق بزی کورنجه
قورقدی، برادرینه :

— آمان! [بوب]، قرداشم! باق!.. باق!..
دیدى، بیوکی صغوق قالدیه بزم بولندیغمز محله
باقدی، ایچینی چکدی. کوچوکی، چاکتنک قاسنی
چکوب بوزولدی. و :

— [بوب] بن بوراده قالدیم.
دیدى. بربرلرینه صارلدیلر، [بوب] قرداشنه
دیدى که :

— بنده ایستم... اما نره به کیدم...
[بیلی] قرداشم قورقه، بو فاره لردن بزه ضرر
کلز...

یواش، یواش جوجقلرایله آره مزده آیشقانلق
حاصل اولدی. حتی او قدر آیشدق که کوچک
[بیلی] اکمک بر ایکن برازده بکا ویرردی. بنمده
آنک الندن آلوب ییمک بک ذوقه کیدر ایدی.

(14)

Bîçâre çocuk total idi. Nâdiren bodrumu terk eder, ekser orada kalır idi.

Bob sabâhleyin çıkar akşam gelir yine yiyecek götürdüğü zamân kardaşı ile taksîm ederler idi. Soğukdan sakınmak üzere birbirlerine sımsıkı sarılırlardı. Küçük Bili bazan acılık ve soğukdan ağlar, gözünün yaşları yanağı üzerinde yol yapardı.

Bob ağlamazdı. Hattâ çok kederlendiğini bile belli etmemek için cebr-i nefes ederdi. Kardaşının saçlarını tarar, düzeltir ve çok lütûf ile muâmele ederdi. Bu hâline bakarak onu Bili'den ziyâde sever idim.

Küçük Bili çok geveze idi Bob ise tecrübe görmüş âdemler gibi ağırbaşlı idi.

Korkak Barok bir gün tesâdüfî olarak bodruma uğradı. Bili onu görünce gülümsemeye başladı ve:

بجاره جوجق طوبال ایدی. نادرأ بودرومی ترك
ایدی، اکثر اوراده قالور ایدی.

[بوب] صباحلین چیقار، اقشام کلور، ییه جك
کتوردیکی زمان قرداشی ایله تقسیم ایدرلر ایدی.
صفوقدن صاقمق اوزره بربرلرینه صیم صیقی صا-
ریلورلردی، کوجوك [بیلی] بعضاً آجاق و صفوقدن
آغلار، کوزینك یاشلری یناغی اوزرندە بول یپاردی.
[بوب] آغلانردی، حتی جوق کدرلندیکنی
بیله بللی ایتمک ایچون جبر نفس ایدردی. قرداشنك
صاچلرینی طرار، دوزلتور وجوق لطف ایله معامله
ایدردی. بوحالنه بقارق آتی [بیلی] دن زیاده سور
ایدم.

کوجك [بیلی] جوق کومزه ایدی. [بوب]
ایسه تجربه کورمش آدملر کی آغر باشلی ایدی.
قورقاق [باروق] بر کون تصادفی اوله رق
بودرومه اوغرادی. [بیلی] آتی کورنجه کولومسه مکه
باشلادی. و:

(15)

-Bob bak! Ne güzel fâre! Neler yapıyor, diyerek çocukların ekserîsinin yaptığı gibi iki ellerini çırpmağa başladı.

Bir akşam yine küçük Bili kardeşi Bob'a dedi ki:

-Kardeşim ben bugün fâreleri gözetledim, ammân neler gördüm neler...

-Ne gördün bakalım? Bana da söyle!..

-Dün dikkat ile etrâfa bakıyordum. Bodruma büyük bir fâre geldi. O aralık iki büyük fâre daha çıkdı! Bu sonrakilerden birisi ihtiyârlamış ve gözleri kör olmuş idi.

-Ne diyorsun? Kardeşim! Kör bir fârenin aclıktan ölmesi lâzım gelir!...

-Kocamış ve amâ olmuş fâre, uzunca bir çöpün ucundan ağzıyla tutmuş, diğer ucunu dahi güzel tüylü fâre ağzına almış olduğu hâlde

— ایکی فقیر جوجق 3 — ۱۵

— [بوب]، باق! نه كوزل فاره! نه لر یاییور.
دیهرك جوجقه-لرك اكزيسنك یایدینی کبی ایکی
الاریخی چریمغه باشلادی.

براقشام یینه كوچوك [ییللی] قرداشی [بوب]،
دیدي که :

— قرداشم، بن بوكون فاره لری كوزتله دم،
آمان نه لر كوردیم، نه لر...

— نه كوردك بقالم؟ بكاده سویله!

— دون، دقت ایله اطرافه باقیوردیم، بودرومه
بیوك بر فاره كلدی، او آراق ایکی بیوك فاره
دها چیقدی! بوسكره کیلردن بری، اختیارلامش
وكوزلری كور اولمش ایدی.

— نه دییورسك؟ قرداشم! كور بر فاره نك
آجلقدن اولمش لازمكلور!...

— قوجه مش واعما اولمش فاره، اوزونجه
ر چوپك اوجندن آغزیه طومش، دیگر اوجنی
دخی كوزل توبلی فاره آغزیه آلمش اولدینی حالد.

(16)

onu istediği mahale götürüyordu. Ben bunları ürkütmemek ve ürkütmemek için ölü gibi durdum. Ekmek kırındısı atdığım köşeye geldiler. Orada bulunan etmek parçalarını kendileri yemeyib hemen cümlesini amâ olan koca fârenin önüne koydular, yedirdiler. Sonra koca fâreyi alıb yine geldikleri yere göturdüler,

dedi.

۱۶ — بر فاره نك سپا حق —

آنی ایسته دیکی محله کوتور بیوردی. بن بونلری
 اور کوتامک و قورقونماق ایچون اولوکی طوردم.
 اتمک قیریندیسی آندیغم کوشه یه کلدیله؟ اوراده
 بولنان اتمک یارجه لرینی کندیلری بییوب همان جمله.
 سنی اعمما اولان قوجه فاره نك اوکنه قویدیلر،
 ییدیردیله. صکره قوجه فاره بی آلوب ینه کلدکاری
 یره کتیدیلر.
 دیدی.

— — — — —

(17)

-4-

Kahramân Fâre ile Dost Oluşum

Büyük mağazada Norveçli sincabî fârelerin kesretli olduğunu işidir, pek çok oraya devâm edemez idim. Zîrâ kulaklarımı ısırtmaktan korkardım.

Buraya müdâvim olan sincabî fârelerden biri: Zekâvet-i fitriyyesi, tedbir-i mahâlikde çabukluğu, dişlerinin metâneti ve onları hüsn-ü istimâl etmesi gibi birtakım hasâ'il-i mümtâze sâyesinde diğerlerinden ziyâde şöhret kazanmış idi.

۴

قهرمان فاره ایله دوست اولیشم

بیوک مغازه ده [نوروجلی] سنجابی فاره لرك
 کثرتلی اولدیغنی ایشیدیر، پک چوق اورایه دوام
 ایده مزایدم. زیرا قولاقلریمی ایصرتمقدن قورقاردم.
 بورایه مداوم اولان سنجابی فاره لردن بری:
 ذکاوت فطریه سی، تدبیر مهالکده چاپوقلغنی، دیشلر-
 ینک متاتی و آنلری حسن استعمال ایتمسی کبی بر
 طاقم خصائل ممتازه سایه سنده دیکر لرندن زیاده
 شهرت قزائمش ایدی.

(18)

Buna Visgrandos nâmı verilmiş idi. Bu âdetâ fârelerin kahramânı idi.

Hattâ bu kahramân fârenin bir zamân dağ gelinciği ile karşı karşıya pençelediğini ve ona galebe ettiğini rivâyet ederler!..

Bir gün büyük mağazada bulunuyordum. Şimdiye kadar bulunmuş olduğu mücâdele ve mübârezelerde hayâtını mehâlikden kurtarmış, boynunda ve kulaklarında müteaddid yara ve bereler kazanmış olan Visgrandos geldi! Refâkatinde de bir sincabî fâre var idi!..

Ben Visgrandos'un hâl ve şânına bakarak çok korktum. Lâkin o bana dokunmadan yanımdan geçti. Çünkü şân ve metâneti icbâbı olarak kendisinden zaîf olanlara taaddî etmezdi. Fakat refâkatindeki dalkavuk fâre, bu kahramân gibi asîl değil! Efendisinden aldığı cesâret ve metânet üzerine yanımdan geçer iken kulağımı şiddetlice ısırdı. Bağırarak uzağa kaçtım. Ben

بوکا [ویسقراندوس] نامی ویرلش ایدی. بو
عادتا قاره لرك قهرمانی ایدی.

حقى بو قهرمان قاره نك بر زمان طاغ كلنجكى
ایله قارشو قارشویه نجه لشدیکنى واکا غلبه ایتدیکنى
روایت ایدرلر!..

بر کون بیوک مغازه ده بولنیوردم، شمدییه
قدر بولنش اولدینی بحادله و مبارزه لرده حیاتی
مهالکدن قورتارمش، بوینده و قولارلرنده متعدد
یاره و بره لر قزانش اولان [ویسقراندوس] کلدی!
رفاقتده ده بر سنجابی قاره وار ایدی!..

بن [ویسقراندوس] ك حال و شأنه بقارق
چوق قورقدم، لکن اوبکاطوقونمه دن یانمندن کچدی!
چونکه شان و متاتی ایجانی اوله رق کندوسندن ضعیف
اولانلره تعدی ایتزدی. فقط رفاقتده کی طالق اووق
قاره، بو قهرمان کی اصیل دکل! افندیسندن آلدینی
جسارت و متانت اوزرینه یانمندن کچرایکن قولاغمی
شدتلیجه ایصردی. باغره رق اوزاغه قاچدم، بن

(19)

bu fâreye mukâbele eder ve pek güzel tepeler idim. Lâkin sâhibinden korktum.

Bir kenâra çekildim. Yemek yemek ile meşgûl bulunuyordum. Tesâdüfî olarak mağazanın o menhûs deliğine gözüm ilişdi. Bakdım, bir râyiha-i gıdâiye, Visgrandos ile refikini oraya çekmekde olduğunu gördüm. Yazık acıdım. Bizimkilerin uğradığı tuzağa -fâre kapanına- düşecekler. Hemen onları şu tehlikeden haberdâr etmek istedim, dedim ki:

-Amân! Kahramân Visgrandos cenâbları! Yavaş gidiniz! Acele etmeyiniz! Zîrâ yolunuz üzerinde bulunan o delik, bir fâre kapanıdır!.. Dikkat ediniz!..

Visgrandos gazabla benden tarafa bakdı, birkaç adım geri çekildi.

Mâ'ıyyetinde bulunan fâre hiddetle efendisine dedi ki:

-Deliğin derûnunda bulunan lezîz atimeyi kendisine hasr etmek için bize mâni oluyor!..

— قهرمان قاره ایله دوست اولیشم — ۱۹

بو قاره به مقابله ایدر و بك كوزل تپهلر ایدم، لکن
صاحبندن قورقدم.

بر کناره چکلمد. يمك يمك ایله مشغول
بولیوردم، تصادفی اوله رق مغازه نك او منحوس
دلیکنه کوزم ایلمشیدی، باقدم، بر رایحه غدائیه،
[ویسقراندوس] ایله رفیقنی اورایه چکمکده اولدینی
کوردم. یازق آجیدم. بزمکیلرک اوغرادینی طو-
زاغه - قاره قبانسه - دوشه جکله. هان آنلری شو
تهلکه دن خبردار ایتمک ایسته دم. دیدم که :

— امان! قهرمان [ویسقراندوس] جنابلی!
یواس کیدیگز! عجله ایتمیکز! زیرا یولکز اوزرنده
بولنان اودلیک، بر قاره قبانیدرا.. دقت ایدیگز!..
[ویسقراندوس] غضبه بندن طرفه باقدی!
بر قاج آدیم کری چکلمدی.

معیتده بولنان قاره جدتله افندیسنه دیدی که:
— دایکک دروننده بولنان لذیذ اطعمه بی
کندوسنه حصر ایتمک ایچون بزه مانع اولیور!..

(20)

Kahramân cenâbları! Siz âdetâ bu miskînin cezâsını vermelisiniz! Boynundan tutup kahren telef etmelisiniz!..

Bu fârenin benim hakkımda hakâretle söylediği sözlerden ziyâdesiyle hiddetlendim ve dedim ki:

-Siz, eğer benim sözüme kulak asmayıp bir adım daha atar iseniz! Kokusunu duyduğunuz atimeyi bulursunuz! Lâkin size çoğa oturur!

Maiyyetde bulunan fâre hiddetle:

-Lanet olsun cebânete!..

diyib süratle ilerledi, fâre kapanına tutuldu!.. Visgrandos birkaç sâniye bilâ-hareket tevkîf eyledi. Refikinin tuzağa tutulduğunu gözüyle gördü. Oradan onu kurtarmak kâbil olmadığını iyice kesdirdi benden tarafa dönüb:

-Fâre! Benim hayâtımı kurtardın. Bu iyiliği hiç unutmayacağım. Gerçi sen siyâh, ben sincabî fâreyim. Asılca farkımız var ise de bu farkın

۲۰

بوفارەنك سياحتى ۳۳

قەرمان جنابلىرى! سىز عادتا بو مسكىنك جزاسىنى
وېرمىلىسكىز! بويىنىدىن طوتوب قەرأ تىلف اېتمىلىسكىز!..
بوفارەنك بىم حقمىدە حقارتلە سويلدىكى سوز-
لردن زىيادە سىيلە حدىتىلدىم. ودىدىمكە:

— سىز، اكر بىم سوزمە قولاق آصمىيوب بىر
آدىم دىھا آناز ايسە كىز! قوقوسنى طويدىڭىز اطعمەنى
بولورسىكىز! لىكن سىزە چوغە او طورور!..
مەيتىدە بولنان فارە حدىتلە:

— لغىت اولسون جىيانتە!..

دىيوب سىرەتلە ايلرولدى، فارە قىيانتە طوتلدى!..
[ويىسقراڭدوس] بىر قاق ئايسە بلاا حرىكت توقف
ايلدى، رىقىنك طوزاغە طوتلدىڭىز كوزىلە كوردى،
اورادىن آنى قورتارمىق قابل اولمىدىڭىز ايوچە-
كسىدىردى بىدىن طرفە دونوب:

— فارە! بىم جىيانتى قورتاردىك، بو ايولىكى
ھېچ اونوتىمە جىم، كىرچە سىن سىياھ، بىن سىنجابى
فارە بىم، اصلچە فرىقىز وار ايسەدە بو فرىقىك

(21)

aramızdaki dostluğumuza mâni olacak bir te'sîri yokdur. Fî-mâbad seninle dost olalım. Ömrümüzün nihâyetine kadar birlikde bulunalım, deyib bulunduğum mahale tenzîlen geldi:

-Dostluğunuzu maal-memnûniye kabûl ederim!.. dedim. Ünsiyetimize delâlet etmek üzere burnumuzu kaşıdık!..

Artık kahramân Visgrandos'un sözlerinden korkmaz oldum. Bununla berâber bulundukca aç kalmak tehlikesi dahi yok idi. Zîrâ birlikde yola çıktığımız zamân onu gören fâreler havf eyleyib yiyeceklerini terk ederek birer köşeye çekiliyorlardı.

Cihânı gezmek, seyâhat etmek efkârında bulunduğumdan yol arkadaşı olmak üzere Visgrandos'dan daha iyisini bulmak kâbil olamayacağından refâkatinden istifâde etmeyi kurdum. Bu kahramânın, bizim koca amâ kadar seyâhat etmediğini, daha hiç deniz geçmediğini söz-

سجده قهرمان فاره ایله دوست اوایشم ۳۳- ۲۱

آره مزده کی دوستلغمزه مانع اوله جق بر تائیری
یوقدر . فیما بعد سنکله دوست اوله لم ، عمرمک
نه اینته قدر برلکده بولنه لم .

دیوب، بولندیغم محله تنزلاً کلدی:

— دوستلغیزی مع المعنویه قبول ایدرم ..

دیدم، انیتمزه دلالت ایتمک اوزره بورغیزی
قاشیدق!..

آرتق قهرمان [ویسقراندوس] ک سوزلرندن
قورقاز اولدم. بونکله برابر بولندجه آج قالمق
هلمکسی دخی بوق ایدی. زیرا برلکده یوله چیقده
یغمز زمان آنی کورن فاره لر خوف ایلیوب ییه
جکلربی ترک ایدرک برر کوشه یه چکیلیورلردی.

جهانی کرمک، سیاحت ایتمک افکارنده بولندیغمندن
یول ارفدائی اولمق اوزره [ویسقراندوس] دن ده
ایوسنی بولمق قابل اوله ییه جغندن رفاقتندن استفاده
ایتمکی قوردم . بو قهرمانک، بزم قوجه اعما قدر
سیاحت ایتدیکنی، ده هیج دکر کچمدیکنی سوز.

(22)

lerinden anladım. Bir münâsebet götürüb ecnebi limanlarına giden sefâ'inden birisine girerek birlikde deniz seyâhati etmemizi söyledim, kabûl etdi.

Bu kahramân Visgrandos ile müsâhabet eder iken ekserî zamân fikrime gelir idi, ki bizim refâkatimizi bozabilecek ve aramızda pâyidâr olan dostluğumuzu düşmânlığa tebdîl edebilecek bir şey var ise o da bu kahramân fârenin nesli ile bizim neslimizin bir olmaması.

Kocamış, amâ olmuş, gün görmekle ehl-i habire denilecek derecede ma'lûmât ve sâye sâhibi olmuş olan bizim ihtiyâr fâreden öğrenmiş oldum ki: Sincabî fâreler İngiltere'ye Hannover'den(*) Birinci George ile gelmişler. Hâl-buki biz, bunlardan çok

*Almanya dâhilinde kâ'in bir beldedir. Hanora sülâlesinin Birinci Kralı olan Birinci George 1714 sene-i mîlâdîyesinde İngiltere tahtına kuûd edib 1727 târîhine kadar hükümrân olmuşdur.

لرندىن آكلادم. بىر مەنسەپت كىتوروب اجىنى لىمانلىرىنى
كىدن سىفايندىن بىرىنى كىرەرك بىرلىككە دىكىر سىياحتى
اىتمە مەزى سويلدىم، قبول ايتدى.

بۇ قەرمان [ويسقراندوس] ايله مصاجت ايدر
ايكن اكثر زمان فكر مەكلورايدى، كە بزم رفاقتىمىزى
بوزە بىلە جك و آره مزده پايدار اولان دوستلىقىمىزى
دشمنلىككە تىبدىل ايدە بىلە جك برشى وارايسە اوده
بۇ قەرمان فارەنك نىسلى ايله بزم نىسلىمىزك بىر
اولامسى.

قوجە مش، اعما اولمش، كون كورمەكلە اهل
خبرە دنيله جك درجەده معلومات و سىيە صاحى
اولمش اولان بزم اختيار فارەدن اوكرىمش ايدىم، كە:
سنىجى فارەلر انكلىترەيە [هانوورا] دن [*] برنجى
[زورز] ايله كلىشلىر. حالبو كە بزم بولردىن چوق

[*] المانيا داخلىندە كاش بىلدە درە [هانوورا] سىلالە.
سنىك برنجى قرالى اولان [برنجى زورز] ۱۷۱۴ - سنى
مىلادىە سنىدە انكلىترە ئىختىسە قىمود ايدوب ۱۷۲۷ تارىخىنە
قدر حكمران اولمشدر.

(23)

Eskiyiz. İşte bu aramızdaki fark, sincabî fâreleri ziyâdesiyle meyûs etdiğinden bizi çok sevmezler idi.

Hattâ bir gün kahramân Visgrandos bana dedi ki:

-Sizin nesliniz 1066 senesinde Normandiya'dan, bizim aslımız 1714 senesinde Hanora'dan geldiğini biliyorsun zannederim!.. Lâkin bu ne kadar yanlış malûmâtdır! Âdetâ denaetdir!.. Eskilikde biz sizden çok eskiyiz, bilmiyor musunuz? Bizim aslımız memâlik-i Irak-ı Acem'den gelmiştir. Neslimiz çok zamânlar, memâlik-i mütemeddine halkı ile birlikde yaşamıştır. Buralara ârızatan geldiğimizden kimsenin haberi yokdur!..

Dedi.

۲۳ — قهرمان قاره ايله دوست اوليشم —

اسكى يز. ايسته بو آره مزده كى فرق، سنجابى قاره لرى
زياده سيله مأيوس ايديكندن بزي چوق سومرلر
ايدى .

حقى بر كون قهرمان [ويسقراندوس] بكا
ديدى كه :

— سزك نسلكر ۱۰۶۶ سنه سنده [نورمانديا]
دن، بزم اصلمز ۱۷۱۴ سنه سنده [هانوورا] دن
كلديكى بيلورسك ظن ايدرم! لكن بو نه قدر ياكلش
معلوماتدر! عادتاً دناشدر! .. اسكيلكه بز سزدن
چوق اسكى يز، بيلميورميسكر؟ بزم اصلمز ممالك
عراق عجمدن كلشدر . نسلمز چوق زمانلر، ممالك
متمدنه خلقى ايله برلكده يشامشدر. بورالره عارضة
كلديكمزدن كيمسه نك خبرى يوقدر! ..
ديدى .

(24)

- 5 -

Bob Bir Vak’a-i Garîbeye Tesâdüf Etmiş!

Bob’un hâlinde ben dâimâ şübhelenir idim. Birkaç defa Bob hâricden bodruma bazı eşyâ götürdü. Dikkat etdim: Bu eşyâyı o ne kullanabilir ne de yiyebilir idi. Zîrâ götürdüğü eşyâ, hâliyle mütenâsib değildi. Bunları nereden alır? Ne için buraya getiriyor? Sonra ne yapıyor? Bir dürlü kesdiremez idim.

Birgün yine Bili’ye beyâz, kenârı kırmızı

{بوب} بروقه غریبه یه تصادف ایتمش!

[بوب]ك حالندن بن داتما شهه لنور ایدم، برقاج
 دفعه [بوب]خارجدن بودرومه بمض اشیا کتوردی.
 دقت ایتدم: بو اشیا نی او نه قوالانه بیلور، نه ده بیه.
 بیلور ایدی. زیرا کتوردیکی اشیا، حالیه متناسب
 دکلدی. بونلری نره دن آلیور؟ نه ایچون بورایه
 کتور بیور؟ صکره نه بیایور؟ بر درلو کسدیره من
 ایدم.

برکونینه [بیلملی]یه بیاض، کناری قرمری

(25)

renkde bir mendil gösterdi. Fakat havâ çok soğuk olduğu, kendisi ve kardaşı ziyâdesiyle üşümekte olduğu hâlde bile bu mendili boynuna sarmadı. Güzelce katlayıp cebine koydu. Küçük kardaşı dedi ki:

-Bob, kardaşım, korkmuyor musun?.

-Ne yapalım Bili? Açlıktan ölelim mi?!.. diye cevâb verdi. Sabâh oldu, mendili aldı, gitdi, akşam etmek getirdi.

Ertesi gün havâ bozdu. Fırtına çıktı. Şiddetli rüzgâr esmeye başladı. Lapa lapa dökülen kar ile bizim bodavrumun her mahali doldu ve basacak yer kalmadı. Bili şaşırdı, oturacak yer bulamadı. Ortalık kararıp havâ bozdukca kardaşı Bob'u düşünürdü. Zavallı Bili, iki gündür bir şey yememiş, karnı ac, yüzü soğukdan morarmış, dudaklarında hiç kan kalmamış idi. Bodrumda yalnızca

۲۵ (بۆب) بروجقه غریبه به تصادف اتمش

رنکده بر مندیله کو ستردی. فقط هوا چوق صغوق
اولدینی، کندیزی و قرداشی زیاده سیله اوشومکده
بولدینی حالد سیله بو مندیله بوینه صارمدی،
کوزله قاتلا یوب جینه قویدی. کوچوک قرداشی
دیدیکه :

— [بۆب]، قرداشم؛ قورقور میدک؟

— نه بیلم [بیله]؛ آچاقدن اولهلمی؟!..

دیجواب ویردی. صباح اولدی، مندیله آلدی،
کیتدی؛ اقام اتمک کتوردی.

ایرتسی تون هوا بوزدی. فورطنه چیقدی.
شدتلی روزکار اسمکه باشلادی. لایه لایه دوکیلان
قار ایله بزم بودرومک هر محلی طولدی وباصه جق
یر قالمدی. [بیله] شاشردی، او طوره جق یر
بولهمدی. اورتالق قراروب هوا بوزدقجه قرداشی
[بۆب] ی دوشنوردی. زواللی [بیله]، ایکی کوندر
برشی ییمه مش، قارنی آج، یوزی صغوقدن مورارمش،
دوداقلرنده هیچ قان قالماش ایدی. بودرومده یالکرجه

(26)

kalmış idi. Birdenbire Bob, bodruma girdi. Hattâ kardan ayağının gürültüsü bile işidilmedi. Kapıdan içeri girdiğini gördük. Saçlarının arasına biriken kar parçaları, kendisini ak saçlı gibi gösteriyordu. Kardaşının yanına oturdu ve:

-Ah! Bili!.. diyerek ağlamaya, gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Bili sordu ki:

-Ne götürdün?..

-Koca bir etmek !.. dedi. Çabuk Bili ekmeği alıp kırdı, kemâl-i iştiâ ile yemeğe başladı.

Bob, kardaşının önüne bir kalın palto atıb:

-Al !

dedi. Bili, soğukdan bunalma derecesine gelmiş iken böyle kalın bir paltoyu alıb da onun içine girince pek zevkine gitdi ve ağzı etmek ile dolu olduğu hâlde:

قالمش ايدى. بردن بره [بوب]، بودرومه كيردى.
 حقى قاردن آياغىڭ كورلئيسى بيله ايشيدىلدى. قبودن
 ايجرو كيرديكىنى كوردك. صاچلرىڭ آره سىنه بريكن
 قار يارچەلرى، كندىسىنى آق صاچلى كې كوسىز.
 سىوردى. قرداشىڭ يانسە او طوردى. و:

— آه! [بىللى]!..

دېەرك آغلامغە، كوزلردن ياشلر آققە باشلادی.
 [بىللى] سوردى كە:
 — نە كتوردك؟

— قوجە بر اتمك!..

دېدى، چابوق [بىللى] اتمكى آلوب قيردى،
 كمال اشتها ايله يىمكە باشلادی.
 [بوب]، قرداشىڭ اوكنه بر قالين پالطو آتوب:
 — آل!..

دېدى، [بىللى]، صغوقدن بوكالمە درجە سىنە
 كلش ايكن بوبلە قالين بر پالطونى آلودە آنك ايچنە
 كىرنجە پك ذوقنە كيتدى و آغزى اتمك ايله طولو
 اولدېنى حالده:

(27)

-Aferin Bob! Bunu nereden buldun? dedi. Bob cevâb vermedi. Bili de yemek yemeye devâm etdi. Bir müddet sonra tekrâr dedi ki:

-Ne olursun Bob? Bana işlerini söyle! bunları nasıl tedârik ediyorsun?..

-Sokakda, efendiden bir zâtın arkasına düşdüm. O gitdi, ben gitdim. Yavaş yavaş cebine elimi sokdum efendi de elini cebine sokub benim elimi yakaladı!

Bili'nin gözleri yaş ile doldu ve telâşla dedi ki:

-Amân! sonra?.. Seni teslim etmek üzere polis çağırdı mı?

-Hayır! Çağırmadı, hattâ bana lütûfkârlık ile: “Sen fenâ bir yola süluk etmişsin! Bu yolun muzırını bilmiyor musun?” dedi. Beni bir etmekci

۲۷ — (بوب) بروقه غریبه یه تصادف ایتمش ۳۳

— آفرین [بوب] ا بونی نره دن بولدك؟

دیدى ، [بوب] جواب ویرمدى . [بیلى] ده
يىك يىمكه دوام ایتدی . بر مدت صکره تکرار
دیدى كه :

— نه اولورسك [بوب]؟ بكا ایشلریكى سويله!
بونلری فصل تدارك ایدبورسك؟ .

— سـوقاقده، افندی دن برذاتك آرقه سـنه
دوشدم . او کیتدی ، بن کیتدم؛ یواش یواش جینه
المى صوقدم افندی ده الینی جینه صوقوب بنم المى
بقالدى ! . .

[بیلى] نك كوزلری یاش ایله طولدى، وتلاشله
دیدى كه :

— آمان! صکره؟ . . سنى تسلیم ایتك اوزره
بولیس چاغردیمی؟ .

— خیر ! چاغرمدی ، حتی بكا لطفكارلاق
ایله : «سن فنا بر یوله سلوك ایتمشك ! بویولك
مضرئى بیلمیورمیسك؟» دیدى . بنی بر اتمکچی

(28)

dükkânına götürdü. Yemekde olduğun etmeği alıverdi. Sonra bir mağazaya götürdü. Bu paltoyu alıb bana giydirdi. Bili kardaşım ben dünyâda böyle lütûfkâr adam görmedim. Sonra bana dedi ki: “Oğlum! Şimdiye kadar sana iyi ile fenâyı kimse bildirmedi mi?” Cevâben “Hayır iyi ve fenâ nedir, onlara dâir bana kimse bana bir şey bildirmedi.” dedim. “Hiç mekteb filân bilmez misin?” dedi. “Hayır bilmiyorum.” dedim. Beni aldı, yavaş yavaş dar bir sokağa girdik. Bir mahale geldik, orası fukarâ çocuklarına mahsûs mekteb imiş!..

-O fukarâ çocuklarına mahsûs mekteb dediğin nasıl yer?..

-Bu mahal, büyük bir oda olub içinde fukarâ çocukları toplanmış, okuyub yazıyorlardı. Bu efendi, beni bu odaya götürdü. Orada ayakda duran bir adama teslîm etdi. Elini omuzuma koyub ayakda duran hoca efendiye benim için birçok

دكانه كوتوردى. يەككە اولديغك انىكى آيويردى.
 صكرە بر مغازەيە كوتوردى. بويالطويى آلوب بكا
 كيدىردى. [بىللى] فرداشم ن دنياده بولە لطفكار آدم
 كورمدم. صكرە بكا ديدى كە: «او غلم! شمدى بە قدر
 سكا اينى ابلە فنانى كيمسە بىلدىرمدىمى؟» جواباً:
 «خير، ايو وفنا نەدر، آنلرە دائر بكا كيمسە برشى
 بىلدىرمدى.» ديدم. «هېچ مەكتەب فلان بىلمز-
 ميسك؟» ديدى. «خير بىلميورم.» ديدم نى آلدى.
 يواش، يواش طار برسوقاغە كىردك. بر محله كلك،
 اوراسى فقرا چوققارينه، مخصوص مەكتەب ايمش!..
 — او، فقرا چوققارينه مخصوص مەكتەب
 ديدىكك نەسل بر؟..

— بو محل، بيوك براوطە اولوب ايچندە فقرا
 چوققارلى طويلايمش، اوقويوب يازيورلردى.
 بو افندى، نى بو اووطە بە كوتوردى. اورادە آياقدە
 طوران بر آدمە تسليم ايتدى. الينى اوموزمە قويوب
 آياقدە طوران خواجە افندى بە نىم ايچون برچوق

(29)

şeyler söyledi. Ben onları belleyemedim. Sonra bana bakarak dedi ki: “Her gün buraya geleceksin, sana bazı şeyler talîm edecekler. Öğrettikleri şeyleri okuyub lâıyıkıyla belleyeceksin. Ben Londra’yı bugünlerde bırakıp gideceğim. Birkaç hafta sonra yine gelirim. Senin hâlini hocandan suâl ederim. Hoşnudluk gösterirler ve lâıyıkıyla gelib gidiyor derler ise seni artık hiç bırakmayacağım. Anladın mı? sevgili dostum!” dedi.

-Bob çabuk söyle, o zâta benim hakkımda bir şey söylemedin mi?

-Söyledim, kardaşım. Hiç seni unutmuyum? Dedim ki: “Benim bir topal kardaşım vardır. vâlidemiz vefat etti. Pederimiz mahbûsa gitdi. Bize bakacak kimsemiz yoktur. Biz iki kardaş çok kere ac yatarız. Soğukdan barınacak yerimiz de yoktur.” bu sözünden çok müte’essir oldu.

(بۆب) بروقمه غریبه یه تصادف ایتش ۲۹ .

شیلر سویلدی . بن آنلری بلله یه مدم . صکره بکا
باقه رق دیدی که : «هر کون بورایه کله جکسک ، سکا
بعض شیلر تعلیم ایده جکلر ، اوکرتدکلری ، شیلری
او قویوب لایقيله بلله یه جکسک . بن [لوندیره] بی بو
کونلرده براقوب کیده جکم . براق هفتنه صکره ینه
کلورم . سنک حالکی خواجه کدن سؤال ایدرم .
خشنودلق کو ستردرلر و لایقيله کلوب کیدیور دیرلر
ایسه سنی آرتق هیچ براقیه جنم ، آکلادکی ؟
سویلی دوستم ! دیدی .

— [بۆب] چابوق سویله ، اوزاته بنم حقمده
برشی سویلمدکی ؟ .

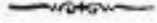
— سویلدم ، قرداشم ، هیچ سنی اونوتورمییم ؟
دیدم که : « بنم برطوپال قرداشم واردر . والده من
وفات ایتدی . پدر من محبسه کیتدی . بزه باقه جق
کیمسه من یوقدر . بزایکی قرداش چوق کره آج
یانارز . صغوقدن بارینه جق یرمزده یوقدر . » بو
سوزمدن چوق متأثر اولدی .

(30)

-Sahi mi kardaşım, bunları kâmilten söyledin öyle mi? Oh! Ne âlâ! Demek sen artık fukarâ mektebine devâm edeceksin!.

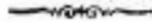
-Elbette gideceğim. Gitmez isem böyle keremkâr bir efendiyi zâyi etmiş olurum!..

dedi.

۳۰ ✧ برفارەنك سیاحتی ✧

— صحیحیمی؟ قرداشم؛ بونلری کاملاً سویلدك
 اویله می؟ اوخ! نهاء-لا! دینك سن آرتق فقرا
 مکتبنه دوام ایده جکسك! .
 — البته کیده جکم، کیتمز ایسه م بویله کر مکار
 برافندی بی ضایع ایتمش اولورم! . .
 دیدی .

(31)

- 6-

Hayvânât Bağçesinde Bir Cevlan

Bu gece kahramân Visgrandos ile şimdiye kadar yapmamış olduğum bir uzun sefere çıktım. Barok da bize refâkat edebilir idiyse de mağazayı beklemeyi daha ziyâde tercih eyledi. Çünkü Barok amâ olan koca fâreyi yeddiği [yediği] için onun yanından ayrılamıyor idi. Koca fârenin hâli günden güne ağırlaşıyordu. Ben de böyle kocamış ve amâ olmuş bir fâreyi yalnız bırakmayı kabûl etmez isem de seyâhat fikri yakamı bırakmıyordu.

۶

حیوانات باغچه‌سنده بر جولان

بوکیجه، قهرمان [ویسقراندوس] ایله شمعی به
 قدر یایماش اولدیم بر اوزون سفره چیقدم .
 [باروق] ده بزه رفاقت ایدم بیلور ایدیسده مغازه بی
 بکلمکی دها زیاده ترجیح ایلدی . چونکه [باروق]،
 اعما اولان قوجه فاره بی یددیکی ایچون انک یانندن
 آریله میور ایدی . قوجه فاره نک حالی کوندن کونه
 آغیرلشیوردی . بن ده بویله قوجه مش واعما اولمش
 بر فاره بی یالکز براقنی قبول ایتمز ایسه مده سیاحت
 فکری یقامی بر اقیوردی .

(32)

Kahramân fâre ile Londra'nın zîr-i zemînde olan eğri büğrü tonozlarının derûnundan geçerek ilerledik. Yollarda öyle fârelere rastgeldik ki, hûnrîz ve kalyalıkda bunlar gibi hiçbir fâre yokdur. Yanımda kahramân Visgrandos bulunmaya idi ben korkumdan adım bile atamaz idim.

Visgandros bir şeyden korkmaz, her adâya karşı saldırır bir kahramân olduğundan onun refâkatinden ayrılmayarak gitmekde bir beis görmez idim. Çünkü onu gören fâreler karşısına çıkamazlardı.

Birçok zamân böyle karanlıkda gitdik. Sonra aydınlığa çıkdık aydınlığı ve güneşi görünce çıldırısıya sevindim!..

Hayvânât bağçesinin demir parmaklıkları hizâsına vâsıl olduk. Visgrandos dedi ki:

-Buralarda kedilerin çok olduğunu bilmese idim, biraz senin ile gezelim der idim. Lâkin bizim için

۴۲ ✂ برفارەنك سباحتي ✂

قهرمان فارە ايله [لوندرە] نك زير زمينده
اولان اكرى بوكرى طونوزلربنك درونندن كچەرك
ايلرولك . يوللرده اويلە فارەلرە راست كلەك كە ،
خوزيز و قياقلە بونلر كې هيچ برفارە يوقدر .
يانمە قهرمان [ويسقراندوس] بولمىە ايدى بن
قورقومدن آديم بيله آنەمز ايدم .

[ويسقراندوس] برشيدن قورقاز ، هر اعدايە
قارشو سالدير بر قهرمان اولديغدن انك رفاقتندن
آبرمىەرق كىتمكەدە بر بئس كورمز ايدم . چونكە آنى
كورن فارەلر ، قارشوسنە چيقامزلردى .
برچوق زمان بويلە قراكلقدە كىتكە ، صكرە
آيدىنلغە چىقدق . آيدىنلغى وكونشى كورنچە چىلد-
برەسى يە سوبىندم ! ..

حيوانات باغچەسنىك دمير پارمقلىرى حذاسنە
واصل اولدق . [ويسقراندوس] ديدى كە :
— بورالردە كدىلرك چوق اولديغنى بيلمەسە
ايدم ، براز سنىك ايله كزەلم دىرايدم ، انكن بزم ايجون

(33)

bu kedilerin bulundukları yerler mahzûrludur.

Bu sözleri işidince yüreğime bir havf ve telâş düşdü. Zîrâ ben ömrümde kedi görmedim. Visgrandos'a dedim ki:

-Amân! Bu hayvâna tesâdüf etmeyelim?..

-Seni şimdi bir mahale götüreceğim. Orada büyük kediler göreceksin.

-Amân! Başıma gelen!..

Dehşetimden tüylerim ürperdi. Başladım kendi kendime söylenmeye:

-Ah! Benim izbe ve karanlık bodrumum! Âmâ olan koca fâre sevgili Barok, ey benim sükûnet ve istirâhatde oturmakda olan arkadaşlarım! Râhat ediniz! Hiç yerinizden hareket etmeyiniz! Benim gibi deli olmayınız! Âlemi göreceğim, seyâhat edeceğim diyerek bak başıma neler geldi!..

Koca kahramân yüzüme bakınca kalbimden geçenleri anladı. Bana dedi ki:

۲۳ حیوانات باغچه‌سنده بر جولان ۳۰

بو کدیلرک بولندقلری یرلر محذورلیدر.
 بوسوزلری ایشیدنجه بورکه بر خوف وتلاش
 دوشدی. زیرا بن عمر مده کدی کور مدم. [ویسر-
 اندوس] دیدم که :

— آمان! بو حیوانه تصادف ایتیم؟ ..
 — سنی شمدی بر محله کتوره جکم، اوراده
 بیوک کدیلر کوره جکک.
 — آمان! باشمه کلن! ..
 دهشتمن توکرم اورپردی، باشلادم کندی
 کندی سویلنمکه :

— آه! بنم ایزبه و قراکلی بودروم! اعا
 اولان قوجه فاره، سوکیلی [باروق]، ای بنم سکونت
 واستراحتده اوطور مقده اولان ارقداشلر! راحت
 ابدیکز! هیچ بریکزدن حرکت اینمیکز! بنم کبی دلی
 اولمیکز! عالمی کوره جکم، سیاحت ایده جکم دیرک
 باق باشمه نلر کلدی! ..

قوجه قهرمان یوزمه باقنجه قلمدن کچنلری
 آ کلادی. بکا دیدی که:

(34)

-Bu koca kedilerin bize zararı yoktur. Zîrâ onlar insânlar tarafından demir kafesler derûnuna konmuşdur. Bu kafeslerden çıkamazlar, ki keme vesâir fâreleri tutub onlar ile oynayabilsinler!..

Her ne hâl ise hayvânât bağçesine geldik. Kimseye sezdirmeksizin ve duhûliye vermeksizin bağçeye girdik. Soğuk münâsebetiyle uyuşub da uykuya dalmış olan memâlik-i hâre hayvânâtını göremedik. Fakat beyâz tüylü, iri vücûdlu koca ayıları gördüm! Kurtlar da onlara yakın bir mahalde bulunuyorlardı. Kuşlar ise kanatlarını temizlemek ile meşgûl idiler. Hele maymunların çığlıkları, gürültüleri kulaklarımı tıkadı.

Rehberim olan Visgrandos’a hitâben dedim ki:

-Büyük, küçük düşmânlarımız olan kedileri, diğer hayvânları gördüm. Lâkin bunlardan ziyâde bizim akrabâ ve taallukâtımızı görmek ister idim. Onlardan kimse

۳۴: عارفانك سياحتى

— بوقوجه كديلك بزم ضررى يوقدر. زبرا
آلر انسانلر طرفدن دېرقىلر دروننه قوغىشدر.
بوقىلردن چيقامزلىر، كه كه و سائر فارملرى طو-
توب انلر ايله اوينايه بيلسونلر! ..

هر نه حال ايسه حيوانات باغچه سته كلدك .
كىمسه به سزدرمكه سزىن ودخوابه ويرمكه سزىن باغچه به
كېردك. صغوق منا-بته اويوشوبده اوبقوبه طالمش
اولان ممالك حاره حيواناتنى كوره مدك. فقط بياص
توبلى، ابرى وجودلى قوجه آبولى كوردم!
قوردلرده آلرله يقين بر محالده بولايورلردى. قوشلر
ايسه قنادلرېنى نمىزلك ايله مشغول ايدىلر. هله
ميمونلرك چيغلقلرى، كورانيلرى قولاقلىرىنى
طيقادى.

رهبرم اولان [وي-قراندوس]، خطاباً ديدم كه:
— بيوك، كوچوك دشمنلر من اولان كديلىرى،
ديكر حيوانلرى كوردم، لكن بونلردن زياده بزم
اقربا و تعلقانمىزى كورمك ايسترايدم، آللردن كيمسه

(35)

yok mudur? Biraz da onları görsek...

Visgrandos burunu ucuyla bana büyük bir dâire gösterdi, dedi ki:

-Bu dâirede akrabâımızdan pek çokları vardır. Hattâ onlar 43 kabîledir. Bu kabîleler, dişlerinin birbirlerine müşâbeheleriyle tefrîk olunur. Sen oraya git, ben şu maymunların odasını ziyâret ederek biraz yiyecek ele geçireceğim. Zîrâ maymunların odası bir fâre için münâsib ve fâideli şeyler tedârikine muvâfıktır. Gerçi kapı açık değilse de beklerim. Kapıcı gelir elbet kapıyı açar o vakit girerim.

O aralık bir kıyıda çocukların birisinin elinden düşmüş “baba” tatlısı parçası buldum. Sevinerek yemeye başladım. Ondan sonra biraz daha cesâret alarak akrabâmın bulundukları dâireye yaklaştım. Duvarı yokladım. Bir fâre tarafından açılmış delik buldum. O delikten içeri girdim. Burada müteaddid tel kafesler vardı. Birisinin içinden iyice sesler geliyordu. Hemen oraya koşdum.

۳۵ حیرانان باغچە سەندە بر جەولان ۳۵

یوقیدر؟ رازدە آنلری کورسەك
[ویسقراندوس] رونی اوحیەلە بکا بیوک بۇ
دائرة کوستردی. دیدی که :

— بودائرة دە اقربا بزدن بک چوقلری واردر.
حتی آنلر ۳۳ قییلەدر. یوقییلەر؛ دیشلرینک بربر.
لرینە مشاہتلیلە نقریق اولنور. سن اوردایە کیت،
ن شو میمونلرک اوطەنی زیارت ایدرک. راز
بیە جک الە کچوردە جکم. زبرا میمونلرک اوطەنی
برفاردە ایچون مناسب وفائەدەلی شیلر تدارکنە موافقدر.
کەرچە قیو آجیق دکلەدە بکارم. قیو جی کلور
البت قیوئی آچار او وقت کیرەرم.

او آملق برقی دە جوجقلرک برینک الندن
دوشمن و بابا طاتایی بارجەنی بولدم. سوینە رک
چمکە باشلادم. آندن صکرە رازدە جاسارت الەرق
اقربامک بولندقلری دائرەبە باقلشدم. دیواری
یوقلدە. رفاردە طرفندن آجاش دایک بولدم اودلیکدن
ایجرو کیردم بوزادە متعدد تل قفسلەر ارایدی. برینک
ایچندن ایچە سسلر کلیوزدی همان اوردایە قوشدە

(36)

- 7 -

Akrabâyı Buldum

Bulunduğumuz mevsim kış olduğu hâlde girmiş olduğum dâirenin harâreti yaz zamânı harâreti gibi idi. Pek zevkime gitdi.

Kafesler derûnunda bulunan fârelerin hâllerine dikkatle baktım: İnce başlı, kısa kuyruklu, uzun bıyıklı, büyüklükde bana yakın fâreler vardı. Onun yanında derisi beyâz, acâib bir fâre familyası gördüm. Haber aldım ki Sibirya'nın fârelerinden imiş!.. Biraz ötede sıra

۷

اقریائی بولدم

بولدیغیمز موسم، قیدش اولدینی حالده کیریش
اولدیغ دأثره نك حرارتی یاز زمانی حرارتی کبی
ابدی. بك ذوقه کیتدی.

قفسلر دروننده بولنان فارملرک حالارینه دقتله
باقدم: اینجه باشلی، قیصه قوبروقلی، اوزون بیقلی،
بیوکلکده بکا یقین فارملر واردی. آلك یاننده دریمی
بیاض، عجایب برفاره فاملیامی کورددم؛ خبر آلام که:
[سیریا] لك فارملرندن ایمش!.. بر آزاوته ده صره

(37)

ile Norvec, Çaponya [Japonya] ve memâlik-i sâire fâreleri celb edilib dizilmiş idi.

Bir diğer kafesde, bulunduğu kafesin tel parmaklıklarına atılır şiddetli bir hayvâna rast geldim. Meğer bu “hamster” denilen Almanya’nın dağ fâresi imiş!..

Bu fârenin başı büyük, çehresi çok kıllı, bıyıkları ve gözleri çok iri, kulakları büyük ve açık, arkası ve başının kılları kızılca esmer renkte, yanakları kırmızı, ayakları beyâz, gövdesinin her bir tarafında üçer aded beyâz leke olub ön ayaklarının pençelerindeki tırnakları sâ’ir fârelerden ziyâde büyük ve uzun idi.

Bu hayvânın kafesine yaklaşıb dedim ki:

-Ahbâb, ne var? bakalım!..

-Ne mi var? Beni memleketimde olduğu gibi uykuya bile koyuvermiyorlar!..

۳۷ ۵۴ افریابی بولدم ۵۳

ایله [نوروچ ، جاپونیا] و ممالک سائرہ فارہ لری
جلب ایدیلوب دیزلمش ایدی.

بر دیگر قفسه + بولندینی قفسك تل پار -
 قاقارینه آنیلور شدتلی بر حیوانه راست کلام ،
 مکر بو [حامستر] دینلان [آلمانیا] نك طاع فاره سی
 ایتمس ! . .

بوفارەك باشى بىوك، جەرەسى چوق قىللى،
 بىقلىرى و كوزلىرى چوق ايرى، قولاقلىرى بىوك
 و آچىق، آرقەسى و باشنىڭ قىللىرى قىزىلچە اسمر
 رەنگدە، يىناقلىرى قىزىل، آياقلىرى بىياز، كۆدە.
 سىنىڭ ھەر بىر طرفىدە اوچر عدد بىياز لىكە اولوب
 اوڭ اياقلىرىنىڭ ئىچە لرندەكى طرناقلىر سائر فارە لرندە
 زىادە بىوك واوزون ايدى.

بِحَيَوَانِكَ قَفْسَنَهُ يَاقَلَّاشُوب دِيدِم كِه :

— احباب، نه وار؟ .. تقالم! ..

— نہی وار؟ بی مملکت مدہ اولدینی کی

اویقویہ بیلہ قویور میورلر ! . .

(38)

-Bu ne demek !.. dedim ayakları ile tepinerek dedi ki:

-Böyle birkaç parça saman üstünde uyunulur mu? Böyle tahta üzerinde yatılır mı?.. Ben ise zemini kazarak, köylere yakın bir mahalde, tarlalarda yatıp uyumaya alışmış idim...

-Fakat herhâlde burada maîşetiniz yanî yiyeceğiniz iyidir, değil mi?..

-Maîşetiniz iyidir, diyorsunuz öyle mi? Ben buraya geldiğimden beri daha hakkıyla bir yiyecek yiyemedim. Bir defa ağzımı buğday ve arpa ile istediğim gibi dolduramadım. İnsânlar, diyorlar ki: Her gün bu hayvâna verilmek üzere şu kadcılık yiyecek kifâyet eder. Hiç düşünmezler ki tabîatın vermiş olduğu bu kîsenin derûnu bir lokmada yirmibeş dirhem birden buğday alır. Hâlbuki benim gibi bir hayvânı bu kadar az gıdâ idâre eder mi?..

— بو، نه ديمك ! . .

ديدم، آياقلىرى ايله تېنەرك؛ ديدى كه :

— بويله بر قاچ پارچه صمان اوستنده اويو .

نيلورمى ؟ بويله تحت اوزرنده يانيلورمى ؟ . . بن
ايسه زميني قازهرق، كويلره يقين هر محلاده، تر لالرده
يانوب اويومغه آلمش ايدم . . .

— فقط هر حالده بوراده معيشـتـكـز يعنى

بيـهـجـكـز ايودر، دكلى ؟ . .

— معيشـتـكـز ايودر، دييورسـكـز، اويله مى ؟

ن بورابه كلديكمـدن برى دهـا - قـيـاه بر بيـهـجـك
بيـهـمـدم، بر دـفـعه آغـزى بـغـداى و آـرـبه اـيـلـه اـيـسـتـدـيـكـم
كـي طـولـدـيرـه مـدم . اـنـاـنـلـر، دـيـيورـلـرـكـه : هر كـون
بو حيـوانـه وـيرـمـك اوزـره شو قـدر جـق بيـهـجـك
كـفـايت اـيـدر . هـيـچ دوشـنـمـيـورـلـرـكـه طـيـعـتـك و رـمـش
اولـدـيـنى بو كـيـسـهـك درونى بر لـقـمـهـده يـكـرمـى بـش
درهم بـردن بـغـداى آـلـور، حـالـبـوكـه بـنـم كـي
بر حيـوانى بو قـدر آـز غـدا اـدارـه اـيـدرمى ؟ . .

(39)

Ne yapayım insân idâresinde kaldım!.. debip sükût etdi. Şu me'yûs hamsterı biraz taltîf etmek istedim. Dedim ki:

-Sizin kîseniz pek tuhaf ve güzeldir! İstedığınız gibi dolarsa çehrenize çok güzel yakışır! Manzaranız pek hoş olur!..

Bu sözüm üzerine yırtıcı hamster başını sallayarak cevâben dedi ki:

-Bu kîse, beni çok belâlara uğratdı!..

-Nasıl?..

-Ben ölesiye mücâdele edebilirim. Hattâ çoban köpeklerine bile karşı koyabilirim. Lâkin kîsem dolmuş, ağzımın içi buğday ile memlû bulunmuş olursa o zamân ısırmağa muktedir olamam. İşte bir gün yine ağzım ve kîsem böyle dolu olduğu hâlde üzerine Almanya köylülerinden biri geldi. Beni tuttu. Ağzımı boşaltmağa vaktim kalmadı. Beni gâfil

نه بیایم، انسان اداره سنده قالدیم ! .
 دیوب، سکوت ایتدی. شو ما یوس [حامستر] ی
 بر آز تلطیف ایتک ایسته دم، دیدم که :
 — سزک کیده کز پک نحف و کوزلدر! ایسته-
 دیکک کز کبی طولارسه جهره کزه چوق کوزل
 یاقیشورا منظره کز پک خوش اولور ! . .
 بو سوزم اوزرینه بیرنجی [حامستر] باشی
 صالایه رق جواباً دیدی که :
 — بو کیده، بنی چوق بلالره اوغراندی ! . .
 — فصل ؟ . .

— بن اوله سی به محاده ایده بیلورم، حتی
 چوبان کوپکلرینه بیله قارشو قوبه بیلورم؛ لکن
 کیسه م طولمش، آغز مکت ایچی بغدادی ایله عملو بولمش
 اولورسه او زمان ایصرمغه مقتدر اوله م. ایشته
 برکونینه آغزم و کیسه م بویله طولی اولدینی حالد
 اوزرمه [المانیا] کویلیلرندن بری کلدی، بنی
 طوتدی. آغزمی بوشالتمه و قتم قالدی؛ بنی غافل

(40)

avladı!.. Ah! Boşaltabileydim, onu nasıl ısıtır idim. O da görür idi... diye, derdini yana, yakıla söyledi.

Bunun ile görüşür iken yanındaki kafesde diğer bir cins fâre gördüm. Dikkatimi celb etdi. Bu sonradan gördüğüm fâre Kanada adasından gelmiş misk fâresi imiş!.. Lâkin hamster'deki kabalık bu fârede yok. Ona nazaran âdetâ zarîf görünüyor.

Uzun kuyruğuna ve arkasındaki ipek gibi tüylerine ve cisminin yapılışına nazar ederek bunun fâre cinsinden olduğuna tereddüd etdim. Cesâret ederek dedim ki:

-Siz fâre cinsinden misiniz?..

-Evet, tereddüd etmekde sizi haklı gördüm. Bazı ulemâ-yı tabîyyûn, bâ-husûs meşhûr Line beni kunduz ırkından add eylemiştir. Hattâ bana uzun

۱. — برفارمك سياحتى ۛ

آولادی ! .. آه ! بوشالته بيله ایدم، آنی فصل
ایصیریر ایدم. اوده کورر ایدی ...

دیه، دردینی یاه، یاقیله سویلیدی .

بونك ايله کوریشور ایکن یانسنده کی قفسده
دیگر برجنس فاره کوردم . دقتی جلب ایلدی .
بوسکره دن کوردیکم فاره [قانا دا] آطه سندن کلش
مك فاره سی ایتمش ! .. اوافق آطه طوشانی قدر
بونی وار ! . لکن [حامستر] ده کی قبالی بوفارده ده
یوق، اکا نظراً عادنا ظریف کوریندور .

اوزون قویوغنه و آرقه سنده کی ایپک کبی
تویلرینه وجسمنك یاپایشنه نظر ایدرك بونك فاره
جنسندن اولدیغنه تردد ایتدم؛ جسارت ایدرك
دیدم که :

— سز فاره جنسندن میسکز ؟ ..

— اوت، تردد ایتمکده سزی حقلی کوردم .

بعض علمای طبعیون ، باخصوص مشهور [لینه]
بی قوندوز صرفندن عدا یلمشدر . حتی بکا اوزون

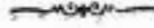
(41)

bir nâm vermişdir. O da Zibetikos nâmıdır. Hâlbuki ben âdetâ fâreyim. Kanada köyleri kenârında yaşamakdayım... diye cevâb verdi. Tekrâr suâl etdim:

-Seylan Adasının kobayları meskli Hind domuzları kabîlesi mensûbâtından olmayasınız?

-Zannetmem. Benim âdât ve etvârıma dikkat eder iseniz kendiniz gibi bir fâreden başka bir şey olmadığımı hükmedersiniz.

Böyle nâfi olan mübâhesât ve muhâverâtımıza oda bekçisinin gelmesi hâlel verdi. Sözü kesdik. Ben hemen orada yığılı olan otların ve saman parçalarının arasına gizlendim. Karanlık basıncaya kadar kimsenin gözüne ilişmemeye karâr verdim.

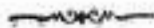

۴۱ سەھىپە اقرباى بولدم

برنام ویرمىشدر. اوده [ذېبە نیکوس] نامیدر. حالبوکه
بن عادتاً فارەیم. [قانادا] کویلىرى کنارنده یشا-
مقدمیم . . .

دیه جواب ویردی. تکرار سؤال ایتمە :
— [سیلان] آطە سەنک [قوبایلری] مسکلی
هند طموزلری قیلەسى منسوباتندن اولمیه سکر؟ .
— ظن ایتمە؛ بىم عادات واطوارمه دقت ایدر
ایسه کز کندیکز کبی برفارەدن بشقە برشی اولمیدیفمه
خکیم ایدرسکر .

بویله نافع اولان مباحثات و محاوراتمزه اوطه
بکجیسەنک کلى خلل ویردی، سوزى کسەدک .
بن همان اوراده ییغیلی اولان اوتلرک و صمان پارچه-
لرینک آره سەنه کیزلندم، قراکلق باصنجه به قدر
کیمەسەنک کوزینه ایلشمامکه قرار ویردم .

(42)

- 8 -

Bodrumda Bulunan Eski Komşularım

Hakkındaki Müstahberâtım

Bulunduğum hayvânât bağçesine öğleden sonra bir efendi geldi. Yanında saçları uzun, yanakları al, sıhhati yerinde, gözleri mâî, zekâsı nâsiye-i hâlınden anlaşılan gâyet güzel bir çocuk var idi.

Yanımıza geldikleri zamân çocuk babasına dedi ki:

-Baba lütûf et, para ver de, şu

۸

بودر و مده بولنان اسکی قوم شولرم حقنده کی مستخبر اتم

بولند یغم حیوانات باغچه سنه اوکله دن صکره بر
افندی کلدی ، یاننده صاچلری اوزون ، یناقلری
آل ، صحتی برنده ، کوزلری مائی ، ذکاسی ناصیه
حالندن آ کلاشه یلان غایت کوزل برچو جق وار
ایدی .

یانمزه کلدکاری زمان چو جق بابا-نه دیدی که:
— بابا ، اعطف ایت ، پاره ویرده ، شو

(43)

hayvâncıklara biraz tatlı alıb vereyim.

-Sevgili yavrum, şimdiye kadar gördüğümüz hayvânlar için oniki dâne kadar (bisküvi) satın alıb verdik. Artık kifâyet eder. Hiçbir şeye ihtiyâcları olmayan bu hayvânlar için bu kadar sarfiyât kâfidir çünkü ebnâ'-i cinsimizden kim bilir ne kadar acılar vardır?.. Biraz da onları düşünmek lâzımdır!.. diye cevâb verdi. Tekrâr çocuk hayretle dedi ki:

-Of!.. Babacığım! Ne diyorsun? Ebnâ'-i cinsimizden aç âdemler de mi var?

-Zannederim ki şu bulunduğumuz Londra şehrinde binlerle ac âdemler vardır. Bunlar uykudan kalkınca akvât-ı yevmiyelerini tedârik etmek için başvurmadık yer bırakmazlar da yine muvaffak olamazlar. Acılıktan helâk derecesine gelirler. Oğlum ben sana geçende

۴۳ — اسکی قورمشولرم حقننده کی مستخبرانم ۳۳ —

حیوانچقارله بر آز طاتلی آوب ویرهیم.

— سو کیلی یاوروم؛ شمدی به قدر کوردیکمز

حیوانلر ایچون اون ایکی دانه قدر [ییشکوی]

صانون آوب ویردک، آرتق کفایت ایدر، هیچ

برشیئه احتیاجلری اولمیان بو حیوانلر ایچون بو قدر

صرفیات کافیدر چونکه اینسای جنسمزدن کیم

بیلور نه قدر آجلر واردر؟، برازده انلری دوشونمک

لازمدر! ..

دیه جواب ویردی، تکرار چوجق حیرتله

دیدکی که :

— اوف! .. باباجغم! نه دییورسک؟ اینسای

جنسمزدن آج آدملرده می وار؟ ..

— ظن ایدرم که شو بولاسدیمز [لوندره]

شهرنده بیکرله آج آدملر واردر، بونلر اوبقودن

قالقنجه اقوات بومیه لریخی ندارک ایتمک ایچون باش

اورمادیق بر برافازلرده ینه موفق اوله مزلر، آجلقدن

هلاک درجه سینه کلورلر، او غلم بن سکا کچن ده

(44)

başıma geleni hikâye eylemedim mi? Hani ya, dar ve biraz karanlıkca bir sokağı geçip tersaneye gider iken cebime yavaşca bir el girdiğini hisseyledim, demedim mi? Der-akab ben de elimi oraya soktum. Hemen senin kadar bir ufacık hırsız yakaladım.

-Hay! Küçük çapkın hay!.. Kuzum babacığım sonra ne yaptın? Polise mi teslim etdin? Yoksa baston ile dayak atarak terbiye mi eyledin?.

Bu sözleri işidince kulak kabartdım. Zîrâ hâtırına Bob'un küçük Bili'ye hikâye eylediği sözler geldi. Artık dikkat-i kâmile ile âtîdeki sözleri dinlemeye başladım.

-Hayır, oğlum. Çocuğu döğmedim. Çünkü arkasındaki elbisesine bakdım: Parça parça olmuş. Çehresine bakdım: Aclıktan ve metâib ü ekdârdan vaktisiz solmuş, gözleri çukura çökmüş idi. O anda sen hâtırına geldin, oğlum!.

بىر قارەنك سىباحى

۴۴

باشمە كەنى حكاىە اىلمەدىمى ؟ ھانىسا ، طار وراز
قراكلقچە برسوقاغى كچوب ترسانەيە كيدر ايكن
جىيمە يواشچە برال كىردىكەنى حس ايلدم ، دىمەدىمى ؟
درعقب نەدە المى اورايە سوقدم . ھەنەنك قەدر بر
اوقاجق خەرسىز يىقالادم .

— ھەي ! كوچوك چاپقىن ھەي ! . . قوزوم
باباجىم سكرە نە ياپىدك ؟ بولىسەمى تىلەم ايتىدك ؟
يوقسە باستون ايله طباق آنەرق تىرىيەمى ايلدىك ؟ .
بو سوزلرى ايشىيدىنچە قولاق قىبارتەم ؛ زىرا
خاطرەم [بوب]ك كوچوك [بىللى] بە حكاىە ايلدىكى
سوزلر كەلدى ، آرتق دقت كامەلە ايله آنىدەكى سوز-
لرى دكلەمكە باشلادم .

— خىر ، اوغلىم ! چوچىنى دوكتەم . چونكە
آرقەسەندەكى البىسەنە باقەم : پارچە پارچە اولمش .
چەرەسەنە باقەم : آجلىقەدن ومتاعب واكەداردن
وقتەنسز سولمش ، كوزلرى چقۇرە چوكمش ايدى ؛
او آنەدە سەن خاطرەمە كەلدىك ، اوغلىم ! .

(45)

-Babacığım benim ile o hırsız çocuk arasında çok fark var değil mi?

-Bu farkı sana anladayım evlâdım. Bu zavallı çocuğa kim olduğunu sordum. Fezâ'il-i beşeriyenin mukaddemânını bile bilemiyor. Vâlidesini, pederini zâyî eylemiş, bîçâre kimsesiz kalmış. İyi ve fenâyı farka iktidâr kazanamamış olduğu hâlde açlık kendini sıkışdırmış, yiyecek yok, yatacak yer yok, dost ve ahhâbı yok, ne ile geçinsin, öyle öyle hırsız olmuş! Böylelerinden hırsızlıktan başka ne beklenir? Sen onun yerinde olsa idin ne yapar idin?..

Çocuk sükûte vardı, başını önüne eğdi, bir müddet öylece kaldı. Sonra mâ'î gözlerini pederine dikerek dedi ki:

-Sonra o çocuğa ne yaptınız?..

-İbtidâ o günki zarûretini defederek hırsızlık etmemesini tavsiye etdim. Çünkü hırsızlığa

اسكى قومشولرم حقدهكى مستخبراتم ۳۰ ۴۵

— باباجغم، بيم ايله او خرسىز چو جوق آره سنده
چوق فرق وار دكلى؟

— بوفرقي سكا آكلاديم اولادم؛ بوزواللى
چوجغه كم اولديغنى صوردم. فضائل بشريه نك
مقدمائى بيله بيله يور؛ والده سنى، پدرى ضايع
ايلمىش، بىچاره كيمسه سىز قالمىش. ابى وفايى فرقه
اقتدار قزانه مامىش اولديغى حالده آجلىق كندى
صيقشديرمش، بيه جك يوق، يتاجق ير يوق،
دوست واحبابى يوق، نه ايله كچنسون، اوله اوله
خرسىز اوپاش! بويله لرندن خرسىزلقدن بشقه نه
بككنور؟ سن آلك برنده اولسه ايدك نه پيار ايدك؟
چو جوق سكوتنه واردى، باشى اوكنه اكدى،
بر مدت اويله جه قالدى. صكره مائى كوزلربنى
پدرينه ديكرك دبدى كه:

— صكره او چوجغه نه ياپديكز؟ ..

— ابتدا او كونكى ضرورتى دفع ايدرك
خرسىزلىق ايتمايى توصيه ايتدم؛ چونكه خرسىزلفه

(46)

meylini mûcib olan şeyler izâle olunursa yanî yiyeceği urubası tedârik edilirse namuslu bir âdem olur. Böylelerinin en büyük düşmânı cehâletdir. Zîrâ ihtiyâcını nasıl tedârik edeceğini sâike-i cehâletle bilemediğinden kör körüne hırsızlığa meyleder. Benim sâatcim geçenlerde bi'l-münâsebe çocuğun fukarâyâ mahsûs sübyân mektebinde okuduğunu söylemiş idi. Hâtırıma geldi. Bu küçük çocuğu elinden tutdum. Mektebe getirdim. Hocaya teslîm eyledim. Ona namus dâiresinde etmeğini kazanmanın tarîkine delâlet ve iyi ile kötüyü fark etmek için ikitzâ eden nûr-ı maârif ile onu tenvîr edecektir. İşte söylediğim suretle ve gâyet nezâket ile muâmele ederek düşmüş olduğu yerden kaldıracaktır.

-Babacığım! Bu yolda hırsızlığa alışmış olan ıslâh olur mu?

-Oğlum, bu yolda tecrübem çokdur. Ekserîsinde muvaffak oldum.

مىلنى موجب اولان شىيلر ازاله اولنورسه يعنى
 ييه چكى وروبەسى ندارك ايدىلورسه ناموسلى بر آدم
 اولور. بوبله لرېنك اك بىوك دشەنى جەھالتدور. زىرا
 احتياجاتى نصل ندارك ايدە چكى سائقة جەھالە
 بىلە مەدېكەندىن كوركورېنە خرسىرلە مەيل ايدور. بىم
 سائەتە جىم كچىلدە بىلەنەسە، چو چەك فەقرايە مەخسوس
 صەيدان مەكتەبىدە او قودىغنى سويلەش ايدى. خاطرە
 كلدى. بو كو چوك چو چەكى الەدن طوندەم. مەكتەپ
 كەتوردەم. خواجە يە تەسەيم ايلەم. اكا ناموس
 دائرە سەندە ائەكەنى قزانمەك طرىقە دلالت واپى
 ايلە كوتونى فرق ائەك ايجون اقتضا ايدن نور
 معارف ايلە آنى نەور ايدە چەكدر. ايشە سويلە دىكەم
 صورەلە و غايت. نزاكت ايلە مەاملە ايدرك دوشەش
 اولەبىنى يردن قالەيرە چەكدر.

— بابا چەم! بو يولە خرسىرلە آشەش اولان
 اصلاح اولورمى ؟ . .

— او غەلەم، بو يولە تەجرەبە چو چەكدر. اكثريەتدە
 موقق اولەم .

(47)

-Peki bu çocuğa daha başka iyilik edilebilir mi?..

-Oğlum, bilirsin ki yarın Londra'yı bırakıp gideceğiz. Avdetimde o çocuğu tekrâr teftiş edeceğim. Eğer mektebde terakkî etmiş ise ona dâ'ir daha başka şeyler düşünüyorum.

-Aman babacığım! Bugün birlikde mektebe gidib o bîçâreyi görmek mümkün olmaz mı?

-Peki, oğlum, seni oraya götüreyim. Çocuk bir müddet sükût eyledikten sonra dedi ki:

-Bir çocuğu, bâ-husûs böyle zâyî olmuş, zulmet ü cehâlet içinde kalmış ve ne yapacağını karanlıkda olduğundan kesdirememiş bir bîçâre çocuğu mektebe kayd ve kabûl etdirerek onun terbiye ile adam olmasına hıdmet etmek hakîkaten çok büyüklük! Acabâ bunun yarısı kadar bir iyilik ben de yapabilir miyim?

-Oğlum, senin yapabileceğin iyilik gerçi

اسکی قومشولرم حقننده کی مستخبراتم ۳۷ - ۴۷

— یکی بو چوجغه دها بشقه ایولاک ایدیله .

بیلورمی ؟

— اوغلم ، بیلورسلک که یارین [لوندره] بی
براقوب کیده جکز . عودتمده او چوجفی تکرار
تفتیش ایده جکم . اکر مکتبده ترقی ایتمش ایسه
اکا دائر دها بشقه شیلر دوشونیورم .

— آمان باباجغم ! بو کون برلکده مکتب کیدوب

او ییچاره بی کورمک ممکن اولمزمی ؟ ..

— یکی ، اوغلم ، سفی اورایه کوتوره یم .

چوجق برمدت سکوت ایلد کدن صکره دیدی که :

— بر چوجفی ، باخصوص بویله ضایع اولمش ،

ظلمت جهالت ایچنده قالمش ونه ییاجغفی قراکاده

اولد یغندن کسدیره مامش ، بر ییچاره چوجفی مکتبه

قید وقبول ایتدیره رک انک زبیه ابله ادم اولمسنه

خدمت ایتک حقیقه چوق بیوکلک ! عجبا بونک

یاریمی قدر بر ایولاک بنده ییایلورمی یم ؟

— اوغلم ، سنک ییایله جکک ایولاک کرچه

(48)

az bir şey ise de yine iyiliktir. Damlaya, damlaya göl olur, derler pek doğrudur. Bildiğin bahr-i ummân damlalardan mürekkebdir. İşte yavrum, sakın sen de böyle düşmüşlere yardım etmekden hiç geri kalma! Bîçârelere nazar-ı merhamet ile bakmakdan geri durma! İngiltere’de bulunan senin gibi orta halli çocuklar haftada beş para verseler, Londra meydânında kalmış, ahlâk-ı fesâda varmış çocuklardan eser kalmazdı!..

۴۸ ✽ بر قاره‌نك سباحتي ✽

آز برشی ایسه‌ده بنه ایولکدر . طمله‌یه، طمله‌یه
 کول اولور، دیرلر پک طوغریدر. بیلدیكك بحر
 عمان طمله‌لردن مرکبدر. ایشته باوروم، صاقین
 سن‌ده بویله دوشمشلره یاردم ایتمکدن هیچ کبرو
 قاله! بیچاره‌لره نظر مرحمت ایله باققدن کبرو
 طورمه! انکلتزه‌ده بولان سنک کبی اورطه حاللی
 چوجقلر هفته‌ده بش باره ویرسه‌لر، [لوندره]
 میداننده قالمش، اخلاقی فساد و ارمش چوجقلردن
 اثر قالمزدی! .

(49)

- 9 -

Ziyafet

Hayvânât bağçesinde birkaç haftalar kaldım. Daha birçok müddet burada kalmayı ârzû eyledim ise de hayvânâtı muhâfaza me'mûrları bizim gibi fârelerin bulunmamasını iltizâm ederek etrâfı araştırmaya başladıklarından artık bizim savuşub gitmemiz iktizâ etdi. Kedi ve köpek korkusundan meydâna çıkamadığımızdan ale'l-umûm fârelerin yaptığı gibi biz de tahte'l-arz gitmeyi tercîh ederek yola çıktık.

۹

ضیافت

حیوانات باغچه‌سندہ بر قاج هفته‌لر قالدیم ، دها
 بر چوق مدت بوراده قالمی آرزو ایلدیم ایسه‌ده
 حیوانانی محافظه ، مأمورلری بزم کی فارملرک بولما .
 مسنی التزام ایدرک اطرافی آراشدیرمغه باشلادقلرندن
 آراق بزم صاویشوب کیتمه من اقتضا ابتد .
 کدی وکوبک قورقوسندن میدانہ چیقما
 مدیغمزدن علی العموم فارملرک بایدینی کی بزدہ
 تحت الارض کیتمکی ترجیح ایدرک بوله جیقدق .

۴

(50)

Bir müddet yürüdükden sonra Visgrandos birdenbire durub dedi ki:

-Acıkdım, sen nasılsın?..

-Ben de öyle.

-Mutlaka bu hânelerin birisine girmeliyiz. İşte şu gördüğüm mahal, elbette bizi bir hânenin matbahına îsâl ider demesiyle refikimin göstermiş olduğu yolu tutduk. Visgrandos önde olduğu hâlde biz de onu takip ediyor idik. Yolda vahşî oldukları çehrelerinden belli olan iki sincabî fâreye rast geldik. Visgrandos onlara hitâben dedi ki:

-Bu yolun bizi bir matbaha götürüp götürmeyeceğini lûtfen haber verir misiniz?..

Onlardan biri cevâben:

-Evet, götürür lâkin bu yolun vâsıl

۵۰ سفر فارمەنك سياحتى ۛ

برمدت بوردىكەن سكرە [ويسقراندوس] بردنبرە
طوروب ديدىكە :

— آجىقەدم، سەن نەسەك؟..

— بىندە اوبلە.

— مطلقاً بو خانەلرە بىرەنە كىرەلمىز ،
ايشەتە شو كوردىكەن محل ، البتە بىزى بىر خانەنك
مطبخە اىصال ايدىر.

دەيىلە رەقىمەك كوسەترەش اولدىنى بولى
طوندىق ، [ويسقراندوس] اوكدە اولدىنى حالە
بزدە آنى تەقىب ايدىيور ايدىك . بولەدە وحشى
اولدىلرى جەهرەلرەدن بىللى اولان ايكى سەنجەبى
فارەبە راست كەلك [ويسقراندوس] آنلرە خطاباً
دەيدىكە :

— بو بولاك بىزى بىر مطبخە كوتوروب كوتور-
مەجەكنى لطفأ خبر وىرەيسىز؟.

آنلردن بىر جواباً :

اوت . كوتورر ، لىكن بو بولاك واصل

(51)

olduğu hâne ve matbah bizimdir. Bizim olan bir mahale ise sâ'irlerinin girmesine müsâade edemeyiz.

Diğeri dahi ilâveten dedi ki:

-Her kim buradan geçib de oraya girmek ister ise yol mukatâası olmak üzere kulaklarından birazını bize bahşetmelidir!.

Visgrandos ziyâdesiyle hiddetlendi. Cevâben dedi ki:

-Pek güzel benim sevgili arkadaşlarım!.. Burası karanlık bir yerdir. Sizin parlak gözlerinizden başkasını göremiyorum. Siz de kezâ, yalnız size şu kadar söylerim ki: Ben zâten mücâdele yerinde pek çok fedâkârlık etmişimdir. Bir hayvândan iki deri alınmaz. Bunun için akdemce kulaklarım delinmiş olduğundan artık tekrâr mübârezeye hâcet yokdur! Zannederim!

Bu sözleri işiden fâreler Visgrandos'un tavrı hareketine dikkatle bakmaya başladılar. Visgrandos

۵۱

۸۳ ضیافت ۳۳

اولدانی خانه ومطبخ زمدر . بزم اولان بر محله
ایسه سائرلرینک کیرمسنه مساعده ایدمه یز.

دیگری دخی علاوة دیدی که:

-- هرکیم بورادن کچوبده اورایه کبرمک ایتر
ایسه بول مقاطعه بی اولاق اوزره قولاقلرندن
ر آری بزه بخش ایتلیدر!

[ویسقراندوس] زیاده سیله حد تلندی، جواباً
دیدی که:

— بک کوزل بزم سوکیلی ارقداش لرم ! ..
بوراسی قراکلق بریردر. سزک پارلاق کوزلر بکزدن
بشق -- بی کورده میوزم ، سزده کذا ، یالاکر سزه
شو قدر سویلرم که: بن ذاتاً مجادله برلنده بک چوق
فدا کارلق ایتشمدر. رحبواندن ایکی دری آلتماز.
بویک ایچون اقدججه قولاقلرم دلیشمش اولدیغندن
آرتق تکرار مبارزه به حاجت بوقدر! ظن ایدرم!
بوسوزلری ایشیدن فازملر [ویسقراندوس] که
طور و حرکت، دقتله باقمه باشلادیلر [ویسقراندوس]

(52)

ise yavaş yavaş bunların üzerine doğru gidib şu sözleri söyledi:

-Dağ gelinciği ile mücâdele eder iken kulaklarımı zâyî eyledim. Fakat ben kulakdan oldum ise o hâ'in de can verdi. Siz beni hânenize sevk ederek orada ne bulur isem karnımı doyurmağa kolaylık gösterir iseniz hakkınızda çok iyi olur. Yoksa kulaksız bir fâre ile dövüşmek kolay olmadığını öğrenirsiniz!..

Visgrandos'un hâli fârelere te'sîr etdi. Artık aramızda dostluk hâsıl oldu. Zîrâ düşündüler, şuna karâr verdiler:

-Bu fâre bizim adû-yı ekberimiz, hem de bizden daha kuvvetli olduğu besbelli! Buna yol vermek daha münâsib olacaktır.

Ben ise helecân ile Visgrandos'un arkasında duruyordum. Birdenbire kahramân benden tarafa dönüb onlara dedi ki:

۵۲ —————
 ۶۰۰ برفارەنك سیاحتی ۶۰۰

ایسه یواش ، یواش بونارك اوزدینسه طوغری
 کیدوب شو سوزلری سوبلیدی:

— طساغ کلنجکی ایله مجادله ایدر ایکن
 قولافلرمی ضایع ایلدم. فقط بن قولاقون اولدم
 ایسه او خائن ده جان وردی. سز بی حانه کزه
 سوق ایدرك اوراده نه بولور ایسه قارمی موبور.
 مغه قولایاق کوستر ایسه کز حقکزه جوق ابو
 اولور. یوقسه قولافسیر برفاره ایله دوکوشمک
 قولای اولمادیغنی اوکره نیرسکزا.

[ویـقـراندوس]ك حالى فاره لره تأثیر ایددی،
 آرتق آره مزده دوستلق حاصل اولدی. زیرا
 دوشوندیلر، شوکا قرار ویردیلر:

— بو فاره بزم عدوی اکبر مزه همده بزدن
 دها قوتلی اولدینی بیـلـلی! بوکا بول ویرمک دها
 مناسب اوله جقدر.

بن ایسه خلجان ایله [ویـقـراندوس]ك آرقه.
 سنده طور ییوردیم؛ بردنبره قهرمان سندن طرفه
 دونوب آنلره دیدی که:

(53)

-Müsâade eyler iseniz, dostum Ratto'yu size takdîm edeyim. Bu benim pek sevgili dostum olub her nereye gider isem benden ayrılmaz. Onun ömr ü hayâtını kendi hayâtımdan ziyâde sakınırım.

Artık bunun üzerine yolumuza devâm eyledik. Sincabî fâreler bizi bir deliğe sevk eylediler. Sonra birlikde büyük ve geniş bir matbaha vâsıl olduk. Etrâf sükûnetde idi.

Matbahı dolaşdık, yemek dolaplarına filân baktık. Her şey var ammâ cümlesi iyice kapanmış ve örtülmüş idi. Öyle çabuk ele geçirecek bir şey yok idi.

Zeytinyağı dolu olan bir şişeyi gördüm. Hemen gidib etrâfında birçok dolaşib arkadaşlarıma bağırarak dedim ki:

-Ben bir şey keşf etdim!.

Bunun üzerine diğer refiklerim de koşdular,

— مساعده ایلر ایسه کز، دوستم [دانتو] ن
سزه تقدیم ایدیم؛ بوسم بک سوکلی دوستم اولوب
هرزیه کیدر ایسه م بندن آریلماز. آنک عمر
و حیاتی کندې حیاتدن زیاده صاقورم.

آراق بونک اوزرینه یولزه دوام ایلدک .
سجانی فاره لر بزی ردایک سوق ایلدیلر. صکره
براکده بیوک وکنیش برمطبخه واصل اولدق.
اطراف سکونتده ایدی.

مطبخی طولاشدق . بک طولابلرینه فلان
باقدق ، هرشی وار اما جملاسی ابوجه قیاش
واورتلمش ایدی. اویله چابوق الهچوره جک برشی
بوق ایدی .

زیتون باغی طولو اولان برشیشه بی کوردم .
همان کیدوب اطرافنده ر چوق طولاشوب
ارقداشلر مه باغره رق دیدم که :

— ن برشی کشف ایتدم!

بونک اوزرینه دیگر رفیقلم ده قوشدیلر ،

(54)

Geldiler. Boş boşuna şîşenin etrâfında oniki defa dolaşdık.

Kahramân Visgrandos yanımıza gelib şîşenin mantarını çekib açdı. Lâkin şîşenin ağzı dar olduğundan içine baş sığmıyor idi.

Visgrandos yanımıza gelib şîşeyi açdıktan sonra ondan istifâde eylemek üzere uzun kuyruğunu şîşenin içine sokdu! Çekib çıkardı! Kuyruğundan matbah zemini üzerine zeytinyağı döküldü.

Şu hizmeti, fâreler tarafından çok alkışlandı. Visgrandos ise böyle sözlerle kulak vermediğinden işin daha ilerisine meyl eyledi, ve:

-Bu yağ elde etmek için çok gayret lâzımdır. Lâkin böyle kuyruk ile iş bitmez, zeytinyağından daha iyi bir şey bulmalıdır.

Diyip rafa sıçradı, oradaki kavanozlardan

۵۴ ۶۰۰ بر فاره نك سياحتی ۶۰۰

كلديلىر . بوش بوشنه شيشه نك اطرافنده اون ايكي
دفعه طولاشدق .

قهرمان [ويسقرايدرس] يانمزه كلوب شيشه نك
منطاري نى جكوب آجدي، لکن شيشه نك آغزي
طار اولديغندن ايجنه بش صيغمبور ابدى.
[ويسقرايدوس] يانمزه كلوب شيشه نى آجديندن
صكره آندن استفاده ايلمك اوزره اوزون
قويروغنى شيشه نك ايجنه سوقدى ! جكوب
چيقاردى ! قويروغندن مطبخ زمينى اوزرينه
زيتون ياغى دوكلدى.

شوخدمتى، فاره لر طرفندن چوق آليشلا ندى.
[ويسقرايدوس] ايسه بويله سوزلره قولاق
ورمديكندن ايشك دها ايلروسنه ميل ايلدى. و:
— بو ياغى الده ايتمك ايجون چوق غيرت
لازمدر. لکن بويله قويروق ايله ايش يتمز، زيتون
ياغندن دها ابو برشى بولميدر.

ديوب رافه صيچر ادى، اوراده كي قاوانوزلردن

(55)

birini rafın kenârına getirecek derecede yerinden oynatdı biraz daha iterek rafın kenârından aşağı atmasın mı? Âdetâ biz, korkumuzdan canımız çıkdı sandık. Fakat matbahın içine yiyecek olmak üzere kavanozun derûnundan birçok şeyler döküldü. Oh! Biz ziyafeti bulduk, ondan istifâde için başına çökdük. Bir fâre için yemek yemekden başka hiçbir şey lezîz değildir.

Ziyafetin ortasında iken matbah kapısında bir ufak patırdı duyduk. Bu patırdının insân ayağından zuhûr ettiğini kesdirdik. Hemen matbahı terk ile firâr etdik.

۵۵

❦ ضیافت ❦

برینی رافك كنارینه كتوره جك درجه ده یرندن
 اوبیناندی براز دها ایتەرك رافك كنارندن آشاغی.
 آنماسونمی؟! عادتاً بز، قورقومزدن جانمز چیفدی
 صاندق. فقط مطبخك ایچنه بیه جك اولمق اوزره
 قانانوزك درونندن برچوق شیر دوكلدی. اوخ!
 بز ضیافتی بولدی، آندن استفاده ایچون باشنه
 چوكدك. برفاره ایچون یمك یمكدن بشقه هیچ برشی
 لذیذ دكلدر.

ضیافتك اورتە سینه ایکن، مطبخ قپوسینه
 براوفاق پاطرده دوبدق. بو پاطردهنك انسان
 آیاغندن ظهور ایتدیكنی كسیردك، همان مطبخی
 ترك ايله فرار ایتدك.

(56)

- 10-

Bodruma Avdet

Meskenim olan bodruma vâsıl oldum. Barok ile buluşdum, başıma gelen vakaları hikâye etdim. Barok fârelerin en sabırlısıdır, sözlerimi kâmilten dinliyordu. Sordum ki:

-Bizim koca fâre ne hâldedir?..

-Bîçâre alîl çok fenâlaşdı. Hattâ ağzından bir diş de zâyî oldu.

-Demek bir fıçının çenberini deler iken kırılan dişi zâyî oldu.

۱۰

بودرومه عودت

مسکنم اولان بودرومه واصل اولدم. [باروق]
ایله بولشدم؛ باشمه کلان وقعه لری حکایه ایتدم.
[باروق] قاره لرك اك صبرلیسی در، سوزلرنی کاملاً
دیگله یوردی. صوردم که:

— بزم قوجه قاره نه حالدده در؟.

— بیچاره علیل چوق فناالشدی. حتی آغزندن
بردیشده ضایع اولدی.

— دیمک، برفوچینک جنبرینی دلرا بکن قیریان
دیشی ضایع اولدی.

(57)

-Evet, lâkin ağzından bir dişin zâyi olmasıyla bîcârenin başına başka bir belâ geldi!.

-Hayr ola, Barok kardaş ne oldu?!.

-Ne olacak, bilirsin ki: fârelerin dişlerinin alt ve üstü mikras gibi birbirini tutar ve birlikde kemirmeye hizmet ederek aşınır. Aşındıkca kesb-i itidâl eder. İşte siz bizi terk edeli zavallı alîlin üst dişi çıkıp, alt dişi de büyüyüb ağzından dışarıya doğru uzadı. Bunun için bî-huzûr oluyor. Zîrâ yiyecek ne versek kemiremiyor.

-Vâh! Vâh! Çok acıdım!.. Lâkin Barok insân yavrularından olan arkadaşlarımız ne âlemedir? Bob ve Billi nasıldılar?

-Nasıl olacaklar!.. Zanneder isem bir mektebe gidiyorlarmış. Orada sıcak çorba içiyorlarmış! Sonra buraya gelib yatıyorlar!

— بودرومه عودت کت — ۵۷

— اوت، لکن آغزندن بردیشک ضایع

اواسیله ییچارمنک باشنه بشقه بر بلا کلدی!.

— خیر اوله، [باروق] قرداش نه اولدی؟!.

— نه اوله جق، بیلورسک که: فاره لرك

دیشلربنسک آلت واوستی مقراض کبی بربری

طونار و برلکده کیرمکه خدمت ایدرک آشینور.

آشیندقچه کسب اعتدال ایدر. ایشنه سز بزی

ترك ایدلی زواللی علیک اوست دیشی جیقوب،

آلت دیشی ده بیویوب آغزندن طیشاری به طوغری

اوزادی. بونک ایچون یحضور اولیور. زیرا

یه جک نه و برسه ک کیره ییور.

— واه! واه! چوق آجیدم!.. لکن [باروق]

انسان یاورولرندن اولان ارقداشنرمز نه عالمده در؟

[یوب] و [بیللی] فصل درلر؟.

— فصل اوله جقلر!.. ظن ایدر ایسه م

بر مکتبه کیدبورلرمش، اوراده صیجساق جوربا

ایچبورلرمش! صکره بورایه کلوب یاتیورلر!

(58)

Bu çocuklarda bir ümmîd görüyorum. Lâkin hâlleri hala acınacak derecede bulunuyor.

-Bob, hâricden gelir iken öteberi getirmiyor mu?

-Beyâz renkde, üzerinde siyâh nişaneler olan bir şey getiriyor, gerek kendisi ve gerek Bili ona dikkatle bakıyorlar, lâkin onu yemiyorlar! Bilmem o nedir? Bu benekli şeye bakdıkları vakit o kadar memnûn oluyorlar ki âdetâ fâreler Rokfor peynirini gördükleri zamân nasıl memnûn olurlar ise bu çocuklar da o beyâz şeyden o kadar mütelezziz oluyorlar.

-Ben o beyâz parçaları evvelleri bodrumda görmez idim. Sakın insânların kitâb dedikleri şey olmasın?..

-Az kaldı onu diyordum, küçük Bili şimdi çiçek zenbili örmeyi öğrendi. Görsen

۵۸ — برفارەنك سیاحتی ۳۳—

بوچو جقلزده برامید کور بیورم، لکن حالاری حالا
آجینه حق درجهده بولنیور .

— [بوب]، خارجهدن کلور ایکن اوتیه بری
کتوره بیورمی ؟.

— بیاض رنگده، اوزرنده سیاه نشانه لر اولان
برشی کتیر بیور، کرک کندیمی و کرک [بیلمی] اکا
دنتاه باقیورلر؛ لکن آنی ییمبورلر! بیلمم او نه در؟
بو بئیکلی شیئه باقدقلری وقت اوقدر ممنون
اولیورلر که عادنارفارلر [روقفور] یینرخی کوزدکلری،
زمان نصل ممنون اولورلر ایسه بو چو جقلزده او
بیاض شیئدن اوقدر متلذذ اولیورلر.

— بن اوبیاض یارچه لری اولاری بودرومده
کورمز ایدم ؛ صاقین انسا نلرک کتاب دیدکلری
شی اولسون؟..

— آز قالدی اونود بیوردم؛ کوچوک [بیلمی]
شعدی جیچک زنبیلی اورمکی او کړندی. کورسه ک

(59)

ne kadar ustalıkla yapıyor. Müsâhibetleri dahi büsbütün başkalaşdı büyük kardaş!...

-Amân ses var!! Birisi öksürüyor!! İşidiyor musun? Bodruma yaklaşıyorlar, ha! İki fakîr kardaşlar imiş...

Bob bodruma girer girmez hemen yatdı. Bili başucuna geçib dedi ki:

-Vah, kardaşım. Bu öksürük seni berbad etdi!..

-Birşey değil bu da geçer!.. diye Bob cevâb verdi.

Çocukların üst ve başları eskisi gibi pis değil idi. Saçları kesilmiş, taranmış, tuvalet olmuş. Artık gözlerini saç örtmüyor Bili'nin arkasında bir palto var. Bob'un ayağında güzel bir kundura bulunuyor.

Bob öksürmekden kıpkırmızı oldu. Bili ona dedi ki:

۵۹

بۇدرومە عودت ۋە

نەقدراوستە قەلە ياپيور. مصاحبىلىرى دىخى بىستون
 بشقەلەشدى بىوك قىرداشى.....

— آمان سىس وارا! بىسى اوگسوربيور!!
 ايشىدبيورمىسك؟ بودرومە ياقلاشيورلر، ها! ابكى
 قىر قىرداشلر ايمش...

[بوب] بودرومە كىر كىر مەزىمان ياندى.
 [يىللى] باش اوچنە كچوب دىدىكە:
 — واد، قىرداشم، بو اوگسوردوك سىنى بىر باد
 ايتدى!..

— بىشى دكل بۇدە كچرا...
 دىه [بوب] جواب وىردى.
 چوچقلىك اوست وباشلىرى اسكىسى كىيىس
 دكل ايدى. صاحلىرى كىلىمىش، طراىمىش، تووالى
 اولمش. آراتق كوزلىرىنى صاح اورنىيور، [يىللى] لك
 آرقەسىندە بىر پالطو وار، [بوب] لك اياغندە كوزل
 بىر قوندورە بولئيور.

[بوب] اوگسوردىكەن قىپ قىر مەزى اولدى.
 [يىللى] اكا دىدىكە:

(60)

-Bob birbirimize sokulalım, paltoyu da üzerimize örtünelim, böylelikle belki biraz daha ziyâde ısınırız.

-Kardeşim, ben hastalıktan, bu öksürükten kurtulacağımı ümmîd etmiyorum!.. deyib zavallı çocuk titremeye ve üşümeye başladı gözlerini kapadı. Küçük Bili ağlayarak dedi ki:

-Bob! Bob! Kardeşim!.. Vâlidem gibi sen de hasta olma! Sakın sen de beni bırakıp ölme!

-Kardeşim Bili ben ölüb ölmeyeceğimi bilebilir miyim? Ölüm hakkında işitdiğimiz sözleri der-hâtır eyle kardeşim!!.. Ben evvelleri ölümü düşündükçe korkumdan tüylerim ürperirdi. Lâkin şimdi ölürsem mes'ûd öleceğim zannediyorum.

-Amân! Kardeşim sen eksik olma! Sonra ben sensiz nasıl yaşarım?..

۶۰ سەبەقە بىر قارەنكە سياحتى ۳۰

— [بوب] بىر بىرەنە سوقۇلەلمەي، پالطۇنى دە
اوزىمىزە اورتۇنەلمەي، بولەلەككە بىلەكە راز دەھازىدە
ايىنىپتۇرۇپ.

— قىرداشىم، بىن خىستە قىلىن، بىر اوكۇر كىن
قورقۇنۇپ جەننىمىمىزنى ايدىن ايتىپتۇرۇپ!..

دېيۇپ زواللى جوجۇق تىپتەنەمەكە واپىنىمەكە
باشلاپ كۆزلىرىنى قىپادى. كوچۇك [بىللى] ئاغلىرىق
دېدىكى:

— [بوب]! [بوب]! قىرداشىم!.. والدىم كى
سەندە خىستە اولمە! ساقىن سەندە بىر اقبوب اولمە!
— قىرداشىم [بىللى] بىن اولوب اولمە چىكىمى بىلە
بىلورمىمىز؟ اولوم خەقەدە ايشىتىدىكەمىز سوزلىرى
دەخاظر ابلە قىرداشىم!! بىن اولارى اولومى
دوشۇندۇكى قورقۇمىدىن ئويلىم اوزىرىدى. لىكىن
شەخىدى اولور سەم مەسعود اولە جەننىمىزنى ايدىپتۇرۇپ.
— آمان! قىرداشىم سەن اكسىك اولمە! سىكرە
بىن سىمىز نەقىل يىشارمىز!..

(61)

- 11-

Tebeddûlat

Bodrumun hâricinden birtakım sadâlar geliyordu. Küçük Bili bunları dinlemeye başladı. İki kişi şu yolda konuşuyorlardı:

-Efendi, burada bir bodrum, içinde de iki çocuk vardır. Acabâ burası mı?.

-Bilemiyorum...

Bili yatdığı yerden büsbütün doğrularak bağırdı:

۱۱

تبدلات

بودرومك خارجندن بر طاقم صدالر كليوردی.
 كو چوك [بيللى] بونلری دكله مكه باشلادی. ايكي
 كشی شو بولده كوروشیورلردی؛
 - افندی، بوراده بر بودروم، ایچنده ده ایکی
 چوجق وارددر؛ عجیبا بوراسیعی؟
 — بیلله میورم...
 [بیللى] یاندیغی بردن بسبتون طوغریله رق
 باغردی :

(62)

-Aradığınız, bodrum burasıdır!...

Der-akab hayvânât bağçesinde gördüğüm efendi ile oğlu bodrumdan içeriye girdi. Efendi, evlâdının şimdiye kadar ebnâ'-i cinsinden hiçbir ferdi böyle sefâlet içinde, bu kadar zarûrete düşmüş, fârelere arkadaş olmuş, çırl çıplak görmemiş olduğunu bildiğinden bunları ilk defa olarak görüşünde te'essüf ve te'essürünü müşâhede etmek ve kalbinde hâsıl olan âsâr-ı şefkat ve merhametini görmek üzere dikkatle oğlunun yüzüne bakdı.

Bob çabuk yatağından sıçrayıp efendisinin ellerini öpdü. Efendi dedi ki:

-Vâh! -Vâh! Evlâdım siz burada mı yatarsınız? Böyle yerde iskân olunur mu? Burada ne âteş var, ne de örtü. Yazık bu kadar sefâlet olur mu?

Bob cevâb vermek istedi ise de öksürük mâni olmakla bir şey söyleyemedi. Bili

— آرادىڭىز، بودروم بوراسيدرا...

درشقب حيوانات باغچه-نده كوردىڭم افدى
 ابله اوغلى بودرومدن ابروه كىردى. افدى،
 اولادىڭ شمدى به قدر انسانى جىن-سندز هيچ
 بر فردى بوبله سفالت انجىندە، بو قدر ضرورە
 دوشمش. فارملره ارفداش اولمس. چىرل چىلاق
 كورمامش اولدىڭنى بىلدىڭىڭىڭىڭ بونلرى ايلك دفعە
 اولەرق كوروشندە تائىف و تائىزىي مشاهدە ايتىڭ
 و قلىبندە حاصل اولان آثار شفقت و مرسىتى
 كورمك اوزره دىتله اوغلىڭ بوزىنه بافدى.

[بوب] جالوق بىناغدىن صىچرايوب افدىڭىڭ

الارىڭ اوپدى، افدى، دىدىڭ:

— واه، واه! اولادم سىز بورادە مى بىتارسىز؟

بوبله ىردە اسكان اولئورمى؟ بورادە نە آتش وار.
 نەدە اورتو، يازىق بو قدر سفالت اولورمى؟

[بوب] جواب وىرمك ايسىتىدى ايسىندە

او كوردوك مانع اولمىغە برشى بويلىمەدى. [بىللى]

(63)

hemen cevâbe tasaddî ederek dedi ki:

-Ne yapalım efendim? Bizim buradan başka yerimiz yok!.

-Evlâdım, sizi görmek için hiç kimse gelmez mi?

-Hayır efendim, hiç kimse gelmez. Bizim refiklerimiz fârelerdir. Onlardan başka bizi bilen yoktur.

Efendinin mahdûmu hiddetle bağırdı:

-Fâreler mi?!..

Bu söz bana dokundu. Güya ulüvv-i cenâbıma te'sîr eyledi. Bizim Barok hiç aldırmadı.

Çocuk sözünde devâm etti.

-Babacığım bak, bak!.. Böyle yerde yatılır mı? İşte bu korkunc delik!.. Fâre deliğine benziyor!.

Pederi eğilib Bob'un nabızlarını tuttu, ve:

-Yavrum, sen hastasın. Sana ihtimâm ile

همان وابه تصدى ايدرك دېدى كه:

— نه بېسالم افندم؟ بزم بورادن بشقه یرمن
یوق!.

— اولادم، سزى كورمك اېچون هيچ كيমে
كلزمى؟.

— خير افندم، هيچ كيমে كلز؛ بزم رفيقلىرمز
فاره لردر. آنلردن بشقه بزی بيان يوقدر.
افدينك مخدومى حدثله باغردى:
— فاره لرمى!.

بو سوز بكا دوقوندى. كويا علو جنايمه تاثير
ايلدى. بزم [باروق] هيچ آلدېرمدى.
جوجق سوزنده دوام ايتدى.

— باباجغم، باق، باق!.. بويله یرده يانيلورمى؟
ايشته برقورقونچ دليك!.. فاره دايكنه بکزم بورا.
بدري اكيلوب [بوب] ك نبضلىرىنى طوتدى.
و:

— ياوردوم، سن خسته سى، سكا اهتمام ايله

(64)

bakmak lâzımdır. Seni bir hastahâneye yollayayım. Orada güzelce baksınlar!..

Dedi. Bob cevâben:

-Efendim, lûtfunuza teşekkürler ederim, fakat müsâ'ade buyurur iseniz kardaşım Bili dahi benimle berâber bulunsun.

-Evlâdım, hastahâneye sağlam âdemleri almazlar. Onun için kardaşın seninle berâber bulunamaz.

-Öyle ise efendim, ben burada kalmayı tercih ederim. Zîrâ kardaşımdan ayrılamam.

Dedi. O anda keremkâr efendinin mahdûmuna bakdım. Pederini bir kenâra çekib:

-Babacığım, bu bîcârelere bir mahal-i mahsûs kiralamaya muktedir değil miyiz?.

Dedi. Vücûdundan birkaç şey çıkardı. Hafîf bir sadâ ile babasına dedi ki:

-Halamın bana verdiği yılbaşı hediyesi işte bunlardır. Bu yetişir mi?.

٦٤ سە برفارەنك سیاحتی ۛ

باقق لازمدر. سنی برخستە خانەبە یوللاییم. اوراده
کوزلجە باقسونلر!..

دیدى، [بوب] جواباً:

— افندم، لطفکزمە تشکرلرایدیم، فقط مساعده
بیورر ایسه کز قردانم [ییللی] دخی بنه براب
بولسون.

— اولادم، خستە خانەبە صاغلام آدملى
آمازلر. انك ایچون قرداشك سنكلە برابر بولنه ماز.
— اوبله ایسه افندم، بن بوراده قالمی ترجیح
ایدرم. زیرا قرداشمدن آیربلەمام.

دیدى. او آندە کرمکار افدینسك مخدومنه
باقدم. پذیرنی برکناره چکوب:

— باباجغم، بو بیچارەلره بر محل مخصوص
کیرالمغه مقتدر دکلیمیز؟

دیدى. وجبندن بر قاجشی چیقاردی. خفیف
بر صدا ایله باباسنه دیدى که:

— خاله مک بکا و بردیکی ییل باشی هدیه سی
ایشته بونلردر. بو یتشورمی؟

(65)

Bu sözleri söyler iken çocuğun sesi titriyor ve boğuk, boğuk söylüyordu. Pederi evlâdının mâ'î gözlerine bakarak şu yolda cevâb verdi:

-Evet, bunların sıcak bir mahalde ikâmet etmesine kifâyet eder. Ben de onların o mahalde yiyecek ve içeceklerini te'mîn ederim.

-Oh! Babacığım, iş oldu bitdi. Yazık! Bak şu çocuklara soğukdan telef olacaklar. Ben tekmîl eski elbisemi bunlara vereceğim.

Keremkâr efendinin nâsiyesinde oğlunun sözlerine muvâfakat alâ'imi göründü. Sonra yetîm çocuklara dönerek burada kendilerini bir gece bile bırakamayacağını söyledi. Bunları, bir fakîre kadının hânesine götürmeye karâr verdi.

Zavallı Bob soğukdan, açlıktan zaîf

بو سوزلری سویلر ایکن چوجغک سی
تیرمه یور و بوغوق، بوغوق سویلیوردی . پدری
اولادینک مائی کوزلرینه باقرق شو یولده جواب
وردی :

— اوت ، بونلرک صیجاق بر محله اقامت
ایتمسه کفایت ایدر . بن ده آنلرک او محله بیهجک
واچمه جکلرینی تأمین ایدرم .

— اوخ ! باباجغم، ایش اولدی بیتدی؛ یازیق !
باق شو چوجقلره صغوقدن تلف اوله جقلر . بن
تکمیل اسکی البسه منی بونلره ویره جکم .

کر مکار افندیکنک ناضیه سنده اوغلنک سوزلرینه
موافقت علامتی کورندی . صکره یتیم چوجقلره
دونه رک بوراده کندیلرینی برکیجه بیله براقه میه جغنی
سویلدی . بونلری ، بر فقیره قادینک خانه سینه
کوتورمکه قرار ووردی .

زواللی [بوب] صغوقدن، آجلقدن ضعیف

(66)

düşmüş olduğundan söz söylemeye kudreti kalmamış idi. Hemen teşekkür ederek efendisine herhâlde mütâvaat edeceğini güç hâl ile bildirdi. Ve ilâveten dedi ki:

-Efendim, terk etmek istemediğim mektebe dahi gidebilecek miyim?..

-Şübhe yok oğlum. Mektebine devâm edersin merak etme. Ben sûret-i dâ'imede İngiltere'de ikâmet etmediğimden her gün sizi göremem. Fakat sizin her hâlde istirâhatınızı ve tahsîl-i maârif etmenizi te'mîn ederim. Şimdi dediğim kadının hânesine gidelim de sizi oraya teslîm edeyim.

Dedi. Bili bir çılgılık basdı. Sevincinden çocuklara mahsûs bir tarz ile iz-hâr-ı şâdumânî eyledi, ve:

-Sıcak, aydınlık bir oda, âlâ pişmiş bir çorba, güzel yiyecekler, oh ne alâ! Ne alâ! Bizim için ne büyük bir lutf!..

۶۶ سەجە بر قارەنك سياحتى ۛ

دوشمش اولديغندن سوز سويلمەكە قدرنى قالماش
ايدى ، همان تشكر ايدرك افنديسەنە ھەر حالە
مطاواعت ايدەجكەنى كوج حال ايله بيلديردى .
وعلاوۋە ديدىكە :

— افندەم، ترك ايتەك ايتەمدىكەم مەكتەپە دخى
كيدە بيلەجكەم؟

— شەبە يوق اوغلم، مەكتەپكە دوام ايدرسەك
مراق ايتە ، بن صورت دائىمەدە انكەلرەدە اقامت
ايتەدىكەم ھەر كون سىزى كورەم ، فقط سىز
ھەر حالە استراحتكەزى وتەھصيل مەعارف ايتەكەزى
تأمين ايدرم ، شەمدى ديدىكەم قاديىنك خانەسەنە
كيدەملەدە سىزى اورايە تەسليم ايدەم .

ديدى . [بىللى] بر جىغاق باصدى ، سونجىندىن
چو جىقلە مەخسوس بر طرز ايله اظھار شادمانى
ايلدى ؛ و :

— صىجاق ، آبدىنلىق براوطە ، اعلا پىشمەش
بر چوربا ، كوزل بىيەجكلەر ؛ اوخ نە اعلا نە اعلا
بزم ايجون نە بيوك بر لطف !..

(67)

diye söylenmeye başladı. Gözleri ile de etrâfı araştırıyordu. Efendinin mahdûmu Bili'ye hitâben dedi ki:

-Ne arıyorsunuz?.. Durmayıp iki tarafınıza bakınıyorsunuz?

-Küçük efendi! Gitmezden akdem ekserî zamânımı aralarında geçirdiğim koca fâreyi ve onu çöp ile yeden sırtı benekli fâreyi bir kerecik daha göreyim. Resm-i vedâ'ı îfâ edeyim diye bakıyorum.

Dedi.

دیه سویلنمکه باش-لادی . کوزلری ابله ده
اطرافی آراشدیریوردی . افندیڭ مخدومی [ییلی] به
خطاباً دیدی که :

— نه آرابورسکز؟ .. طور میوب ابکی طرفکزه
باقیورسکز؟

— کوچوک افندی ! کینمزدن اقدام اکثر
زمانی آرملرنده کچوردیکم قوجه فاره بی و آئی
چوپ ابله بدن صرئی بئکلی فاره بی بر کره جک دها
کورمیم؛ رسم وداعی ایفا ایدیم دیه باقییوردیم.
دیدى.

(68)

- 12-

Marûf Mahallere Bir Sefer Daha

Barok bodrum refiki olan küçük Bili'den ayrıldığı için ziyâdesiyle müte'essir oldu. Ben de ona bu husûsa dâ'ir teselliyet-bahşâ sözler söyledimse de derece-i te'sîrini bilemiyorum.

Barok bizim sözlerimize kulak asmıyarak gündüzleri birçok vakit mağazada ve biraz da bodrumda eğleniyor idi. Ekser zamân saman ve otları karıştırdığını toprakları delmekle meşgûl olduğunu gördükçe:

۱۶

معروف محللره بر سفردها

[باروق] بودروم رفیق اولان کوچوک [بیلی]
 دن آیرلدیغی ایچون زیاده سیله متأثر اولدی. بنده
 اکا بو خصوصه دائر تسایقبخشا سوزلر سویلدیسه ده
 درجه تأثیرینی بیله میورم.

[باروق] بزم سوزلرمزه قولاق آصمیه رق
 کوندوزلری بر چوق وقت مغازه ده و بر ازده
 بودرومده اکلنورایدی. اکثر زمان صمان و اوتلری
 قاریشیدیردیغی طوپراقلری دلمکله مشغول اولدیغی
 کوردکجه :

(69)

-Küçük Bili'yi arıyor!..

Diyerek latîfeler eder idik. Kış eyyâmını geçirdik.

Bir gün koca fâreyi mağazada ölmüş bulduk!.. Fi'l-hakîka ömrü, şu ihtiyârlık, amâlık ile kendisine bir bâr-ı sakıl olmuş idi. Ondan kurtuldu.

İlkbahârın vürûdunda bir sabâh eski arkadaşım kahramân Visgrandos'u ziyârete gittim. Beni görünce ziyâdesiyle memnûn ve mesrûr oldu. Dedi ki:

-Ratto, sen ekserîya memâlik-i ecnebiyyeyi ziyâret etmek ve birlikde bulunmak ârzûsunu söyler idin. İşte o münâsib zamân şimdi geldi. Bir gemi yakında demir alıb yola çıkacak. Gemide bulunan fâreler ile sözleşdim. Bana haber verecekler. Sen de gider isen birlikde güzel bir sefer veririz. Kapdan tabîat sâhibi bir âdem imiş! Fârelerin kemirebileceği birçok şeyleri gemiye yükletmiş, haydi, söz ver bakalım birlikdeyiz, değil mi?..

۶۹ — معروف محللره بر سفر دها —

— کوچوك [بیللی] بی آرابور ! .
 دیهرك لطیفه لر ایدر ایدك . قیش ایامنی کچوردك .
 بر کون قوجه فاره بی مغازه ده اولمش بولدق ! .
 فی الحقیقه عمری ، شو اختیارلق ، اعمالق ایله
 ایله کندوسنه بر بار ثقیل اولمش ایدی . آندن قورتلدی .
 ایلک بهار ك وروندنه بر صباح اسکی ارقداشم
 قهرمان [ویسقراندوس] ی زیارتنه کیتدم . بنی کورنجه
 زیاده سیله ممنون و مسرور اولدی . دیدی که :

— [رانتو] ، سن اکثریا ممالك اجنبیه بی
 زیارت ایتك و برلكده بولمق آرزوسنی سویلر
 ایدك . ایشته او مناسب زمان شمدی کلدی . بر
 کمی یقینده دمیر آلوب یوله چیقاجق ، کمی ده بولنان
 فاره لر ایله سوزلشدم ؛ بکا خبر ویره جکلر ، سن ده
 کیدر ايسك برلكده کوزل بر سفر ویر برز . قبودان
 طبیعت صاحبی بر آدم ایمش ! فاره لر ك کیره بیله جکی
 بر چوق شیلری کمی به بوکتمش ، هایدی ، سوز ویر
 بقالم برلكده یز ، دکلی ؟ .

(70)

-Ben sizin emrinizi îfâya hâzırım. Acabâ Barok için de yer bulunabilir mi?

-Yer çok. Bizim gibi başka birçok fâreler daha gemide barınabilirler. Bâ-husûs Barok gibi iyi bir arkadaşı her daim siyânet etmek lâzımdır. Korkma! Kim-se ona hakâret edemez. Ben onun arkasındayım.

Dedi. Çabuk koşdum bodruma gelib Barok'a işi anlatdım. Sefîne ile birlikde bu seferde bulunmamızı söyledim. Rusya'ya kadar gidileceğini ilâve etdim. Barok teklifimi kabûl etmedi. Cânım sıkıldı. Dedim ki:

-Sen burada kalıb ne yapacaksın? Zâyi eylediğin Bili'yi bulamazsın. Nâ-file bekleme!

-Biliyorum artık Bili buraya gelemmez.

Deyib me'yûsâne başını salladı. Ne yapalım Barok'dan artık ayrılmak ikitzâ ediyor.

۷۰

سجده بر فاره نك سياحتي ۳۰

— بن سزك بنده كرم ، امر يکزي ايفايه
حاضر م، عجباً [باروق] ايچون ده ير بولنه بيلورمى؟
— برچوق ، بزم کي بشقه برچوق فاره لر
دها کي ده بارينه بيلور لر . باخصوص [باروق] کي
اي بر آرقداشي هر داتم صـيات ايتمک لازمدر .
قورقه! کيمسه اکا حقارت ايده مز، بن انک آرقه.
سندە يم .

ديدی . چابوق قوشدم بودرومه کلوب
[باروق] ه ايشی آ کلاندم . سفینه ايله برلکده بو
سفرده بولنمه مزی سويلدم . [روسـيه] يه قدر
کيديله جکني علاوه ايتدم . [باروق] تکليفی قبول
ايتدی . جانم صیقلدی . دیدم که :

— سن بوراده قالب نه پياچقـسـک؟ ضایع
ايلديکک [بیللی] نی بوله مازسک . نافله بکله مه !
— بيلورم! آرتق [بیللی] بورايه کله مز.
ديوب مایوسانه باشی صاللا دی . نه بیالم
[باروق] دن آرتق آریلمق اقتضا ایدیور .

(71)

vedâlaşib ayrıldık. Diğer refîkanın yanına gelib:

-Bir sefere çıkıyorum, ki gideceğim yer ne tarafdadır bilmiyorum. Bakalım Rusya fâreleri bol, bol yiyecek buluyorlar mı?

Diyerek onlara da vedâ ile ayrıldım.

۷۱ — معروف محللره بر سفر دها —

وداعلاشوب آیرلاق. دیگر رفقانك یاننه کلوب :

— بر سفره جیقمورم، که کیده جکم یر نه

طرفده در بیلمیورم؛ بقالم [روسیه] فاره لری بول،

بول ییه جك بولیورلرمی ؟.

دیهرک آنلرده وداع ایله آیرلدم .

(72)

- 13-

Azimet

Visgrandos ile sâhile indik. Gazlar yanmış, gece olmuşdu. Başımız üstünde günâgün kevâkib ile rûy-i semâ tezyîn etmiş idi. Hâsılı bir güzel gece idi. Hattâ hilâl biraz büyümekde ve nûrunu denize aks etdirmekde idi. Visgrandos'a dedim ki:

-Bizim gemi nerededir?..

-İşte şurada duruyor. Fark edemiyor musun?

۱۶

عزیمت

[ویسقراندوس] ایله ساحله ایندك، غازلر
 یانمش، کیجه اولمشدی. باشمز اوستنده کونا کون
 کواکب ایله روی سما تزن ایتمش ایدی. حاصلی
 برکوزل کیجه ایدی. حتی هلال برار بیومکده
 ونورینی دکزه عکس ایتدیرمکده ایدی.
 [ویسقراندوس] دیدم که:

— بزم کمی نره ده در؟

— ایشته شوراده طورییور؛ فرق ایده مییور.

میسک؟

(73)

-Hah! Gördüm. Oraya nasıl gideceğiz? Ben yüzmek bilmem!..

-Yüzmek lâzım değil. Bak! Önümüzde bir karaltı var. İşte o geminin halatıdır. Gemi onunla sâhile bağlıdır. Bu ipe tutunarak gemiye gireriz.

Gördüğümüz ip vâsıtasıyla gemiye dâhil olduk. Pek çoğu benim ırkımdan olan fâreler ile içerisi dolu idi. Âdetâ gemicilerden ziyâde fâre mevcut idi. Sincabî fâreler bir tarafda, siyâh fâreler diğer tarafda ayrı, ayrı birer mahal intihâb etmişlerdi. Artık Visgrandos'u çok göremez oldum.

Kapdanın kamarasına yakın bir mahal intihâb edib yerleşdim. Fi'l-hakîka burası benim için çok tehlikeli ise de âkilâne hareket eder isem tehlikeyi savuşturacağımı cezml ediyor idim. Hemen orada bulunan bir deliği tavsiye ederek geminin sâ'ir mahalleriyle dahi münâsebet peydâ eyledim.

— هاه! کوردم، اورایه نصل کیده جکز؟

بن یوزمک بیلمم ا .

— یوزمک لازم دکل، باق! او کمزده برقراتی

وار، ایشه او، کمینک خلاطیدر. کمی آنکله ساحله
باغلیدر. بو ایبه طوتنه رق کمی به کیره رز.

کور دیکمز ایپ واسطه سیله کمی به داخل اولدق.

یک جوغی بنم عرقدن اولان فاره لر ایله ایچروسی
طولو ایدی . عادنا کیچیلردن زیاده فاره موجود

ایدی. سنجابی فاره لر بر طرفده، سیاه فاره لر دیگر
طرفده آری، آری بر محل انتخاب ایتشلردی.

آراق [ویسقراندوس] ی چوق کوره مز اولدم .

قبودانک قاره سنه یقین بر محل انتخاب ایدوب

یزاشدم. فی الحقیقه بوراسی بنم ایچون چوق تهلمکلی

ایسه ده عاقلانه حرکت ایدر ایسه م تهلمکلی

صاوشدیره جغمی جزم ایدیور ایدم. همان اوراده

بولنان بر دایکی توسیع ایدرک کمینک سائر محللار یله

دخی مناسبت پیدا ایلدم .

(74)

Geminin kapdanının geldiğini, iskelede verdiği emirlerden anladım. Biraz sonra kamarasına geldi. Kamaraya gider iken kapdanı tanıdım. Zîrâ o mâ'î gözlü, güzel çocuğun pederi, yanî hayvânât bağçesinde görmüş olduğum efendi idi. Zannederim kapdanı tanıdığımdan dolayı nasıl sevindiğimi söylemeye hâcet yoktur. Acabâ Bili ile Bob dahi burada mı diye boş boşuna dikkat ile etrâfa bakındım.

Gemi demiri alıb hareket etdi. Benim için yeniden yeniye bir his hâsıl oldu.

Kapdanın mahdûmu, gündüz gâyet şen ve mesrûr iken şimdi mahzûn ve mükedder bulunuyordu. Kâh güverteye çıkıyor, kâh kamaraya iniyor, hiçbir yerde durmayıp baş ağrısından şikâyet ediyordu. Yatağa girib erkenden yatdı. Ben onu hasta oldu zann etdim. Fakat ertesi günü pek mesrûr ve şetâretli olarak uyandı.

کمینک قبودانی کلدیکنی، اسکله ده ویردیکی امر-
 لردن آکلادم. براز صکره قماره سنه کلدی. قماره به
 کیدر ایکن قبودانی طانیدم؛ زیرا او مائی کوزلی،
 کوزل چوجغک پدري، یعنی حیوانات باغچه بندم
 کورمش اولدینم افندی ایدی. ظن ایدرم قبودانی
 طانیدنمعدن طولانی فصل سوندیکمی سویلمکه
 حاجت یوقدر. عجیبا [بیلی] ایله [بوب] دخی
 بوراده می دیه بوش بوشنه دقت ایله اطرافه باقندم.
 کمی دمیری آلوب حرکت ایتدی؛ بنم ایچون
 یکیدن یکی به برحس حاصل اولدی.

قبودانک مخدومی، کوندوزغایت شن و مسرور
 ایکن شمدی محزون و مکدر بولنیوردی؛ کاه
 کوکرتیه چیقیور، کاه قماره به اینیور، هیچ بر یرده
 طور میوب باش آغریسندن شکایت ایدیوردی.
 یتاغه کیروب ایرکندن یاتدی. بن آنی خسته اولدی
 ظن ایتدم. فقط ایرنسی کونی پک مسرور و شطارتلی
 اوله رق او یاندی.

(75)

Geminin hareketinden sonra denizde şâyân-ı dikkat bir şey geçmedi. Kapdanın mahdûmu her gün birkaç sâat kamarada oturur, kitâb dedikleri şeylere dikkatle bakıp meşgûl bulunurdu. O kitâblara bakar iken kâh sevinc ve kâh korku ve şiddet gibi haller irâe ederdi. Ben bu hâllerden bir şey anlamazdım.

۷۵

سجده عزیمت

کمینک حرکتدن صکره دکرده شایان دقت
 برشی کچمدی . قپودانک مخدومی هر کون بر قاچ
 ساعت قمارده او طورده کتاب دیدکری شیلره
 دقتله باقوب مشغول بولنوردی . او کتابلره باقار
 ایکن گاه سونج و گاه قورقو و شدت کی حاللر اراشه
 ایدردی . بن بو حاللاردن برشی آ کلامزدم .

(76)

- 14-

Müdhiş Bir Haber

Yalnız geceleri kahramân Visgrandos ile mülâkat edebilir idim. Zîrâ gündüzleri meydâna çıkmak pek mazarratlı idi. Yine bir açık gecede Visgrandos ile buluşduk. Bana suâl etdi ki:

-Gemi seferi nasıl?

-Pek güzel.

-Ben pek hoşnud değilim. Dört gözle vâsıl olacağımız mahali bekliyorum.

۱۴

مدهش بر خبر!

یالکز کیجه لری قهرمان [ویسقراندوس] ایله
 ملاقات ایده بیلور ایدم . زیرا کوندوزلری میدانه
 جیقموق پک مضر تلی ایدی . بینه بر آجیق کیجه ده
 [ویسقراندوس] ایله بولاشدق . بکاسوال ابتدی که:
 — کمی سفری فصل؟

— پک کوزل .

— بن پک خوشنود دکم؛ درت کوزله واصل

اوله جغمز محلی بکله بورم .

(77)

-Ne için böyle söylüyorsunuz kahramân cenâbları? Biz burada râhat değil miyiz?..

-Ben birkaç gün mukaddem iki gemicinin muhâveresini işitdim. Sözlerini dinledim. Kediden ziyâde bu sözler beni ürkütdü.

Dedi. Başını eğib bir müddet düşündü. Bade dedi ki:

-Fâre hamuru tedârik edelim!” diyorlardı.

-Bu pek müdhişdir!..

Dedim. Ziyâdesiyle ürkdüm. Zîrâ benim mevkiim geminin kapdanının kamarası yanında bulunduğundan daha ziyâde mahzûrludur korkuludur, ammâ çok şükürler olsun kapdanın mahdûmuna ki her gün kitâb ile meşgûl olub fâreleri düşünmüyor.

Bir sabâh geminin çarhları durdu. Geldiğimizi anladım. Dışarıya çıkmak için dört gözle geceyi bekledim.

— نه ایچون بویله سویایورسکز قهرمان
جنابلری؟ بز بوراده راحت دکللی یز؟ .

— بن برقاچ کون مقدم ایکی کمیجینک محاوره.
سنی ایشتم؛ سوزلرینی دکلهدم . کدیدن زیاده بو
سوزلرینی اورکوندی .

دیدى، باشنى اکوب برمدت دوشوندی . بعده
دیدى که :

— « فاره خمیری تدارک ایدهلم! » دیورلردی .
— بو پک مدهشدر ! .

دیدم، زیاده سیله اورکدم . زیرا بنم موقع کینک
قپوداننک قماره سی پاننده بولندیغندن دهها زیاده
مخدورایدن قورقولیدر، اما چوق شکرلر اولسون
قپودانک مخدومنه که هر کون کتاب ایله مشغول
اولوب فارهلری دوشونمور .

برصباح کینک چرخلری طوریدی، کلدیکمزی
آ کلادم . طیشارویه چیقماق ایچون درت کوزله
کیجه نی بکلهدم .

(78)

- 15-

Petersburg'un İlk Sokağı

Petersburg'a gider iken gemide Rusya fârelerinin birisiyle ahab oldum. İsmine Viski denilen bu Rusya fâresinden çok istifâde etdim.

Gemimiz, Petersburg rıhtımına yanaşıb hamûlesini boşaltıncaya kadar hiçbir fâre deliğinden hârice çıkmadı. Sabâhdan akşama kadar hâricdeki şamata ve gürültüyü, gelenlerin meşy ve seyri âsârını geminin karînesinde dinler idik. Akşam oldu, ortalık

۱۵

{پترسبورغ}ك ايلك سوقاغى

[پترسبورغ] . كيدو ايكن كيمده [روسيه]
 فاره لرېنك بريسييله احباب اولدم . اسعنه [ويسكى]
 ديزيان بو [روسيه] فاره سندن چوق استفاده ايتدم .
 كيميز ، [پترسبورغ] ريختعنه يناشوب حملوله سنى
 بوشالتنجهيه قدر هيچ بر فاره دليكندن خارجه
 چيقمادى . صباحدن اقشامه قدر خارجه دى شمانه
 وكورلتي بي ، كلنلرك مشى وسيرى آنارنى كينك
 قرينه سنده ديكلكر ايدك . اقشام اولدى ، اورتىلق

(79)

karardı. Gemiden karaya uzatılmış bir halatı köprü ittihâz ederek yavaş, yavaş hârice çıktık. Artık tehlikeli ve âdetâ mahbûsdan ibâret bulunan şu gemiden kurtulduk.

Viski önde, Visgrandos onun yanı başında olduğu hâlde şehre daldık. Fakat bunlar o kadar sür'atle gidiyorlar idi, ki çok defalar ben onları gözümün önünden gâ'ib ediyordum. Çünkü yollarda tesâdüf etdiğim şeyleri görmek için bir müddet duruyordum. Amûdî taşlar ve heyâkil vesâ'ir antikalar ile ziynetlenmiş olan bu şehrin manzarası pek hoş idi. Yahud iki günlük ömrü olan benim gibi fârenin nazarına hoş görünmüş olmalıdır.

Viski benden tarafa dönüb dedi ki:

-Bu şehir sonradan yapılmıştır. Eski zamânlarda bataklık idi. Hattâ kazıklar üzerine binâ kurulmuştur.

سلا (پترسبورغ) ك ايلك سوقاغى ۷۹

قراردى. كميدن قره يه اوزاتلمش بر خلاطى كوپرى
اتخاذايدرك يواش، يواش خارجه چيقدق. آرتق
تهلكلى و عادتا محبسدن عبارت بولنان شو كميدن
قورتلدق.

[ويسكى] او كده . [ويسقرا ندوس] آنك يانى
باشنده اولدينى حالده شهره طالدق . فقط بونلر
اوقدر سرعته كيدبورلر ايدى ، كه چوق دفعه لر
بن آنلرى كوزمك او كنىدن غائب ايدى بوردم .
چونكه يوللرده تصادف ايتديكم شيلرى كورمك
ايچون بر مدت طورى بوردم . عمودى طاشلر و هياكل
وسائر آتئقه لر ايله زينتلشمش اولان بو شهر ك
منظره سى پك خوش ايدى . يا خود ايكي كونك
عمرى اولان بنم كې قاره نك نظرينه خوش كورنمش
اولميدر .

[ويسكى] بندن طرفه دونوب ديدى كه :

— بوشهر صكره دن ياپامشدر . اسكى زمانلرده
بئاقلى ايدى . حتى قازيقلر اوزرينه بنا قورولمشدر .

(80)

Ekser zamânlar karların erimesinden şiddetli tufanlar hâsıl olub binler ile fâreler ve insânlar bile helâk olurlar.

-Ben ise Petersburg pek hoşdur diyordum. Lâkin bu sözünüz üzerine bizim Thames Nehri civârındaki bodrumun daha hoş olduğunu tasdik edeceğim geliyor.

Dedim.

۸۰ بىر قارەنك سياحتى ۋاقتى

اكثر زمانلر قارلرك اريە سەندەن شەتلى طوفانلر
 حاصل اولوب بىكلر ايله قارەلر وانسانلر بيله ھلاك
 اولورلر .

— بن ايسە [پترسبورغ] پك خوشدر
 دييوردەم . انكن بوسوزكز اوزرىنە بزم [تايمس]
 نەرى جوارندەكى بودرومك دھا خوش اولديغنى
 تصديق ايده جكم كليور .
 ديدەم .

—

(81)

-16-

Petersburg’da Bir Matbahı Ziyâret

Viski’nin refâkatinde olarak Petersburg hânelerinden birisine girdik. Doğru matbaha gidib gizlendik. Burasının sıcak olması beni ziyâdesiyle memnûn etdi. Bulunduğum mahalden herkesi seyreder idim. Bu hânenin ahvâline kesb-i ittılâ etmeyi çok ârzû etdim. Viski’ye dedim ki:

-Yahu, burada ne kadar hıdmetci var. Bak!.. Bak!.. Şurada mâ’î elbise giymiş sol

۱۶

{پترسبورغ} ده بر مطبخی زیارت

[ویسکی] نك رفاقتنه اوله رق [پترسبورغ]
 خانه لرندن بر یسنه کیردك. طوغری مطبخه کیدوب
 کیزلندك بوراسنك صیجاق اولسی بی زیاده سیله
 ممنون ایتدی. بولندیغم محلدن هر کسی سیر ایدر
 ایدم. بو خانه نك احوالنه کسب الحلاع ایتمکی چوق
 آرزو ایتدم، [ویسکی] یه دیدم که :

— یا هو، بوراده نه قدر چوق خدمتچی وار؛
 باق ! . باق ! . شوراده مائی البسه کیمش، صول

(82)

kolu altındaki üç düğmesi gümüş, belinde ipekden mamûl kuşak olan zât kimdir?

-Bu arabacıdır. Onun etrâfında gördüğün gençler de sürücülerdir.

Visgrandos cevâben dedi ki:

-Buradaki hıdmetçileri saydım. Hâlâ sonunu alamadım. Yeniden yeniye âdemler geliyor. Başka başka lisânlar söylüyorlar. Her birinin de elbisesi ayrı, ayrı renktedir. Hesâbıma hâlel verdiler. Bir türlü muvaffak olamadım.

-Dediğiniz pek doğrudur. En zekî bir fâre bile bunları tadâd etmekden âciz kalır. Hattâ ben bile Rusyalı olduğum hâlde bunları saymaktan ve çoğunu tanımaktan âcizim.

Matbaha hiç uğramayan mümtâz zevâtı bilmek için istifsâr eylediğimizde dedi ki:

-Burada, çocukları terbiye etmek için

قولى آلتندهكى اوچ دوكمسى كموش، بلنده ابيكدن
معمول قوشاق اولان ذات كيمدر؟

— بو عربه جيدر. آنك اطرافنده كورديكك
كنجلرده سوريجيلردر.

[ويقراندوس] جواباً ديدى كه :

— بورادهكى خدمتجيلرى صايدم، حالا
صوكنى آله مدم، يكي دن يكي به آدملىر كليور. بشقه
بشقه لسانلر سويليورلر، هر برينكده البسه سى
آيرى، آيرى رنكده در. حسابمه خلل و يرديلر.
بردلو موفق اوله مدم.

— ديديككز بك طوغريلدر؛ اك ذكى برفاره
بيله بونلرى تعداد ايتمكدن عاجز قالور. حتى بن
بيله [روسىيه] لى اولدينم حالده بونلرى صايمقدن
و چوغنى طائيمقدن عاجزم.

مطبخه هيچ اوغراميان ممتاز ذواتى بيلمك
ايچون استفسار ايلديكمزده ديدى كه :

— بوراده، چوجقلرى تربيه ايتك ايچون

(83)

bir Fransız mürebbiyesi, tahsîl-i ilm ettirmek için Almanyalı bir muallim, âile-ye mahsûs bir tabîb, dâ'ire müdürü ve kâtibi, hanımların husûsi hizmetkârları, çocukların lalaları, adi hizmetçiler, bekçiler, kapıcılar, berberler, arabacılar ve sâyisler vardır. Bunlar da hanımların başka efendilerin başkadır. Bundan sonra çocukların hizmetçileri, dadıları, dâyeleri, mu'allimlerin hizmetçileri, aşçılar ve yamakları, ekmekçi ve biracılar, sofaracılar, musika ustası, bunların da kendilerine mahsûs hademeleri vardır.

Bu esnâda bulunduğumuz matbaha bir uşak geldi. İyice saklanarak, bakalım ne olacak deyü muntazır olduk. Bağırarak dedi ki:

-Yuan! Neredesin! Yuan! Yuan!

Arabacı orada oturuyordu. Başını kaldırıp bakdı. Birşey olmamış gibi yine aşağı

۸۳ (پتسبورغ) ده بر مطبخی زیارت

بر [فرانسز] مربیه سی، تحصیل علم ایتدیرمک
ایچون [آلمانیا] لی بر معلم، عائله یه مخصوص بر طبیب،
دائرة مدیری وکائی، خائملرک خصوصی خدمتکار-
لری، چوجقلرک لالاری، عادی خدمتچیلر،
بکچیلر، قیوجیلر، بربرلر، عربه جیلر و-ایملر
واردر. بونلرده خائملرک بشقه، افندیلرک بشقه در.
بوندنصکره چوجقلرک خدمتچیلری، دادیلری،
دایه لری، معلملرک خدمتچیلری، آش-جیلر
ویمقلری، اکمکچی ویراجیلر، سفره جیلر، مو-
سیقه اوسته سی، بونلرده کندیلرینه مخصوص
خدمه لری واردر.

بوانساده بوندیغمز مطبخه بر اوشاق کلدی.
ایوجه صاقلانه رق، نقالم نه اوله جق دیو منتظر
اولدق. باغره رق دیدی که:

— بوان! زرده سک! بوان! بوان!

عربه جی اوراده اوطوری-یوردی، باشقی
قالدیروب باقدی، برشی اولمامش کبی ینه آشاغی

(84)

indirdi. Yine o adam bağıırıyordu:

-Ayol! Hanım bayıldı! Efendi su emr etdiler. Kilerci Yuan nerededir? Çabuk onu bulunuz!

Aşçı yamaklarından biri:

-İşte Yuan!..

Diye masanın altına girib orada uyumuş olan bir âdemi gösterdi. Uşak ayağıyla dürterek:

-Kalk tembel adam! Hanım bayıldı, efendi su emr etdi. Çabuk gümüş tebsi üzerine bir bardak su koy, al gel!..

Yuan ağır, ağır kalkdı. Esneyerek, gerinerek gözlerini oğuşdurdu, rafdan bir bardak alıb su ile durdurdu.

-Gümüş tebsi nerede?

Diye, bağırdı. Dâ'ire müdürü hiddetle:

-Sofracıdan bir dâne isteyiniz, çabuk olunuz!

چاڭ بر فارمك سياحتي ۳۰۰

۸۴

ايندیردی . ينه او آدم باغرييوردی :

— آبول ! خانم بايیلدی ! افندی صو امر
ايتدیله ، کيلارجی یوان نرهددر ؟ چابوق آنی
بولیکز ! .

آشچی یماقلرندن بری :

— ايشته یوان ! .

ديه ماصه نك آلتنه کيروب اوراده اويومش
اولان بر آدمی کوستردی . اوشاق آياغيله دورته رک :
— قالق نبل آدم ! خانم بايیلدی . افندی
صو امر ايتدی ، چابوق کموش تبسی اوزرينه بر
بربارداق صو قوی ، آل کل ! .

یوان آغر ، آغر قالقدی ، اسنه يه رک ، کريله
رک کوزلرینی اوغوشدیردی ؛ رافدن بر بارداق
آلوب صو ايله طولدیردی .

— کموش تبسی نرهدده ؟ .

ديه ، باغردی ، دائره مدیری حدتله :

— سفره چيخن بر دانه ايسه تیکز ، چابوق

اولکزا

(85)

-Acabâ sofracı nerede?

Diye, uşak ile berâber sofracıyı aramağa başladılar. Sefireciyi içki içmek-de buldular. Kilerci telâşla:

-Hanım bayılmış, çabuk bir gümüş tebsi ver, bir bardak su getireceğim.

Dedi. Şiddetli bir çingirak sedası işidildi. Kilerciyi telâş aldı:

-Hâzır efendim, hâzır!..

Diye bağırmağa başladı.

Sofracı ile berâber odaya girib bir gümüş tebsi aldı. Üzerine su ile doldurduğu bardağı koyub kendinden büyük olan diğer bir uşağın arkasına düşdü, hanıma su götürdü!..

O esnâda bir hidmetci geldi, arabacıya hitâben:

-Çabuk hayvânları arabaya koş! Hanım gezmeye çıkacak !..

سجده (پترسبورغ) ده بر مطبخی زیارت ۸۵ -

— عجیا سفره جی زرده ؟ .

دیه ، اوشاق ایله برابر سفره جی بی آرامغه
باشلادیلر . سفره جی بی ایچکی ایچمکده بولدیلر ،
کیلارجی تالاشله :

— خام بایلمش ، چابوق برکوش تبسی ویر ،
ربارداق صو کتوره جکم .

دیدى . شدتلى بر چنغراق صداسى ایشیدلدى ؛
کیلارجی بی تالاش آلدی :

— حاضر افندم ، حاضر ! .

دیه باغرمغه باشلادی .

سفره جی ایله برابر اوطیه کوروب برکوش
تبسی آلدی . اوزرینه صوابله طولیدینی باردانی
قویوب کئندندن بیوک اولان دیگر بر اوشاغک
آرقه سنه دوشدی ؛ خانمه صو کتوردی ! . .

اوانساده بر خدمتجی کلدی ؛ عربیه جی به خطاباً :

چابوق حیوانلری عربیه قوش ! خانم کز مکه

چیقاجق ! . .

(86)

Dedi. Doğrusu evin içinde elli altmış hizmetcisi olan bir hanım, istediği bir bardak suyu bulup içinceye kadar çekilen bunca meşakkat ve metâib arasında o suyu içmekden vazgeçmiş, çabuk kendisini sokağa atmağı kurmuş olduğuna şaşdım. Benim şu hayret ve taaccübüme Viski güldü. Dedim ki:

-Benim zannıma göre, iki el on iki hizmetciden iyidir. Gece oldu, artık bizim de çıkmak vaktimiz geldi. Matbahda kimseler kalmadı. Visgrandos ve Vis-ki ile berâber üçümüz de pek acıkmış olduğumuzdan derhal delikden çıktık. Ben:

-Sefirecinin içdiği içkiden içmek istiyorum. Zîrâ sefireci çok hazzetmiş idi. Onu görelim.

Dedim. Sofracıbaşının bırakmış olduğu kadehin içindeki içkiye bıyıklara rımı daldırdım, biraz içtim:

-Pek fenâ şey değilmiş!

دیدي، طوغریسی اوک ایچنیده اللی آلتمش
 خدمتچیمی اولان بر خانم، ایستدیکی بر بارداق صوبی
 بولوب ایچنجه به قدر چکیلن بونجه مشقت و متاع
 آره سنده او صوبی ایچمکدن واز کچمش، جابوق
 کندینی سوقاغه آتینی قورمش اولدیغنه شاشدم.
 نئم شو حیرت و تعجیبه [ویسکی] کولدی، دیدم که:
 — نئم ظنمه کوره، ایکی ال، اون ایکی خدمتچیدن
 ابودر.

کیجه اولدی، آرتق بزمده چیقماق و قنمز
 کلدی. مطبخده کیمسه لر قالمدی. [ویسقراندوس]
 و [ویسکی] ایله برابر اوچزده پک آجیقماش اولد.
 یغمزدن در حال دایکدن چیقماق. بن :

— سفره حینک ایچدیکی ایچکیدن ایچمک
 ایسته یورم. زیرا سفره جی جوق حظ ایتمش ایدی.
 آنی کوره لم.

دیدم. سفره جی باشینک بر ااقش اولدینی قدحک
 ایچنده کی ایچکی به بیقلمی طالدیدرم، براز ایچدم:
 — پک فنا شی دکلش !

(87)

Dedim. Bu esnâda Visgrandos bir taamı ekel etmekle meşgûl idi. Ona:

-Yediğinden biraz da bana bırak!

Dedim. Biraz bıraktı, yedim. Bu âdetâ lahana çorbası gibi bir şey idi. Bu aralık Viski bana:

-Haydi, kardaşım, zamân müsâid iken çıkalım, şehri dolaşalım.

Dedi.

۸۷ ✽ (پتربورغ) ده بر مطبخی زیارت ✽

دیدم. بوانساده [ویسقراندوس] برطعامی اکل
ایتمکله مشغول ایدی. اکا:

— یدیکنندن برازده بکا براق ا.

دیدم. براز براقدی. بیسدم. بو عاداتا لحنه
چوربایی کبی برشی ایدی. بو آراق [ویسکی] بکا:
— هاییدی. قرداشم، زمان مساعد ایکن
چیقالم. شهری طولاشلم.

دیدم.

—

(88)

- 18-

Petersburg’da Bir Cevelan

Petersburg sokaklarını gecenin sükunetli bir vaktinde gezmekte iken dükkânların, mağazaların duvarlarında sâhiblerinin sanatını meş’ar birtakım yazılar ile resimler gördüm. Rus milletin nakkâşlıkdaki mahâreti hayretimi mûcib oldu.

Biraz ileriye gitdiğimizde mükemmel çarşılara tesâdüf edib her tarafını gezdik. Viski benden tarafa başını çevirip dedi ki:

۱۷

{ پترسبورغ } ده برجولان

[پترسبورغ] سوقاقلرینی کیجه نك سكونتلی
 بروقتنده کز مکده ایکن دکانلرک، مغازه لرک دیوار-
 لرنده صاحبلیرنک صنعتنی مشعر برطاقم یازیلر ایله
 رسملر کورددم، [روس] ملتک نقاشلقده کی مهارتی
 حیرتمی موجب اولدی .

براز ایلرویه کیتدی کمزده مکمل چارشولره
 تصادف ایدوب هر طرفنی کزدک؛ [ویسکی] بندن
 طرفه باشنی چویروب دیدی که :

(89)

-Ben sizi kış eyyâmında gezdirmek ister idim. Zîrâ diğer memâlikden vürûd edenlerin nazar-ı hayretlerini ancak buranın kışı celb eder. O zamân çarşı-larda satılmakta olan balık ve tavuk gibi yiyeceklerin cümlesi buz tutmuş oldu-ğunu ve bunları balta ile kırdıklarını görür idiniz!

-Demek, burada kış pek şiddetli olur?

-Evet, çok soğuk olur! Burada insânlar soğuk korkusundan yüzlerini bile kürek ile örterler! Hattâ burunun ucu bile bir parça örtülmese de açıkda kalsa he-men donar. Akabinde o adam müte’essiren helâk olur. Hakîkat kardaşım buranın soğuğu hiçbir yerde görülmüş şey değildir. Eğer burunu donmuş bir zavallıyı seri’en delk ederek oğuşdurarak ısıtmazlar ise dediğim vechle heman terk-i hayât eder.

-Hakîkaten hayreti mûcib bir hâl ise de ben görmek istemem!

۸۹ (پترسبورغ) ده برجولان ۳۰

— بن سزى قيش ايامنده كزدرمك ايسـتر
ايدم. زيرا ديكر ممالـكـدن ورود ايدنلرك نظر
حبرتلريني آنجق بورانك قيشـى جلب ايدر. او
زمان چارشولرده ساتلمقده اولان بالق و طاووق
كي بيهـ جـكـركـ جـمـلـهـسى بوز طومش اولديغنى
وبونلرى بالعه ايله قيردقلىرىنى كورر ايدىكز ! .

— ديمك، بوراده قيش پك شدتلى اولور؟ .

— اوت، چوق صغوق اولور ! بوراده

انسانلر صغوق قورقوسـنـدن يوزلريني بيله كورك
ايله اورترلر ! حتى برونك اوجى بيله برپارچه اورـ
تلمسه ده آجيقده قالسه هان طونار، عقينده او
آدم متأزراً هلاك اولور. حقيقت قرداشم بورانك
صغوغى هيچ بر يرده كورلمش شى دكلدر . اكر
برونى طومش برزواللى بى سريعا دلك ايدرك (اوـ
غوشدبرارق) ايصنازلر ايسه ديدىكم وجهله هان
ترك حيات ايدر .

— حقيقه حيرتى موجب برحال ايسه ده بن
كورمك ايستم ! .

(90)

-Rusyalılar pek şen âdemlerdir. Böyle soğuk zamânlarda muztarib olacaklarına bi'l-aks mahzûz olurlar.

Visgrandos arkada kalmış idi. Koşarak yanımıza geldi. Viski burununun ucuyla ilerideki sokağı göstererek dedi ki:

-Şu sokağın alt tarafındaki hâneleri görüyor musunuz? İşte bunlar Rusya'nın eski sefâyini, Petersburg'un ilk binâlarıdır.

-Sahîh, ben de bunları görmek ârzû eder idim, dedim. Viski bizi bir kulübeye götürdü. Kapısı muntazam olmadığından deliklerinden içeriye girmemize hâ'il olmadı. Visgrandos dedi ki:

-En eski sefîne dediğiniz bunlar mı? Bunlar ne acâib şeyler?!

Ben de:

-Âdetâ çocuk oyuncağına benziyor!

۹۰

— بر فارمك سياحتي —

— [روسیه] لیلر بک شن آدم لر در . بویله
صغوق زمانلرده مضطرب اوله جقلرینه بالعکس
محفوظ اولورلر .

[ویسقراندوس] آرقه ده قالمش ایدی . قوشه رق
یانمزه کلدی . [ویسکی] برونک اوجیله ایلروده کی
سوقاغی کوستره رک دیدی که :

— شو س—وقاغک آلت طرفنده کی خانه لری
کوربیورمیسکز ؟ ایشته بونلر [روسیه] مک اسکی
سفایخی . [پترسبورغ] ک ایلك بنالریدر .

— صحیح ، بن ده بونلری کورمک آرزوایدربدم .
دیدم ، [ویسکی] بزی بر قبولیه کتوردی ،
قبوسی منتظم اولمديغندن دلیکلرندن ایجرویه کیر-
مه مزه حائل اولمدي . [ویسقراندوس] دیدی که :
— الک اسکی سفینه دیدیککز بونلرمی ؟ .
بونلر نه عجایب شیلر ؟ ! .

بن ده :

— عادتا چوجق اوبونجاغنه بکزه بورا .

(91)

Dedim. Viski ilâveten dedi ki:

-Ma‘lûm a! Ruslar, “Bir meşe ağacı bir palamutdan olur!” derler. Ve Büyük Petro zamânından beri kalmış olan bu sefîne ve topları muhâfaza ederek nazar-ı ibretle bakarlar.

-En eski hâneleri hangisidir?

-İşte!..

Diyib Viski burnu ile bizzat Büyük Petro tarafından şehrin yolları yapılmadan mukaddem inşâ’ olunan hâneyi gösterdi.

Say ü gayretin mahsûlâtını müteaccibâne seyreder iken semâda hafif bir kırmızılık zâhir oldu. Bunun fecr-i kâzib olduğunu anladım. Bu, fârelerin yuvalarına, deliklerine çekilmelerine bir alâmet olduğundan ve zâten satıcılar başlarına almış oldukları tâbla vesâ’ire ile yollara döküldüğünden biz de hânemize girmeye mecbûr olduk.

۹۱ — (پترسبورغ) ده برجولان ۳۰

دېدم، [ویسکی] علاوه دیدی که :

— معلوم آ! [روسلر]، ۰ برمیشه آغاچی بر
بلامو طدن اولور!، دیرلر. ویوک [پترو] زمانندن
برو قالمش اولان بوسفینه و طوپلری محافظه ایدرک
نظر عبرتله باقارلر .

— اک اسکی خانه لری هانکیسیدر ؟ .
— ایشته ! .

دیوب [ویسکی] برونی ایله بالذات بیوک [پترو]
طرفدن شهرک بوللاری یاپلمدن مقدم انشا اولتان
خانه بی کوستردی .

سعی و غیرتک محصولات متعجبانه سیر ایدر
ایکن سماده خفیف برقر مزریق ظاهر اولدی. بومک
فجر کاذب اولدیغنی آکلادم. بوم فارملرک بووالرینه،
دلیکلرینه چکلملرینه برعلامت اولدیغندن و ذاتاً
صاحبیلر باشلرینه آلمش اولدقلری طابله و سائر
ایله یوللره دوکولدیکنندن بزده خانه مزه کیرمکه
مجبور اولدق .

(92)

- 18-

Haberimiz Yok İken Gemiye Girdik

Visgrandos, cesûr bir kahramân olduğundan refkımız Viski'nin taht-ı idâresinde bulunmaz idi. Sokaklarda yalnız gezer, onun için mahtabın olub oluması da müsâvîdir. Mutâdî üzere her zamân avdetinde tesâdüf ettiği vakâyii bize hikâye eylerdi.

Bir gün telâşla yanımıza geldi. Âdetâ bir hazîne bulduğunu, bir büyük keşfiyâta mazhar olduğunu söyledi. Borsa dâiresinin arkasında demir parmaklık ile

۱۸

خبر من يوق ايكن كمي يه كيردك!

[ويسقرا ندوس]، جسور بر قهرمان اولديغندن
 رفيقمز [ويسكي] نك تحت اداره سنده بولمازايدى.
 سوقاقلرده يالگيز كزر. آنك اچون ماهتابك اولوب
 اولماسى ده مساويدر. معتادى اوزره هر زمان
 عودتنده تصادف ايتديكي وقايى بزه حكايه ايلردى.
 بر كون تالاشلا يانمزه كلدى، عادتا بر خزينه
 بولديغى، بريوك كشفيا ته مظهر اولديغى سويلدى.
 بورسە دائره سىنك آرقە سىندە دمير يارمقلىق ايله

(93)

insânların duhulüne hâ'il olan bir mahal bulmuş, buraya fârelerin çok kolaylıkla girebileceklerini dahi tahkîk etmiş.

Ertesi gece birlikde oraya gitdik. Bilâ-vukû'at içeriye dâhil olduk. Hakîkaten burası şaşılacak bir mahal. Kâmilten Rusya'nın idhâlâtı ve ihrâcâtı burada tecemmu etmiş!.. Çin çayları, Arabistan kahveleri, Hind şekerî sandıkları ve kakolalar, karanfiller, paket paket dolmuş! Hele Hind'in misk kokuları burnumuzu doldurdu.

İhrâcât için tahsîs olunan mahale gitdik. Burası da küreklerin envâı, kâvsalenin her çeşidi, çerviş yağı tulumları, buğday çuvalları ile memlû idi.

Sabâh olmağa başladı. Biz hala müteaccibâne oralarda dolaşmakda idik. Birdenbire ayak patırdıları, insân sesleri çoğaldı. Geç kaldığımızı anladım, arkadaşlarıma dedim ki:

خبر من بوق ایکن کمی به کیردک ۹۳

انسانلرک دخولنه حائل اولان بر محل بولمش ، بو-
رایه فارهلرک چوق قولایلقله کیره بیله جکلرینی
دخی تحقیق ایتمش .

ایرتسی کیجه برلکده اورایه کیتدک ، بلا وقو-
عات ایجرویه داخل اولدق ؛ حقیقه بوراسی شا-
شیله حق بر محل . . . کاملاً [روسیه] نك ادخالانی
واخراجاتی بوراده تجمع ایتمش . . . چین جایلی
عربستان قهوه لری ، هند شکر ی صندوقلری و قا-
قوللر ، قرنفللر ، پاکت پاکت طولمش . . . هله
هندک مسک قوقولری برونمزی طولدیردی .

اخراجات ایچون تخصیص اولنان محله کیتدک ؛
بوراسی ده کورکلرک انواعی ، کاوسالهنک هرچشیدی ؛
چرویش یاغی طولوملری ، بغدادی چواللری
ایله مملو ایدی .

صبح اولمغه باشلادی ، بز حالا متعجبانه اورا-
لرده طولاشمقده ایدک . بردنبره ایاق پاگردیلری ،
انسان سسلری چوغالدی . کیچ قالدیغمزی آ کلا-
دم ، ارقداشلر مه دیدم که :

(94)

-Geliniz şu buğday havâline girelim. Bugün günümüzü onun derûnunda geçirelim. Akşam olunca tekrâr gezeriz.

Visgrandos teklifimi tekrâr kabûl etdi. Çuvala girdik, sessizce çuvalın içinde oturur iken insân sesleri bize ziyâdesiyle yaklaştı, ben korkub arkadaşına sokulmaya başladım. Birdenbire bizim derûnunda bulunduğumuz çuvalı sarsdılar, bade kaldırdılar, ben artık kendimi gâ'ib etme derecesine geldim. Visgrandos:

-Arkadaş, bitdik, bitdik.

Dedi. Tüyleri ürperdi. Bizim çuval havâlandı. Yerimizden kalkdık. Me'yûsâne dedim ki:

-Visgrandos, Visgrandos şimdi ne yapalım? Değirmene gidiyoruz! Ah o değirmenin o koca taşları arasında kalır isek hâlimiz ne olur!

-Hiç telâş etme! Sükûnet her yerde işe yarar!..

— كەلكىز؛ شوبغداي حووالە كېرەلم، بۈكۈن
كونغىزى آنەك درونىندە كچۈرەلم. اقشام اولەنجە
تەكرار كىرەرز.

[ۋېسقىراندوس] تەكلىفىمى قېول اېتىدى. چو-
ۋالە كېردەك، سەسەنچە چوۋولەك اېچىندە اۇطورر
ايەنكىن انسان سەسلەرى بىزە زىيادە سىيەلە ياقلاشدى، بىن
قورقۇب ارقداشمە سوقۇلمىغە باشلادىم. بىردىن بىرە
بىزم درونىندە بولدىغىمىز چوۋوالى سارەسەدىلەر،
بەدە قالدېرىدىلەر؛ بىن آراتق كەندىمى غائب اېتمە در-
جە سەنە كەلدىم. [ۋېسقىراندوس]:

— ارقداش، بىتەك، بىتەك.

دېدى. ئويلەرى اۋرېردى. بىزم جۋال ھۋا-
لەندى. بىر مەزدەن قالقدىق. مایوسانە دېدىم كە:

— [ۋېسقىراندوس]. [ۋېسقىراندوس] شەمىدى
نە بېلەم؟ دەرەنە كېدىيورز! آھ او دەرەنەك او
قۇجە تاغلىرى آرە سەندە قالورايەكەك حەلەنە اولور!..
— ھېچ تەلاش اېتمە! سەكۈت ھەر بىردە اېشە
يارار!..

(95)

Diye tesellî etdi. Bu dehşetli seyâhat çok sürmediyse de bana bir asır kadar geldi. Çuvalın içinde gidiyoruz, bilmem neredeyiz. Arası biraz geçti, çuval tekrâr şiddetle havâlandı, birdenbire yere atdılar. Ben de artık tâkat kalmayıp bayılmışım. Bir müddet kendime geledim. Neden sonra biraz açıldım. Çuvala girmek reyini kendim verdiğimden, hele refikimi de belâya uğratmışımdan pek me'yûs idim. Çok ağladım.

Arkadaşım gâyet cesûr ve sabırlı olduğundan bana dedi ki:

-Ratto! Sen telâş eyleme! Buraya zâten seni ben sevk etdim. Re'yim ile yola çıktık. Yol hâli her daim müsâid bulunmaz. Kâh iyi, kâh fenâdır. Bunlara katlanmalıdır.

Refikimin sözleri biraz beni teskîn etdi. Fi'l-hakîka biraz sonra da ümmîd görünmeye başladı.

خبر من یوق ایکن کمی به کیردک ۹۵

دیه تسلی ایتدی . بودهشتلی سیاحت چوق
سورمدیسه ده بکا بر عصر قدر کادی . جووالاک
ایچنسه کیدیورز ؛ بیلیم رده ده بز ؛ آردسی براز
کچدی ، جووال تکرار شدتله هوالندی ، بردنبره
بره آندیله ؛ بنده آرتق طاقت قالمیوب بایلمشم .
برمدت کنسیده کله مدم ؛ نه دن صکره براز آچیلدم ،
جوواله کیرمک رانی کنسیدیم ویردیکمدن ، هله
رفیقیمی ده بلایه اوغراندیقمدن پک مأبوس ایدم .
چوق آغلادم .

ارقداشم غایت جسور و صبرلی اولدیغندن بکا
دیدیکه :

— [راتو] ! سن تلاش ایلمه ! بورایه ذاتاً
سنی بن سوق ایتدم ، رایم ایله یوله جیقدق ، یول
حالی هر دائم مساعد بولمز ، کاه ای ، کاه فنادر ،
بولره قاتلانمایدیر .

رفیقکم سوزلری براز بی تسکین ایتدی .
فی الحقیقه براز صکره ده امید کورنمکه باشلادی .

(96)

-Acabâ nerede bulunuyoruz?

Dedim. Visgrandos cevâben dedi ki:

-Zannederim, yelken gemisinde bulunuyoruz. Zîrâ bucurgat sadâsı işidiyorum.

-Evet, ben de zift ve katran kokusu hissediyorum. Gâlibâ bir sefînenin sintenisine atıldık!...

Dedim. Etrâfı dinlemeye başladım. Gemiye dalgaların çarpmasını işitdim. Bir müddet sonra gemi de hareket etdi.

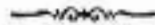
۹۶ سە بر قاره نك سياحتى ۛ

— عجباً نره ده بولنيورز؟

دېدم. [ويسقرا ندوس] جواباً ديدى كه:

— ظن ايدرم؛ يلكن كيمسندە بولنيورز. زيرا
بوجورغاد صداسى ايتيديورم.

— اوت، بن ده زفت و قطران قوقوسى حس
ايدییورم؛ غالباً بر سفینه نك سنته سنه آتلىق!..
دېدم. اطرافى ديكله مكه باشلادم. كمى يه طالغه.
لرك چارپمه سنى ايشتدم. بر مدت صكره كمى ده
حركت ايتدى.

(97)

- 19-

Fırtınanın Encâmı

Gemiyle gitmekte olduğumuz müddetce Visgrandos hiç ses çıkarmayıb buğday yemekle meşgûl oldu.

Yola çıktığımızın ikinci günü şiddetli bir rüzgâr ile fırtına çıktı. Gemi yolunu şaşırdı. Dalgaların hücûmundan sallanıyor, çıldırmış bir at gibi seğirdiyordu.

Tuzlu sular sintineye girmeye başladı. Biz artık su içinde yüzmeye mecbûr olduk. Gece

۱۹

فورطنه نك انجای

كمی ایله کیتمکده اولدیغمز مدتهجه [ویسقراندوس]
 هیج سس چیقارمیوب بغدادی بیکله مشغول اولدی.
 بوله چیقادیغمزك ایکنجه کونی شدتلی بر
 روزکار ایله فورطنه چیقادی. کمی یولفی شاشردی،
 طالغهلرک هجومندن صاللانیر، چیلدیرمش بر آت
 کبی سکر دیوردی.

طوزلی صولر سنتیه کیرمکه باشلادی. بز
 آراتق صو ایچنده یوزمکه مجبور اولاق. کیجه،

(98)

gündüz geminin tâifeleri tulumba işletib say idiyorlar idiyse de gemi içinde su azalmayıb çoğalıyordu.

Güvertede sadâ arttı, insânların feryad ü figânı âsumânı tutdu. Biz de artık büsbütün şaşırdık. Birçok sadâ birden:

-Tutunuz! Alınız! Geminin selâmeti için yükleri atınız!..

Dediler. Bizim çuvalları denize atdılar. Zâten biz çuvalların iplerini yiyib inceltdiğimizden suhûletle kopub çözüldüler. Buğdaylar, fâreler cümlemiz suyun yüzüne çıkdık!..

Bir, iki dakîka zarfında buğday deniz içerisinde gâib oldu. Biz yüzerek bir müddet mukâvemet etdik ise de kuvvetimiz artık kalmadı. Helâk olmak yüz gösterdi. Fakat birdenbire önümüze bir büyük fıçı tesâdüf etdi. Visgrandos bu müteharrik adayı görünce

۹۸ ۴۴ بر فارمك سياحتى ۴۵-

کوندوز کینک طائفه‌لری طلوبه ایشلتوب سى
ایدیورلر ایدیسده کى ایچنده صو آزالمیوب چوغا-
ایوردی .

کوکرته‌ده صدا آرتدی، انسانلرک فریاد و فغانی
آسمانی طوندی؛ بزده آرتق بستیون شاشیردق،
بر جوق صدا بردن:

— طوتکز! آلیکز! کینک سسلامتی ایچون
بوکلری آنیکز! ..

دیدیئر، بزم جوواللری دکره آندیئر، ذاتا بز
جوواللرک ایلیرینی ییوب ایچلتدیکمز دن سهولتله
قوبوب چوزلدیلر، بغدادیلر، فاره‌لر جمله مز صوبک
بوزینه چیققدق! ..

بر، ایکی دقیقه ظرفنده بغدادی دکر ایچروسنده
غائب اولدی، بز یوزه‌رک بر مدت مقاومت ایترک
ایسه‌ده قوتمز آرتق قالمدی، هلاک اولمق یوزکوستر-
دی، فقط بر دنبیره اوکمه بر بیوک فوجی تصادف
ایتدی؛ [ویسقراندوس] بو، تحرک آطه‌بی کورنجه

(99)

ziyâdesiyle memnûn oldu. Fıçının bulunduğu yere doğru yaklaşarak, ıslanmış olduğumuz hâlde titreyerek fıçının üzerine çıktık. Etrâfa bakıb:

-Eyvah hiç kara görünmüyor!.. Denizin kabartısı artmakda, acılık da yakkamızı sarmakda, ne yapalım?..

Dedim. Visgrandos cevâben:

-Hem gider hem de bu fıçıyı yeriz!..

Diyerek tesellî verdi. Sabâh oldu, ümmîdimiz artdı. Etrâfa daha dikkatlice bakdım. Mûteharrik adamızın sâhile yaklaştığını gördüm. Dalgalar sükûnete ermiş idi.

Visgrandos dedi ki:

-Sâhile kadar acabâ yüzebilir miyiz?

Bu sözden ziyâdesiyle korkdum ve:

-Yok, yok, yüzemeyiz. Tehlike daha tekmîl

۹۹ ✽ فورطنهك انجامي ✽

زیاده سیله نمون اولدی، فوجینک بولمادیفی بره
طوغری یاقلاش، رق، ایصالنمش اولدیغمز حالده
تیزه یهرك فوجینک اوزرینه چیققدق. اطرافه
باقوب :

— ابواه هیج قره کورنمورا! .. دكرك قبار-
تیی آرتقمده، آجلق ده یقامزی صارمده، نه
بیالم؟ ..

دیدم، [ویسقراندوس] جواباً :

— هم کبدر، هم ده بو فوجینی یرزا! ..
دیهرك نسلی ویردی. صباح اولدی، امیدمز
آرندی، اطرافه دها دقلیجه باقدم، متحرک اظه
مرك ساحله یاقلاشدیغنی کورددم، طالفه لر سکونته
ایرمش ایدی.

[ویسقراندوس] دیدی که :

— ساحله قدر عجیباً یوزه ییلورمی یز؟
بو سوزدن زیاده سیله قورقدم، و:
— یوق، یوق، یوزه میز. تهلكه دها تکمیل

(100)

olmamışdır sular ile pençeleşecek kadar kuvvetimiz yokdur.

Dedim. Fakat ben bu sözleri henüz bitirmiş idim ki dalgalar fıçıyı bir kaya parçasına çarpıp bizi denize dökdü. Bi'l-mecbûriye canımızı dişimize takîb yüzerek sâhile çıkdık. Orada geniş bir nefes alarak:

-Artık bundan sonra gemiye binmek benim için kâbil değildir.

Dedim.

۱۰۰ ۳۰۰ بر فاره نك سياحتی ۳۰۰

اولامشدر سولرايله پنجه لسه جك قدر قوتمز يوقدر.
 ديدم. فقط بن بو س-وزلری هنوز بيترمش
 ايدم كه ط-الغله لر فوجی يی بر قيا پارچه سنه چارپوب
 بزى دكزه دوكدی ، بالجب-وريه جانمزی ديشمزه
 طاقوب يوزه رك ساحله چيقدق. اوراده كنیش
 بر نفس آله رق:

— آرق بوندن صكره كمی به بنك بنم ايچون
 قابل دكلدر.
 ديدم.

(101)

- 20-

Ölü mü? Diri mi?

Sâhil kenârında bulunduğumuz bir Necmü'l-bahir parçasıyla karnımızı doyurduk. Gemiye girdiğimizden bu ana kadar su içmediğimiz cihetle fenâ hâlde susamış idik. Gerçi zaafı ve yorgunluktan bir adım atmaya muktedir değil idiysek de susuzluğumuzu def için şehre sokulmağa mecbûr olduk. Bir büyük hânenin önüne geldiğimizde Visgrandos dedi ki:

-Behemehâl bu hânede içecek su bulunur. İçeri girelim.

۴۰۰

اولومی؟ دیریمی؟

ساحل کنارنده بولدیفمز بر [بحر البحر] پار-
 چه سیله قارغیزی طویوردق؛ کمی به کیردیکمزدن بو
 آنه قدر صو ایچمه دیکمزجه؛ له فناحالد صوصامش
 ایدک. کرچه ضعفدن و یورغونلقدن بر آدیم آنمغه
 مقتدر دکل ایدیه کده صوسزلغمزی دفع ایچون
 شهره صوقلمغه مجبور اولدق. بر بیوک خانه نک
 اوکنه کلا دیکمزه [ویسقراندوس] دیدی که:
 — بهمه حال بو خانه ده ایچه جک صو بولئور،
 ایچری کیره لم.

(102)

Hâneye duhûl için delik, deşik araştırmaya başladık. Kapının alt tarafında fâre kardaşlarımızdan birisinin eser-i mahâreti olarak bir delik gözüme ilişti. Ben böyle bilmediğiniz bir delikden geçib bir muhâtaraya dûçar olmamak için dikkatle içerisini tarassûda başladım. Kapının içerisinde bir tulumba ve önünde su dolu bir delikli taş olduğunu gördüm. Kahramân Visgrandos hemen gidib teşne olduğumuz suya kavuşmamızı söyledi. Ben muhterizâne hareketde bulunub dedim ki:

-Haydi, içeri gidelim. Fakat şu karşımızdaki bağçe kapısı kapanır ise tekmiîl yolumuz mesdûd bulunur. Bunun için girdiğimiz yerden başka bir de çıkacak mahal tedârik etmeliyiz.

-Korkma, gel, susadım. Hâzır suyu buldum içelim!

Dedi. Benden evvel delikden geçib suya kavuştu.

۱۰۲ سچ بر فارە نك سياحتی ۳۳

خانه به دخول ایچون دایک، دشیك آراشدیرمغه
باشلادق، قیونك آلت طرفنده فارە قرداشلر مزدن
بر یسنك اثر مهارتی اوله رق بر دلیك کوزمه ایلیدشدی.
بن بویله بیلمدیکمز بر دلیکدن کچوب بر مخاطره به
دوچار اولماق ایچون دقتله ایجروسی ترصده
باشلادم. قیونك ایجروسه نده بر طلومبه واوکنده
صو طولی بر دلیکلی طاش اولدیغنی کوردیم. قهرمان
[ویسقراندوس] همان کیدوب تشنه اولدیغمز صویه
قاوو شمامزی سویلیدی. بن، محترزانه حرکتده
بولنوب دیدمکه:

— هایدی، ایجری کیده لم؛ فقط شو قارشو.
مزده کی بانجه قیوسی قبانورایسه تکمیل بولمز مسدود
بولنور. بونك ایچون کیردیکمز یردن بشقه برده
چیقه جق محل تدارك ایتلی یز.

— قورقه، کل، صوصادم؛ حاضر صوی
بولدم ایجه لم!

دیدی. بندن اول دلیکدن کچوب صویه قاوو-
شدی.

(103)

Etrâfa bakınarak Visgrandos'u takîb etdim. Tamam suyun başına yakla-
şacağım zamân elleri cebinde bir genc adam arkasında birkaç köpek olduğu hâlde
bağçe kapısından zuhûr etdi. Ben bunları görür görmez, geldiğim yerden firâr
etdim. Visgrandos bunları görünce yıldırım gibi bir süratle tulumbanın arkasına
koşub saklandı. Ben deliğin önünde telâşla titreyerek bunların hâlini seyrediyor-
dum. Bîçâre Visgrandos'un bu kadar köpeğin önünde ne yapacağını düşünüb şa-
şıyordum.

Genç adam, Visgrandos'u gördü, çok sevindi. İnsânların ne garîb tabîat-
ları var, müdâfaaya gayr-ı muktedir bir mazlûm görmekle ne kadar memnûn olu-
yorlar idi.

-Vay! Ne alâ! Burada bir büyük fâre varmış!

Diye, ilân-ı meserret etdi. Yanındaki kelblere hitâben:

۱۰۴ — اولومی؟ دیریمی؟ —

اطرافه باقینه رق [ویسقراندوس] ی تعقیب
ایتم؛ تمام صویک باشنه یاقلاشه جغم زمان اللری
جیپنده برکنج آدم آرقه سنده برقاج کوپک اولدینی
حالدہ باغچه قپوسندن ظهور ایتمدی. بن بونلری
کورر کورمز؛ کلدیکم یردن فرار ایتم. [ویسقرا-
ندوس] بونلری کورنجیه ییلدیرم کبی بر سرعتله
طلومبه نك آرقه سنه قوشوب صاقلانندی. بن دلیک
اوکنده تلاشله تیرمه یه رک بونلرک حالنی سیر اید-
یوردم. بیچاره [ویسقراندوس] ک بو قدر کوپک
اوکنده نه ییاجغنی دوشنوب شاشیوردم.

کنج آدم، [ویسقراندوس] ی کوردی، چوق
سویتمدی، انسانلرک نه غریب طبیعتلری وار،
مدافعه یه غیر مقتدر بر مظلومی کورمکله نه قدر
منون اولیورلر ایدی.

— وای! نه اعلا! بوراده بر بیوک فاره
وارمش!

دیه، اعلان مسرت ایتمدی. یاننده کی کلبلره
خطاباً:

(104)

-Haydi, Karlo şunun işini bitiriver!

Deyib elindeki baston ile Visgrandos'u arkasından iterek saklandığı köşeden meydâna çıkardı ve müteaccibâne bir tavır ile hareket ederek:

-Vay! Canı çıkmış!

Diyerek eğildi, Visgrandos'u kuyruğundan tutub "Ölmüş mü?" diye muayeneye başladı. Etrâfında bulunan köpekler hırlamağa ve üzerine doğru sıçramağa başladılar. Şikârlarını parçalamak için birbirine rekâbet ediyorlardı.

Genç adam gülerek dedi ki:

-Bu fâre çok kavgacı imiş! Zîrâ kulaklarını kâmilen gâ'ib eylemiş! Ahh ölme idi, köpekler ile mücâdelesini seyredirdim.

Delğin hâricinde bu vukûâtı müşâhede ediyor ve kendi kendime:

-Ah, Visgrandos! Böyle bir mahalde bulunduğumu

۱۰۴ — بوفاره نك سياحتي ۳۰

— هايدى، [قارلو] شونك ايشنى بىتيربورا.
ديوب الندهكى باستون ايله [ويسقراندوس] ك
آرقه سندن ايتەرك صاقلاندىنى كوشەدن ميدانه
چىقاردى ومتعجبانە برطور ايله حرەكت ايدرك:
— واى! جانى چىقمىش!

دەرك اكيلدى، [ويسقراندوس]ى قويروغندن
طوتوب «اولمىشى؟» دېە معاینەيە باشلادی. اطرا-
فنده بولنان كوپكار خير لامغه و اوزرىنه طوغرى
صيچرامغه باشلادىلر. شكارلىرى پارچه لامق ايجون
بربرينه رقابت ايدىيورلردى.
كنج آدم كولهرك دېدىكه:

— بوفاره چوق غوغاجى ايمش! زيرا قوللا-
قلىرىنى كاملاً غائب ايلمىش! آه اولمىسه ايدى، كوپكار
ايله مجادلەسنى سير ايدردم.
دليكك خارچنده بو وقوعانى مشاهده ايدىيور
و كندى كندىمە:

— آه، [ويسقراندوس]! بوبله بر محله بولنديغى

(105)

ve seni böyle bir hâlde gördüğümü hiç unutmayacağım.

Dedim. Genc adam Visgrandos'u biraz daha yukarı kaldırıp sallamağa başladı ve:

-Karlo, Rober, Sezar hâzır olunuz! Arş!

Diyüb, arkasında gizlendiğim deliğe doğru fırlatıp atdı. Ölmüş zannedilen Visgrandos daha yere düşmeden gözlerini açdı. Süratle benden tarafa firâr etdi!. Arkasından kelbler, rüzgâr gibi seğırttiler ise de çokdan şikârlarını gâ'ib etmişlerdi.

Genc adam ise ölü zan edib de yere atdığı fârenin birdenbire sıçrayub kaçdığını görünce çığlığı basdı. Kelbler artık bizi takîbden vazgeçdi.

Biz de süratle bu hânedan uzaklaşıb emin olduğumuz bir mahalde genişce nefes aldık. Visgrandos'a dedim ki:

۱۰۵ — اولوی؟ دیریمی؟ —

وسنی بویله برحالد کوردیکمی هبیج اونونیمیه جغم.
دیدم. کنج آدم [ویسقراندوس] ی براز ده
یوقاری قالدیروب ساللامغه باشلادی. و:
— قارلو، روبر، سزار، حاضر اولیکز!
آرش!

دیوب، آرقه سنده کیزلندیکم دلیکه طوغری
فیرلاتوب آندی. اولمش ظن ایدیلن [ویسقراندوس]
دها یره دوشمدن کوزلرینی آجدی. سرعتله بندن
طرفه فرار ایتدی. آرقه سندن کلبلر، روزگار
کی سکرندیلر ایسه ده چوقدن شکارلرینی غائب
ایتمشلردی.

کنج آدم ایسه اولوطن ایدوبده یره آندی
فاره نك بردن یره صیچرا رب قاچدیغنی کورنجه
چیغلنی باصدی. کلبلر آرتق بزی تعقییدن وازچدی.
بزده سرعتله بو خانه دن اوزاقلاشوب امین
اولدیغمز بر محله کنیشجه نفس آلدق. [ویسقرا-
ندوس] دیدم که:

(106)

-Arkadaş, yaralı mısın?

-Hayır, arkadaş yaralı değilim! Fakat hızlı atıp yere düştüğümden biraz zedelendim. Hele çok şükredelim ki sokak kaldırım değildi.

Bu genc seni baş aşağı tuttuğu zamân nasıl tahammül etdin? O zamân sen diri iken ölü manzarası almışdın?..

-Ratto eğer kendimi ölü gibi göstermemiş olsa idim ne yapardım? Bu kadar köpeklerin karşısından başka sûretle kurtulmak mümkün müdür? Hâlbuki ben, en vahşî hayvânlar ile güleşdim, bu kadar sıkılmadım!

-Bârî bu kadar sıkındı çekdin, su içebildin mi?

-Ne gezer! Bârî şu uzakda gözüken tarlalara gidelim de hendek kenârında bulunan sulardan içelim.

Deyüb ileri hareket etdik. Hele bu sefer tehlike-

۱۰۶ — برفارەنك سباحى

— ارقداش، ياره ليعيسك؟ .

— خير، ارقداش ياره لى دكلم! فقط حيزلى
آتوب يره دوشديكمدن براز زده اندم. هله چوق
شكر ايدم لكه سوقاق قالدIRM دكلى.
بوكنج سنى باش اشاغى طوتدنى زمان نصل
تحمل ايتدك؟ اوزمان سن دىرى ايكن اولومنظره سى
آلمشيدك؟ .

— [راستوا] اكر كنديمى اولو كى كوستر-
مامش اولسه ايدم نه بپاردم؟ بو قدر كوپكلرك
قارشوسندن بشقه صورتله قورتلمق ممكنايدر؟
حالبوكه بن، اك وحشى حيوانلر ايله كولشدم، بو
قدر صيقلمدم!

— بارى بو قدر صيقندى چكك، صو ايچه
بيلدكمى؟

— نه كرر! بارى شو اوزاقده كوزيكن ترلاره
كيده لمده خندق كنارنده بولنان سولردن ايچه لم.
ديوب ايلرو حركت ايتدك، هله بوسفر تهلكه.

(107)

sizce suya kavuşduk içdikçe yeniden hayât taze bulduk. Visgrandos’a dedim ki:

-Acabâ biz neredeyiz? Dikkat ediyorum da şu görülen hânelerin tarz-ı inşâsını İngiltere hânelerine benzetiyor, biz yine İngiltere’ye geldik zannediyorum.

-Sahîh! Beni hırpalayan genc de İngiliz idi.

-Aman sen de! Şu herîfi hâtırıma getirme!..

-Ratto bu genc hakkında pek ağır söylüyorsun?

-Zannetmem! Zîrâ rahm ü şefkati olan bir âdem, müdâfaaya iktidârı olmayan bir mazlûmun gadrini hoş görmez!..

-Hakkın var Ratto!

Dedi. Biz böyle hasbihâl eder iken arka tarafımızda bulunan çit içinden ince bir ses işitdik:

-Bu sesi bileceğim!

Deyüb etrâfıma bakındım. İlluvizan’ı gördüm.

۱۰۷

— اولومی؟ دېرېمى؟ —

سزجه صويه قاووشدق ايجدكجه يكدن حيات تازه
بولدق [ويسقراندوس] ديدم كه :

— عجبا ن ز نره ده بز ؟ دقت ابدىيورمده شو
كوردان خانه لرك طرز انشاسنى [انكلتره] خانه لرينه
بكره تيور، بز ينه [انكلتره] به كلك ظن ابدىيورم.
— صحيح! بنى خرباليان كنچ ده انكليزايدى.
— آمان سنده! شو حريفى خاطر مه كتورمه!..
— [راتو] وكنچ حقنده پك آغرسويليورسك؟
— ظن اتم! . زيرا رحم وشفقتى اولان بر
آدم، مدافعه به انتدارى اولميان بر مظلومك غدرينى
خوش كورمز! .

— حقك وارا! [راتو]!

ديدى. بز بويله حسببحال ايدر ايكن آرقه
طرف زده بولنان چيت ايجندن انجه برس ايشيتدك:
— بوسى بيله حكم!

ديوب اطرافه باقندم. [الى لويوزان] ي كوردم.

(108)

- 21-

Çoban Nevinden Birisi

İlluvizan'ı görünce şaşırdım. Başıma gelen bu kadar işlerden sonra böyle bir mahalde aziz bir dosta tesâdüf edişime taaccüb eyledim. Artık eski çekdiklerimi ve hattâ evvelkinden on kat kahramân olduğunu gördüğüm Visgrandos'u bile unuttum.

-Ey söyle bakalım, karındaşım Barok ne hâldedir?

Dedim İlluvizan derakıb başını aşağı

۲۱

چوبان نوغندن بریسی

[الی لوویزان] ی کورنجه شاشیردم، باشمه کلن
 بوقدر ایشلردن صکیه بویله بر محله غنیز بردوسته
 تصادف ایدیشمه تعجب ایلدم. آرتق اسیکی
 جکدکرمی وحق او اکنندن اون قات قهرمان
 اولدیغنی کوردیکم [ویقراندوس] ی بیله اونوندم.
 — ای سویله بقالم، قرنداشم [باروق] نه
 مالمده در؟ . .

دیدم [الی لوویزان] در عقب باشنی آشاغی

(109)

Eğdi. Uzun kuyruğunu kendi hâliyle bıraktı. Sevdâvî bir hâlde bulundu.

Faâl ve şen bir fârenin su'âline bu yolda bir hareketde bulunması küçük karındaşımın vefât etdiğini zan ettirdi. Me'yûsane dedim ki:

-Vukûâtı anladır mısın?..

-Bu beldeye vusûlümüzden sekiz gün sonra kendini bir çiftliğin değirmen taşına kapdırdı. Boynundan taşa tutulduğu zamân sedasını işitdim. Onun bu hâlini görmemek ve müte'essir olmamak için savuşdum.

-Vâh! Zavallı Barok, bunun gibi fâre dünyâda bir daha görülmemiştir.

Dedim. Visgrandos bizim bulunduğumuz tarafa gelib İlluvizan'a dedi ki:

-Londra'ya uzak mıyız?

-Karadan bir fâre için onbeş günlük yoldur. Lâkin iskelede vapur vardır, onunla pek çabuk gidilir.

۱۰۹ — چوبان نوعندن بریسی ۳-

ا کدی ، اوزون قویروغنی کندی حالیه براقدی ،
سوداوی برحالده بولندی .

فعال وشن بر فاره نك سؤالمه بوبولده بر حر-
کتده بولنسی کچوک قرنداشمک وفات ایتدیکنی ظن
ایتدیردی . مایوسانه دیدم که :
— وقوعاتی آکلادیرمیسک ؟ .

— بوبلده یه وصولزدن سکز کون صکره کندینی
برچفتلکک دکرمن طاشنه قاپدیردی . بیونندن
طاشه طوتلدینی زمان صداسنی ایشیتدم ، آنک بو
حالی کورمامک ومتأثر اولماق ایچون صاووشدم .
— واه! زواللی [باروق] ، بونک کبی فاره دنیاده
بردها کورلماشدر .

دیدم . [ویسقراندوس] بزم بواندینغمز طرفه
کلوب [الی لوویران] دیدی که :
— [لوندره] به اوزاقی بز ؟ .

— قره دن بر فاره ایچون اون بش کونلک
بولدر . لکن اسکله ده واپور وارددر ، آنکله پک
چابوق کیدیلور .

(110)

-Ben, su üzerinde hayli sefer verdim. Artık bağ, bağçeler ve mezru tarlalar yiyecek meyveler ile dolu olduğu bir zamânda karadan gitmeyib de su üzerinde ne işim var? Ratto dostum! Sen ne dersin?..

Dedi. Dalgın, mağmûm bir hâlde cevâben:

-Benim ne su, ne de kara üzerinde sefere kudretim kaldı. Londra'ya avdet etmeye niyetim yokdur. Zîrâ zavallı Barok'un ölmüş olduğu şu beldede biraz sâkin olmak istiyorum.

Dedim. Visgrandos, İlluvizan'a dönerek:

-Ya sen?

Dedi. O da refâkat edemeyeceğini söyledi ve ilâveten dedi ki:

-Hiçbir şeyden korkmaz, fâre ile refâkat edemem. Bu kadar belâlara tahammül etmeye kudretim yokdur.

۱۱۰ — بر فاره مک سیاحتی ۳۳

— بن ، صو اوزرنده خیلی سفر و بردم ؛
آراق باغ ، باغچه لر و مزروع ترلار بیه جک میوه لر
ایله طولو اولدینی بر زمانده قره دن کیتمیوبده صو
اوزرنده نه ایشم وار ؟ [رانتو] دوستم ! سن نه
درسک ؟ ..

دیدى . طالبین ، مغموم بر حالده جواباً :
— بنم نه صو ، نه ده قره اوزرنده سفره قدرتم
قالدى . [لونده] به عودت ایتمکه نیتم یوقدر .
زیرا زواللی [باروق] ک اولمش اولدینی شو بلده ده
براز ساکن اولمق ایسته یورم .

دیدم . [ویسقراندوس] . [الی لوویزان] مدونه رک :
— یاسن ؟

دیدى ، اوده رفاقت ایدمه یه جکنى سویلدى
وعلاوة دیدى که :

— هیچ بر شیدن قورقماز ، فاره ایله رفاقت
ایدمم ، بو قدر بلالره تحمل ایتمکه قدرتم یوقدر ،

(111)

bilemem Ratto nasıl tahammül etmiş!.. Bana izin veriniz. Biraz dolaşacağım.

Deyüb yanımdan ayrıldı, gitti. Visgrandos ile ben zâten yorgun olduğumuzdan biraz bulunduğumuz mahalde yatdık. Ertesi günü kalkıp tarlalara girdik. Orak vakti olduğundan havâ gâyet sıcak idi ve kadın ve erkek çiftçiler tarlalarda çalışmakta idiler.

Sıcaklığın ziyâde olması bize suyu arattı. Etrâfa bakınırken Visgrandos dedi ki:

-Ratto dikkat ediyor musun? Şu karşıda buğday yığınları yanında parıl parıl parlayan şey nedir?

-Çiftçilerin su matarası olmalı!

-Lâkin karnım da acıkdı. Şimdi bir büyük ekmek ve peynir parçası olsa da yesem. Acabâ buralarda bulmak mümkün olmaz mı?

-Zann etmem.

۱۱۱ چوبان نوعندن بریسی ❦

بیسله‌م [راتو] فصل تحمل ایتمش !.. بکا اذن
وبریکز . راز طولاشه‌جغم .

دیوب یانمزدن آرلدی، کیتدی. [ویسقراندوس]
ایله بن ذاتاً یورغون اولدیغمزدن بر از بولندیغمز
مخلده یاندق. ایرتسی کونی قالقوب ترلاره کیردک.
اوراق وقتی اولدیغندن هوا غایت صیجاق ایدی وقادین
وارکک چفتجیلر ترلارده جالیشمقده ایدیلر .
صیجاغک زیاده اولسی بزه صوی آراتدی .
اطرافه باقور ایکن [ویسقراندوس] دبدی که :

— [راتو] ! دقت ایدیورمیدک ؟ شو قار-
شوده بغدادی بیغینلری یاننده بارل بارل پارلایان
شی نهدر ؟ .

— چفتجیلرک صو مطره‌سی اوللی ! .
— لکن قارنمده آجیقدی ؛ شمدی بریوک
اکمک وینر بارچه‌سی اولسه‌ده یه‌سه‌م ، عجبا بورا-
لرده بولاق ممکن اولزمی ؟ .
— ظن ایتم .

(112)

Dedim. Bir müddet sükûtdan sonra Visgrandos tekrâr:

-Rusyalıların Petersburg'da içtiğimiz meşrubatıyla İngilizlerin birasını tatbîk etmek isterim...

Dedi. Tarlaya doğru yürümeye başladı. Yine başımıza bir belâ gelmesinden ziyâdesiyle ürkdüğümden Visgrandos'u ileri gitmekden men etmek için dedim ki:

- Tarlaya girme!

-Adam sen de, korkacak bir şey yoktur. Orakcılar işlerini bırakıp da bizim ile uğraşmazlar.

Deyüb cesûr arkadaşım tarlaya girdi. Ben de etrâfı gözederek gâyet ihtiyât ile onu takîb etdim. Su matarasının yanına yaklaştık. Mataranın yanında kırmızı mendil içinde sarılı bir paket gördük, derûnundan güzel bir koku hârice çıkıyordu. Önde giden Visgrandos bıyıklarının u-

۱۱۲ — برفارەنك سياحتى 3

دیدم، بزمەت سکوئدن صکره [ویسقراندوس]
تکرار :

— [روسیه] لیلرک [پترسبورغ] ده ایچدیگمز
مشروباتیلە [انکلیز] لرک بیراسنی تطبیق ایتمک ایسترم..
دیدى. ترلایه طوغری یوریمکە باشلادی. ینە
باشمزه بر بلاگلسنندن زیاده سیه او رکدیگمکن
[ویسقراندوس] ی ایلرو کیتمککن منع ایتمک ایچون
دیدم که :

— ترلایه کیرمه ..

— آدم سنده، قورقاجق برشی یوقدر . او.
راجیلر ایشلرینی براقوبده بزم ایله اوغراشمازلر .
دیوب جسور ارقداشم ترلایه کیردی . بنده
اطرافی کوزمه ده رک غایت احتیاط ایله آنی تمقیب
ایتم . صو مطره سنک یانسه یاقلاشدى . مطره نك
یاننده قرمزى . نندیل ایچنده صاریلی برپاکت
کوردك، درونندن کوزل برقوقو خارجه چیقیور .
دی . اوکده کیدن [ویسقراندوس] بیقلرینك او .

(113)

cuyla orakcıların taâmları olan pakete dokunduğu zamân birdenbire paketin arkasından bir şey fırladı. Kemâl derece tahavvür izhâr ederek bağırды:

-Açıl! Yoksa ısıyırım!..

Visgrandos böyle bî-mahâba kendisine hitâbda bulunanı görünce hayretde kaldı.

-Ben biraz daha ileri sokulub bağırının kim olduğunu görmek istedim. O ne!.. Yusuvarlak gövdeli, irice başlı ve Barok'un derisinin renginde bir fâre gördüm. Biraz daha dikkatle bakdım. Evet! Ta kendisi, karındaşım Barok! Taaccüb ve hayretim son derecede artđı. Artık dayanamayıp üzerine doğru atıldım. Barok da bana sarıldı. Fakat gözünü de paketten ayırmadı. Visgrandos'a ihtâr etdi. Ben büsbütün Barok'un bu hâline şaşdım. Zîrâ öyle bir tarzda söz söylüyor idi, ki güya Visgrandos'un hakkından gelmek bunun için işten bile değđl idi!..

۱۱۴ چوبان نوغندن بریسی

جیلہ اورا قجیلرک طعاملری اولان پاکتہ طوقندینی
زمان بردنبرہ پاکتک آرقه سندن برشی فیرلادی .
کمال درجه تهور اظهار ایدرک باغردی :
— آجیل ! یوقسه ایصیریرم ..

[ویسقراندوس] بویله بی محابا کندوسنه خطا بدہ
بولانی کورنجه حیرتده قالدی ؛ بن براز دها ایلرو
صوقولوب باغیرانک کیم اولدینی کورمک ایستہدم ؛
اونہ ! .. یوس یوواراق کوودہ لی، ایریجه باشلی
و [باروق] ک دریسنک رنکنده برقراره کوردم . براز
دھا دفتله باقدم . اوت ! تا کنسیدیسی، قرنداشم
[باروق] ! تعجب و حیرتم صوک درجه ده ایتدی،
آرتق طیانه میوب اوزرینه طوغری آتیلدم . [باروق]
ده بکاسارلدی، فقط کوزیخی ده پاکتدن آیرمدی،
[ویسقراندوس] ه اخطار ایتدی . بن بسبتون
[باروق] ک بو حاله شاشدم ؛ زیرا او یله برطرزده
سوز سویلیور ایدی، که کویا [ویسقراندوس] ک
حقندن کلمک بونک ایچون ایشدن بیله دکل ایدی ..

(114)

-Bu kadar ihtimâm ile beklediğin bu paket derûnunda ne vardır?

Dedim. Burunlarımız ile birbirimizi koklayarak, bıyıklarımızı karşı, karşıya getirib bir batında yetişmiş sevgili karındaş olduğumuzu ve taallukât-ı tabîyyemizi yekdiğerimize âşikâr eyledikten sonra bana cevâben dedi ki:

-Bu paketin içindeki efendimin malıdır.

-Efendinin malı mıdır? Bu nasıl söz?

Deyüb Visgrandos ile birbirimizin yüzüne bakıp şaşırdık! Zîrâ böyle bir sözü, hiçbir fâreden duymamış idik! Barok'a dedim ki:

-Bizim düşmânımız olan insânların mallarını muhâfaza ve bu yolda çoban köpeği gibi bekciliğe ne vakitden beri girdiniz?

-Fâre cinsinden bir zaîf mahlûka terahhum ederek acıdığı ve benim gibi bir fâreyi eline geçirdiği

۱۱۴ — برفارمەنك سياحتى ۳۰

— بوقدر اهتمام ايله بىكلايىكك بوپاكت درو-
نده نه واردر ؟ .

دیدم . برونلرمز ايله بربرمزی قوقلايه رق ،
بيقلرمزی قارشو ، قارشويه كتوروب بر بطده
يتشمش سوکيلي . قرنداش اولديغمزی وتعلقات
طبيعیه مزی يکديکرمزه آشکار ايلدکن صکره بکا
جواباً دیدی که :

— بوپاكتك اپچنده کی افنديك ماليدر .

— افنديكك ماليدير ؟ بوصل سوز ؟ .

ديوب [ويسقراندوس] ايله بربرمك يوزينه
باقوب . شاشيردق ! زيرا بويله برسوزی ، هيچ برفا-
رهدن طويامش ابدك ! [باروق] دیدم که :

— بزم دشمنمزل اولان انسانلرك مالارینی
محافظه وبويولده چوبان كوچكى کی بکچيلکه نه
وقندن برو کبرديکز ؟ .

— فاره جنسندن بر ضعيف مخلوقه رحم
ايدرك آجيدینی وبنم کی برفارمینی الیه کچوردیکی

(115)

halde nazar-ı merhamet ile bakıp hayâtımı bağışladığı zamândan beri efendime hıdmete borçluyum!.. İşte bu kadar, fakat Ratto karındaşım, refâkatinde bulunduğu Visgrandos'u tanırım, ve pek iyi bilirim.

Dedi, ve tüyleri ürperdi. Visgrandos'a hitâben:

-Sen, fâreler arasında kahramân lakabına mazhar olmuşsun. Bilirim. Göz diktiğin bu paketi senin elinden benim gibi bir âciz fâre alamaz. Fakat ben de muhâfazama terk edilmiş olan bu paketi ağzımda bir diş, bedenimde bir damla kan bulundukca müdâfa'adan geri durmayacağım!..

Dedi. Mendilin ucunu kendi tarafına çekti, muhâfazaya devâm etdi. Visgrandos ise Barok'un sadâkatinden memnûn olarak mendilin derûnunda olan şeyi bilmek merakından vazgeçti.

Değirmenden nasıl kurtulduğunu hikâye etmesini

۱۱۰ — چوبان نوعندن برینی ❦

حالده نظر مرحمت ایله باقوب حیائی باغشلا دینی
زماندن برو افندیجه خدمته بورجلیم ! .. ایشته
بوقدر، فقط [راتو]، قرنداشم، رفاقتنده بواندیغك
[ویسقراندوس] ی طانیرم، وپك ابو بیلورم .
دیدى، وتویلری اوربردى، [ویسقراندوس] .
خطاباً :

— سن، فاره لر آره سنده قهرمان لقبه مظهر
اولمشك . بیلورم . کوز دیکدیكك بوپا اتی سنك
الندن بنم کبی برعاجز فاره آله ماز، فقط بنده محامدا
فضاهمه ترك ایدلمش اولان بوپا کتی آغز مده بردیش،
بدنمده برطمله قان بواندیجه مدافعه دن کیرو طور-
میه جنم ! ..

دیدى . مندیلك اوجنی کندی طرفنه چکدی،
محافظه یه دوام ایتدی . [ویسقراندوس] ایسه
[باروق]ك صداقتدن ممنون اوله رق مندیلك درو-
نده اولان شیئی بیلیمك مراقندن واز کجدی .
دکرمندن فصل قورتلدیغنی حکایه ایتیمسی

(116)

Barok'dan rica etdim. Visgrandos insânlardan birisi gelüb de bizi yakalamaması için nigâhbânlık etmeye başladı.

Barok da gözünü paketden ayırmayarak hikâyeye devâm etdi.

۱۱۶ سفر فارمك سياحتي ۳۳

[باروق] دن رجا ایتدم . [ویسقراندوس] انسانلر
دن بریسی کلوبده بزی یاقاله مامسی ایچون نیکاهیانلق
ایتمک باشلادی .

[باروق] ده کوزینی باکتدن آیرمیه رق حکایهیه
دوام ایتدی .

(117)

- 22-

Çiftlik Sâhibi ve Eski Dostlarımız

Barok hikâyeye başladı:

-Londra'dan buraya geldiğim zamân karnımı doyurmak için bir akşam değirmenin birisine girdim. Değirmen taşının derûnuna koydukları buğdayları yemekde iken taşın kenârına sıkışdım. Bu mahalde sen kahramân Visgrandos bile olsa tahlîs-i girîbân edemezsiniz. Sıkıştığım zamân kendimi gâib etmedim, lâkin boynumdan biri kuvvetle tuttuğu zamân helâk oldum

۴۶

چفتلك صاحبي واسكى دوستلرمز

[باروق] حکایه به باشلادی :

« — [لوندره] دن بورایه کلدیکم زمان قارغی
 طویورمق ایچون براقشام دکرمنک بریسنه کیردم ،
 دکرمن طاشنک دروننه قوبدقاری بغدادیلری ییمکده
 ایکن طاشنک کنارینه صیقشدم . بو محله سن
 وقهرمان [ویسقراندوس] بیله اولسه تخلص کریبان
 ابد مزدیگز . صیقشدیغم زمان کندیمی غائب ایتدم ،
 لکن بویمدن بری قوتله طوتدیغی زمان هلاک اولدم

(118)

zannıyla pek fenâ korktum. Beni iki parmakları arasında tutmakta olan zât bana taaccüble bakarak:

-Vay! Ufacık bir mazlûm fâre!

“Dedi. Ben, şimdi yere çarpacak, ayağının altında ezecek, diye titriyordum. O zât ise sözünde devâm ediyordu:

-Şu fâreden çok hazz etdim. Acabâ tel kafes derûnuna koysam istînâsı kâbil olabilir mi? Hele bir tecrübe edelim bakalım nasıl olur?

“Diye beni bir tel kafes içine koydu. Ayağının altında ezilmeyi memûl eder iken nasıl saâdete nâil olduğumu bilemedim. Kafes içinde kaldım. Kafesin tellerini ısırđım. Lâkin demir tel kafes bana mukâvemet etdi.

-Bu zâtın kalbi pak ve sahâvetkâr idi. Bana her gün bakar, yiyecek verir, gûyâ ben akıllı bir mahlûk imişim, gibi muâmele ederdi. Artık efendime

۱۱۸ خج بر فاره نك سياحتي ۳۳

ظنيله پك فنا قور قدم. بنی ایکی پاره قلری آره سنده
دلونمده اولان ذات بكا تعجیله باقه رق :

• — وای ! اوفاجق بر مظلوم فاره !

• دیدی. بن، شمعی یره چاربه جق، آياغلك
آلتنده ازم جك، ديه تیره یوردم . او ذات ایسه
سوزنده دوام ایدیوردی :

• — شوفارهدن چوق حظ ایتدم ، عجیا تل
قفس دروننه قویسم استیناسی قابل اوله بیلورمی؟
هله بر تجربه ایدم بقالم فصل اولور ؟ .

• ديه بنی بر تل قفس ایچنه قویدی . آياغلك
آلتنده ازم لکی مأمول ایدر ایکن فصل سعاده نائل
اولدیغمی بيله مدم . قفس ایچنده قالدم . قفسك
تللرینی ایصیردیم . ایکن دمیر تل قفس بكا مقبا-
ومت ایتدی .

• بوذاتك قلبی پاك وسه خاوتكار ایدی . بكا
هر کون باقار، بیر جك و برر، کویا بن عقللی بر مخلوق
ایشم . کبی معامله ایدردی . آرتق افسدمه

(119)

alışdım. Kafesin yanına gelüb yiyecek vermesini dört gözle bekler idim. Parmaklarını tel kafesin içine sokardı. Hiçbir vakit parmaklarını ısırmağı niyet etmedim. Bazen beni kafesten alıb sıcak bir mahale kordu. Yanî pardösüsün cebine kordu. Nereye gider ise birlikde beni de götürür idi.

-Lâkin arkadaşlar, bizim kâbiliyyetimiz var imiş. Zîrâ ben fâre olduğum hâlde hayli şey öğrendim. İnsânların yiyeceklerini bekcilik edüb muhâfaza etmek ve onlara hiç ilişmemek gibi şeyleri kâmilten tahsîl etdim. Efendim beni aç bırakmadı. Dâ'imâ muâmele-i dil-nüvâzîde bulundu. O günden bu ana kadar hiç tokat tepme yemedim. Dört ayaklı hayvânlardan bu kadar iyiliğı hissetmeyenler var mıdır? Yokdur değil mi?

-İşte bu lütûfkâr efendimin ismi Vilgranc'dır. Londra'ya gitti. Orada bir genc kız ile izdivâc eyledi. Bu kızın ismi Meri idi.

چفتك صاحبي واسكى دوستلرمز ۱۱۹

آلېشدم، قفسك ياننه كلوب ييه جك وېرمىنى دوت
كوزله بكلر اېدم. پارم قلرىنى تل قفسك ايچنه صو-
قاردى. هيچ بر وقت پارم قلرىنى ايصيرمى نېت
ايتدم. بعضاً بنى قفسدن آلوب صيچاق بر محله
قوردى. يعنى پاردسسوسسك جېينه قوردى.
زېه كيدرايسه برلكده بنى ده كونورر ايدى.

• لېكن آرقداشلىق بزم قابليتلىق وار اېمش.
زيرا بن فاره اولديقم حالده خيلى شى اوكرندم.
اسانلرك ييه جكلرىنى بىكجىلك ايدوب محافظه اېتمك
و آنلره هيچ اېلشمامك كې شيلرى كاملاً تحصيل
ايتدم. افندم بنى آج براقدى. دائماً معاملهء دلنوا-
زېده بولدى. اوكوندن بو آنه قدر هيچ طوقات
تېمه يېمدم. دوت آياقلى حيوانلردن بو قدر ابولكى
حس ايتيانلر وارميدر؟ بو قدر دكلى؟

• دايسته بولطفكار افندمك اسمى [ويل غرانج]
در. [لوندره] يه كيتدى. اوراده بركنج قيز ايله
ازدواج ايلدى. بو قيزك اسمى [مهرى] ايدى.

(120)

Bu seyâhatde ben de efendimin cebinde olduğum hâlde refâkat etdim.”

Visgrandos sordu ki:

-Seni Meri’ye gösterdi mi?

-Meri ile görüşür iken masanın üstündeki çekmecenin arkasına koydu. Ben onlara oradan bakar, bazan da çekmecenin üstüne çıkarak yüzlerini görürdüm. Benim bu hâlimi Meri çok tahsîn etdi. Ve:

-Bu hayvânı çok sevdim. Hiç böyle fâre görmemiş idim.

Dedi. Bana eliyle yiyecek vermeye başladı. Bir müddet sonra ben efendimin sandalyesinin altına kayarak indim. Orada biraz kendi kendime oturdum.

Söze başladılar. Efendim Meri için satın aldığı şeyleri saydı, dökdü. Sevdigi çiçeklerin envâmı bağçeye diküb yetiştirdiğini

۱۲۰ ۶۰۰ بر فارەنك سياحتی ۳۰۰

بوسـياحتده بن ده افندمك جيبنده اولديغم حالده
رفاقت ايتدم . .

[ويسقراندوس] صوردي كه :

— سفي [مەري] به اوسترديمي ؟ . .

— [مەري] ايله كوريشـور ايكن ماصهـنك
اوستنده كي چكـمجهـنك آرقهـسنه قويدى . بن آنلره
اورادن بقار ، بمضاده چكـمجهـنك اوسته چيقارق
بوزلريني كورردم . بنم بو حالمى [مەري] چـوق
تحسين ايتدى . و :

• — بو حيواني چوق سودم . هيچ بويله فاره
كورمامش ايدم .

• ديدى . بكا ايله بيهـجك ويرمكه باشلادى .
برمدت صكره بن افندمك صنداليهـسـنك آلتنه
قابهرق ايندم . اوراده برازكندى كنديمه اوطوردم .
• سوزه باشـلاديلر . . افندم [مەري] ايچون
صتون آلايني شيلري صايدى ، دوكدى ، سوديكى
چيچكلرك انواعنى باغچهـيه ديكوب بنشـه . برديكنى

(121)

ve hattâ bağçe kapısının üstü de Frenk gülü dallarıyla örtüldüğünü beyân etdi. Bade Meri'nin ellerinden tutub birlikde yaşadıkları müddetce bahtiyâr olacaklarını temîn etdi.

Meri kemâl-i hicâb ile gözlerini yere indirerek:

-Evet sâyenizde sâadet benim için yüz göstermiş olduğunu anlıyorum. Fakat pederimi ve şimdiye kadar tadrîs eylediğim mektebi terk etmekden hâsıl olan me'yûsetim biraz müddet-i devâm edecek zannederim.

Dedi. Gözlerinden yaş dökülmeye başladı.

-Meri ağlama! Pederin seni görmeye gelecektir. İster isen meskenimize bir az ilâve ile onları da dâ'imânımızda bulundururuz. Küçük çocuklara gelince: Çiftliğimizde bize de öyle çocuklar lâzımdır, buluruz. İster iseniz buradaki mektebdan

چۈشەنگەنلەك صاحىبى واسكى دوستلارمىز ۱۲۱

وحتى باغچه قېوسنىك اوستى ده فرنگ كللى داللىرىلە
اورتلىدىكىنى بيان ايتىدى بىعدە [مەرى] لك الارندى .
طونوب برلكدە يشادقلىرى مدىنچە بختياراولە جقلىرىنى
تأمين ايتىدى .

• [مەرى] كمال حجاب ايله كوزلىرىنى يره
ايندىرەرك :

• — اوت، سايە كزده سعادت بىم ايچون يوز
كوسترمش اولدىغى آ كلايورم ، فقط پدرى
وشىمدى يە قدر تدرس ايلدىكم مېكتى ترك ايتىمىكن
حاصل اولان ما بوسىتم براز مدت دوام ايدە جك
ظن ايدرم .

• دىدى . كوزلىرىدىن ياش دو كولىمكە باشلادى .
• — [مەرى] آغلامە ! پدرك سنى كورمكە كلە .
جكدر . اىستر ايسەك مسكنمىزە براز علاوہ ايله
آنلىرى دە دائىما يانمىز دە بولوندىر برز . كوچوك چو .
جقلىرە كلنچە : چىقىلىمىز دە بىز دە اويلە چو جقلىر
لازمدر ، بولورز . اىستر ايسەك بوزادەكى مېكتىدىن

(122)

intihâb ettiğiniz çocukları birlikde götürürüz.

-Eğer, benim saâdet ve bahtiyârlığımı ârzû eder iseniz elimde yetiştirdiğim bir yetimin birlikde bulunmasına müsâade ediniz. Bu benim mekteb-i şâkir-dânımın cümlesinin arasında mümtâz ve fâ'ikü'l-akrândır. Altın ile memlû bir odaya konulabilir derecede asîl ve nâmûsludur.

“Dedi. Aralarında bu yetim için daha çok sözler söylediler. Nihâyet akşam o yetimi getirmeye karâr verdiler. Akşam oldu. Oda kapısı uruldu. Ben çabuk saklandım. Meri:

-Giriniz!

“Dedi. Kapı açılınca içeri kim girdi. Keşf edebilir misiniz? Ne gezer!..

Bob, Bili'nin elinden tutduğu hâlde içeri girdi. Ben bunları görünce çok taaccüb etdim. Lâkin bunlar o kadar tebdîl etmişler, ki az kaldı

﴿ رفاره نك سياحتي ﴾

۱۱۲

اتخاب ايتديككز چوجقلري برلكده كونوريرز .
 « — اكر ، بنم سعادت و بختياراغمي آرزو
 ايدر ايسه كز المده يتشديرديكم بر يقيمك برلكده
 بولمسنه مساعده ايديكز . بو بنم مكتب شا كرداءك
 جمله سنك آره سنده ممانز وفائق الاقراندر . آلتون
 ايله مملو بر اوطه به قونيله بيلور درجه ده اصیل
 و ناموسلیدر .

« دیدی . آرالرنده بوینیم ایچون دها چوق
 سوزلر سویلدیلر . نهایت افشام او یقیمی کتیرنمکه
 قرار ویردیلر ، آفشام اولدی . اوطه قبوسی او-
 رولدی . بن چابوق صاقلادم . [مهری] :
 « — کیریکز ! .

« دیدی . قپو آچیلنجه ایجری کیم کیردی .
 کشف ایده بیلورمه سکز ؟ . نه کرر ! .
 « [بوب] ، [بیللی] نك الندن طوتدینی حالده
 ایجری کیردی . بن بونلری کورنجه چوق تعجب
 ایتدم . لکن بونلر او قدر تبدل ایتشلر ، که آرقالدی

(123)

tanıyamayacak idim. Hele Bob zâten boylu, boslu idi. Şimdi ise arslan gibi olmuş, saâdet kendisine yar ve yaver olduğundan yüzü gülmekde idiyse de bazı mülâhazâtdan dolayı eski ıztırâbatı büsbütün mahvolmamışdı.

-Bob içeri girince doğru mu'allimesine gidüb kemâl-i ihtirâm ile izhâr-i şükrân eyledi. Ve:

-Bili'yi birlikde götürdüğümü afv ediniz! Zîrâ kendisi yalnız hâneye gitmeye korkuyor!

-Diye beyân-ı ma'zeret etdi. Genc efendi Bob'un sözlerinden ziyâdesiyle memnûn oldu. Ve:

-Bu çocuk kemâl-i minnet ve şükrân ile söz söylüyor.

“Dedi. Çiftlikde kendisi için bir hidmet olduğunu beyân eyledi. Bob bu teklifi işidince izhâr-ı şâdümânî eyledi ise de küçük birâderi Bili'ye bakdı. Birbirlerinin ellerini sıkdılar. Bob efendime hitâben:

چفتلك صاحبي واسكى دوستلرمز ۱۲۳

طانيه ميه جق ايدم . هله [بوب] ذاتا بويلى . بوسلى
ايدى . شمدي ايسه آرسلان كې اولمش ، سعادت
كندوسنه يار وياور اولديغىدن بوزى كولمكده
ايديسه ده بمض ملاحظاتدن طولاي اسكى اضطراباتى
بستون محو اولماشىدى .

• [بوب] ايجرو كيرنجه طوغرى معلمه سسنه
كيدوب كال احترام ايله اظهار شكران ايلدى . و :
• — [بيللى] بى برلكده كتوردىكمى عفو
ايدىكزا زيرا كنديسى يالكز خانه به كتمكه قورقيور !
• ديه بيان معذرت ايتدى . كنج افندى
[بوب] ك سوزلرندن زياده سيله ممنون اولدى . و :
• — بو چوجق كال منت وشكران ايله سوز
سويليور .

• ديدى . چفتلكده كنديسى ايجون بر خدمت
اولديغى بيان ايلدى . [بوب] بو تكلينى ايشيدنجه
اظهار شادمانى ايلدى ايسه ده كوچوك برادري
[بيللى] به باقدى . بربرلر بىنك الارينى صيقديلر .
[بوب] افندمه خطاباً :

(124)

-Teşekkür ederim. Efendim. Müsâade buyurunuz! Londra'da kalıb da ekmeğimi kazanmağı daha ziyâde ârzû ediyorum.

-Ekmeğı nasıl kazanırsın?

-Kundura boyayarak ekmek paramı çıkarırım.

-Bu fikrinize çok taaccüb etdim. Çiftlikdeki güzel havâyı bırakıb da burada kundura boyacılığını tercihdeki hikmeti anlayamadım. Çok tuhaf şey. Şimdi demek sen bizim ile çiftliğe gelmeyeceksin?

-Aman, efendim bendenize gücenmeyiniz. Birâderim olan bu topal çocuk kimsesiz olduğundan muâvenete muhtâc bulunuyor. Onu yalnız bırakıb da çiftliğe gidib sâyenizde refâh-ı hâl ile ayağımı ayağımın üstüne koyub istirahat etmeye gönlüm râzı olmuyor.

-Anladım, evlâdım anladım. Aferin! İşte böyle olmalı?..

۱۲۴ — برفارەنك سیاحتی ۳۰

« — تشكر ایدرم. افندم. مساعده بیوریکزا
[لوندردە] دە قالوبدە اکمکی قزانمى دەها زیاده
آرزو ایدبیورم .

« — اکمکی نصل قزانورسك ؟

« — قوندردە بویابەرق ائك پاره می چیقاریرم .
« — بو فکركزه چوق تعجب ایتدم .
چفتلکده کی کوزل هوایی براقوبده بوراده قوندردە
بویاجیلغنی ترجیحده کی حکمتی آ کلابه مدم . چوق
تحف می . شمعی دیمك سن بزم ابله چفتلک
کلیه جکك ؟ .

« — آمان، افندم بنده کزه کوچنمیکز . برا-
درم اولان بو طوپال چو جق کیمسه سز اولدیغندن
معاونته محتاج بولنیور . آنی یالکز براقوبده چفتلک
کیدوب سایه کرده رفاه حال ابله . آیاغمی آیاغمك
اوستنه قویوب استراحت ایتمکه کوکلم راضی اولمیور
« — آ کلادم ، اولادم آ کلادم . آفرین !
اشته بویله اولمی ؟ .

(125)

“Dedi. Ve ellerini dizlerine urub Meri’ye hitâben:

-Ey Meri sen ne dersin? Bunların ikisini de birlikde alıb götürelim! Zîrâ bunları birbirinden ayırmak olamaz.

Dedi. Bob bu teklife bir nazar-ı hoşnûdî ile bakdı. Hele küçük Bili sevincinden ağlamağa başladı ve dedi ki:

-Ah efendim, siz beni birâderimden ayırmayıb birlikde götürünüz! Ben size çiftlikde elimden geldiği kadar hizmetlerde bulunurum. Hiç olmaz ise çiftliğin meyve sepetlerini örerim.

-Demek sepet öfersin? Oh ne âlâ tavukların kafeslerini de yaparsın.

Dedi. Meri’den tarafa dönüb tebessüm etdi.

-Ben artık bodrum refiklerinin bu hâllerinden

چفتلك صاحبي واسكى دوستلرمز ۱۲۵

« دیدی، والارینی دیزلرینه اوروب [مهری] به
خطاباً :

« ای [مهری] سن نه دیرسك ؟ بونلرك
ایکسینی ده برلكده آوب كتوردم ! زیرا بونلری
بربرندن آیرمق اوله مز .

« دیدی، [بوب] بوتکلیفه برنظر خوشنودی
ایله باقدی . هله کوچوك [بیلی] سويچندن آغلا-
مغه باشلادی و دیدی که :

« آه افندم، سزنی برادرمدن آیرمیوب
برلكده كتوریکزا بن سزه چفتلكده المدن کلدیکی
قدر خدمتلرده بولنورم . هیچ اولمز ایسه چفتلكك
میوه سپتلینی اوردرم .

« دیمك سپت اوردرسك ؟ اوخ نه اعلا
طاووقلرك قفسلرینی ده پیارسك .

« دیدی . [مهری] دن طرفه دونوب تبسم
ایتدی .

« بن ارتق بودروم رفیقلمك بو حاللرندن

(126)

ziyâdesiyle mahzûz oldum. Sandalyenin altından çıkıyordum. Bili beni görünce bir çığlık basdı. Ve:

-Vay! Vay! Bob bak, bizim refikimiz benekli güzel fâre buradadır!

“Dedi.”

Barok’un hikâyesini burada kesdim. Ve dedim ki:

-Senin için bir güzel fâre dedi, ha! Hakikat güzel değilsin, fakat bir insânın lütf-ı dîdesi olub da onun ulüvv-i cenâbı sâyesinde ölümden kurtulmak, bir güzel kadın tarafından sevilme, bir çocuk tarafından takdîr olunmak doğrusu bunlar güzel şeyler! Herkes ister, lâkin Barok gibi bir fârenin güzel ve latîf olması! İşte bu gülünecek bir söz!

Deyüb gülmeye başladım. Bu mütâlaamdan Barok bana gücendi. Ve:

۱۲۶ — بر فارمه‌نك سياحتی ۳۰

زیاده سیه محظوظ اولدم. صندالیه‌نك آلتدن چیقویوردم.

[بیلی] بی کورنجه بر جیغلق باصدی . و :

« — وای ! وای ! [بوب] باق، بزم رفیقمز
بنکلی کوزل فاره بوراده در ! .

« دیدی . »

[باروق] : حکایه‌سی بوراده کسدم؟ و دیدم که :

— سنک ایچون بر کوزل فاره دیدی ، ها !

حقیقت کوزل دکاسک، فقط بر انسا‌نك لطف

دیده‌سی اولوبده آنک علوجنابی سایه‌سنده اولومدن

قورتلمق، بر کوزل قادین طرفندن سولمک ، بر

چو جق طرفندن تقدیر اولمق طوغریسی بونلر

کوزل شیر ! هرکس ایستر ؛ لکن [باروق] کبی

بر فارمه‌نك کوزل و لطیف اولمسی ! ایشته

بو کولنه‌جک بر سوزا .

دیوب کولمه باشلادم . بومطالعهمدن [باروق]

بکا کوجندی . و :

(127)

-Gerçi benim hılkatım çirkin ise de bundan bana ziyâde tertîb etmemiştir.

Diyerek cevâb verdi. Visgrandos dedi ki:

-Ey şimdi sen bu çiftlik sâhibi ve zevcesi ve Bob ve Bili ile berâber mi yaşıyorsun?

-Evet, birlikde yaşıyoruz.

-Neme lâzım! Ben tabîatımda olan vahşet âleminde yaşamağı tercîh ederim. Çünkü insân ile fârenin ne münâsebeti vardır? Bilemiyorum. Fakat Barok! Sen başka fârelere benzemezsin? Senin kelbler gibi bekciliğe bir meyl ü istidâdın var! İşte sâatlerce bu paketi gözeterek hiçbir kimse tarafından dokunulmasına müsâade etmeyüb vazîfene ihtimâm ediyorsun?

-Bu şeyler bana emâneten bırakılmışdır.

Diye gâyet sade bir cevâb verdi. Ben dedim ki:

چفتلك صاحی واسكى دوستلریمز، ۱۲۷

— کرجه نیم خاقم چیرکین ایسه ده بوندن
بکا زیان ترتب ایتماشدر.

دیهرک جواب ویردی. [ویسقراندوس]
دیدیکه:

— ای شمعی سن بو چفتلك صاحی وزو-
جهسی و [بوب] و [یللی] ایله برابر می یشایورسک؟
— اوت، برلکده یشایورز.

— نه لازم! بن طبیعتده اولان وحشت
عالمده یشامنی ترجیح ایدرم. چونکه انسان
ایله فارهنگ نه مناسبتی واردر؟. بیله میورم. فقط
[باروق]! سن بشقه فاره لره بکزه مزسک؟ سنک
کلبلر کی بکجیلکه بر میل واستعدادک وارا ایشته
ساعتلرجه بو پاکنی کوزه تهرک هیج برکیسه طر-
فندن طوقونلمشنه مساعدده ایتمیوب وظیفه که اهتمام
ایدیورسک؟.

— بو شیلر بکا امانهٔ براقلمشدر.

دیه غایت ساده بر جواب ویردی. بن دیدم که:

(128)

-Barok ben senin refiklerin ile birlikde bulunduğun zamânki hâlini görmek isterim.

-Bu kolaydır.

Dedi ve burunu ucuyla işaret ederek ilâve etdi:

-Şurada hânemiz vardır. Akşam oraya gel, etrâfı gül dalları ile örtülmüş olan pençereye çık. Bizi âilece orada görürsün.

Visgrandos dahi dedi ki:

-Doğrusu ben de gider, görürüm. Ondan sonra eski vatanım olan Londra'ya avdet ederim.

-Hâneye geldiğiniz zamân sakın efendimin mâlı olan şeylerden hiçbirine tasaddî etmeyiniz. Hattâ bir patates parçasına bile dokunmamanızı isterim.

Diyerek güldü. Ve ilâveten:

-Hah! İşte efendim geliyor. Taâm edecek,

۱۲۸ — برفارەنك سياحتى ۳۰

— [باروق] بن سىنك رقيقلىك ايله بىرلىككە
بولدىڭك زمانكى حالكى كورمك ايستەرم .
— بو قولايىدر .

ديدى و برونى اوجيله اشارت ايدرك علاوه
ايتدى:

— شوراده خانەمىز واردىر . اقشام اورايە
كل؛ اطرافى كل داللىرى ايله اورتلەش اولان پىچرە
چىق . بىزى ئائىلەجە اوراده كوررسىك .
[ويىقراڭدوس] دىخى ديدىكە:

— طوغرىسى بىن دە كيدىر ، كوريرىم؛ آندىن
سىكرە اسكى وطم اولان [لوندەرە] يە عودت
ايدىرم .

— خانەيە كىلىككاز زمان صاقىن افندىمك مالى
اولان شىلردىن ھىچ بىرنە تصدى اېتىككاز . حقى بىر
پىتاس پارچە سەنە بىلە طوقونماھە كىزى ايستەرم .
دېرىك كولىدى . وعلاوۋە:

— ھاھ ! اشته افندىم كلىور . طعام ايدىجىك ،

(129)

kendinizi göstermeyerek buradan savuşmanızı ihtâr ederim.

Dedi. Biz de olanca kuvvetimiz ile süratle savuşduk. Zîrâ çiftci tarafından görülür isek başımıza ne geleceği malûmdur. Herhâlde biz fâreden başka bir şey değiliz.

خجفتلك صاحبي واسكى دوستلرمز ۱۲۹

کندوکزی کوسترمیه رک بورادن صاوشمکزی
اخطار ایدرم.

دیدى. بزده اولانجه قوتمز ايله سرعتله صاو-
شدق، زیرا چفتجی طرفندن کوریلور ایسه ک
باشمزه نه کله جکی، معلومدر. هر حالده بز فاره دن
بشقه برشی دکلز.

(130)

- 23-

Güller Arasından Bir Bakış

Gece, mehtâb lâyıkıyla etrâfı aydınlatdığı bir zamânda güller arasına girdik. Râyiha-i tayyibesi olan bu mübârek çiçekleri ayırarak başımızı soktuk. Bir fârenin pek nâdir olmak üzere görebileceği bir şeyi müşâhede etdik:

Gâyet zarîf ve güzel bir ufacık matbah gördük. Ocağa yakın, üzerine kar gibi beyâz örtülü bir masa konulmuş, onun üzerine de gâyet âlâ ve nefîs

۲۳

كللر آره سندن بر باقىش

كيجه، ماهتاب لايقيه اطرافى آيدىنلاندىنى بر
 زمانده كللر آراسنه كيردك، رايحه طيبهسى اولان
 بو مبارك چيچكلرى آيره رق باشه زى صوقدق، بر
 فارمك پك نادر اولمق اوزره كوره بيله چكى بر شئي
 مشاهده ايتدك :

غايه ظريف وكوزل بر اوافاجق مطبخ كوردك،
 اوجاغه ياقين، اوزرينه قار كې بياض اورتولى بر
 ماصه قونلمش، آلك اوزرينه ده غايه اعلا ونفيس

(131)

taâmlar vaz edilmiş idi. Bu taam masanın etrâfına çiftci ve zevcesi ve Bob ile Bili oturmuş idiler. Bu çocuklar hasta iken bugün kemâl-i âfiyetde bulunuyorlardı.

Çiftcinin nâsiyesinden keremkârlığı görüldüğü gibi zevcesi dahi güzel-likde emsâlsiz idi.

Taâm bitdi. Çiftci elini masaya urdu. Bizim Barok meydâna gelüb hemen efendisinin dizlerine basdı. Masanın üzerine sıçradı. Efendisinin elinden yiyecek yemeğe başladı. Sonra diğerleri dahi yiyecek verdiler. Hele Bili, Barok'a dokunarak latîfeler eyledi. Hattâ dedi ki:

-Bu benim pek güzel arkadaşımıdır. Acabâ bodrumda iken bunun yüdüb götürdüğü amâ fâre ne oldu?

Visgrandos'a gâyet hazin bir sadâ ile dedim ki:

۱۳۱ چاڭكلار آره سندن بر باقىش

طعاملر وضع ايدلمش ايدى. بو طعام ماصه نك اطرافنه
چفتىچى وزوجه سى و [بوب] ايله [يىللى] اوتورمش
ايدىلر. بو چوچقلار خسته ايكن بوكون كمال عافيتده
بوليورلردى.

چفتىچى نك ناصيه سندن كرمكارلى كورنديكى
كىي زوجهى دخى كوزللكده امثالسىز ايدى.
طعام ييتدى چفتىچى الينى ماصيه اوردى.
بزم [باروق] ميدانه كلوب همان افنديسنىك ديزلرینه
باصدى؛ ماصه نك اوزرینه صيچرادى. افنديسنىك
الندن ييه جك ييكه باشلادى. صكره ديكرلى دخى
ييه جك و برديلر. هله [يىللى]، [باروق]، طوقه رق
اطيفه لر ايلدى. حقى ديدى كه :

— بو بنم پك كوزل آرقداشمدر. عجبا بودر.
ومده ايكن بونك يدوب كتوردىكى اعماقاره نه
اولدى ؟

[ويسقرا ندوس] غايت حزين بر صدا ايله
ديدم كه :

(132)

-Keşke ben Barok'un yerinde olsa idim!..

-Yok! Yok! Ben böyle düşünmem!..

Diye cevâb verdi ve ilâveten:

-On milyon fâreden bir fâreye bu hal müyesser değildir. Bizim cinsimiz taben kediler, köpekler gibi âileler arasında ve kanarya ve dudu kuşu gibi kafesde yaşamak üzere yaradılmamıştır. Hah! Evet, biz yalnız öldükden sonra insânlara hizmet edebiliriz. Onlar bizim derimizden ve kıllarımızdan istifâ ederler. Bâ-husûs Londra'da... Aziz dostum Ratto, Londra'ya gitdiğimiz zamân sana göstereceğim ki biz öyle büyük şehirlerin havâsını ihlâl eden fenâlıkları sokaklardan izâle ederiz. İnsâna bu da bir hidmetdir.

-İnsânlar bu hizmetlerimizi o kadar takdîr etmezler.

Dedim. Yine pençereden matbahın derûnuna baktık. Çiftci Bob'a hitâben:

۱۳۲

برفاره نك سياحتي

— کاشکی بن [باروق] ک یرنده اولسه ایدم!..

— یوقا یوقا بن بویله دوشونم!..

دیه جواب ویردی وعلاوة:

— اون میلیون فاره دن برفاره یه بو حال میسر

دکدر. بزم جنسمز طبعاً کدی لر، کوپکار کی عائله لر

آره سنده وقناریه وطوطی قوشی کی قفسده یشامق

اوزره یرادلامشدر. هاه! اوت، بزیا لکز اولد کدن

صکره انسانلره خدمت ایده بیسلورز. آنلر بزم

دریمزدن وقیللر مزدن انتفاع ایدرلر، باخصوص

[لوندره] ده عزیز دوستم [رانتسو]

[لوندره] یه کیتدی کمز زمان سکا کوستره جکم که بز

اوله بیوک شهرلرک هواسنی اخلال ایدن فناقلری

سوقاقلردن ازاله ایدرز. انسانه بوده بر خدمتدر.

— انسانلر بو خدمتلمزی او قدر تقدیر

ایتمزلر.

دیدم. ینه پنجره دن مطبخک دروننه باقدق.

چفتیجی [بوب] ه خطاباً:

(133)

-Bob bugün size bir mektub gelmiş?

-Evet, efendim! Mösyö Kapdanın mahdûmundan bir mektub aldım. Pederi ile berâber Rusya'dan henüz gelmişler. Sıhhat ve âfiyetde bulunuyorlarmış. Mektub ibtidâ mektebe gitmiş. Hoca hanımın izdivâcından haberleri olmadığı gibi bizim de sâyenizde şu saâdetimizden haberdâr olamamışlar. Bu hâlimizi görürler ve bilirler ise ne kadar mesrûr olacaklardır. Değil mi efendim? Bu ne kadar keremkârlıktır! Büyük bir seyâhatde bulundukları hâlde bile bizim gibi fukarâ'yı unutmamışlar. Bu ne kadar bende-nüvâzlık eseridir. Asıl neresi garîb! Mektubun içinde bize harclık da göndermişler!..

Diye tahdis-i nimet ederek gözlerini yere dikdi. Çiftci dedi ki:

-Mösyö Kapdan size hakikat hüsn-i hidmet etmiş.

-Ah efendim, ben onun sâyesinde halâs oldum.

— کلر آرەسەندەن بىر باقىش — ۱۳۳

— [بۇب] بۇكۇن سىزە بىر مەكتۇب كەلدى؟

— اوت، افندەم! موسيو قېۋدانىك مەخدۇمەندەن
بىر مەكتۇب ئەلەم. پەدرى ايله برابر [روسىيە] دىن
ەنوز كەلشەر؛ سەخت و عافىتەدە بولنىۋىرلەرش؛ مەكتۇب
ابتدا مەكتەپكە كەلەتتى. خواجه خانىك از دىۋانچەندەن
خەبەرلەرى اولمىدىنى كەي بىز مەدە ساپە كۆردە شۇ سەمەدەتەز.
دىن خەبەر داراۋەلە مەمشەر. بۇ خەلەزى كۆرۈرلەر بىلۈرلەر
ايسە نە قەدر مەسرۇر اولە جەقلىرىدە. دىكلى افندەم؟ بۇ
نە قەدر كەمكارلەقەدر! بىۈك بىر سىياھتەدە بولنىدەقلىرى
خەلدە بىلە بىز كەي فەقرانى اۋىتەمەمشەر؛ بۇ نە قەدر
بەندە نوازلىق ائىرىدە. اصل نەرسە غەرىب! مەكتۇبك
اچىندە بىزە خەرجلىق دە كۈندە مەمشەر! ..
دە تەخدىت نەمەت ايدەرك كۆزلىرىنى يە دىكلى.
جەفتەچى دىدى كە:

— موسيو قېۋدان سىزە حەقىقەت حەسن خەدمەت
ايتەتتى.

— آە افندەم، بىن ئەنك سەپە سەندە خەلاص اولەم.

(134)

Dedi ve pancar gibi kızardı. Çiftci yine:

-Neden halâs eyledi? İhtiyâcınızdan mı?

Dedi. Bu aralık Barok kulak kabartdı. Bob gözlerini yerden ayırmayarak:

-Bunlardan daha ziyâde fenâ bir hâlden beni halâs eyledi!

-Ölümünden mi?

-Ölümünden daha fenâ bir şeyden halâs eyledi!

-Ne diyorsun, Bob?

-Evet efendiciğim. O zât-ı alakadar elimden tutmaya idi bugün karındaşım ile sâyenizde nâil olduğum şu niâm-ı celîle-ye eremez idim. Bugün efendimizin emniyet ve itimâdını Mösyö Kapdan ve mahdûmu sâyesinde kazandım. Ah efendim bilseniz o zât beni tutmazdan akdem karındaşım ile ne kadar fenâ hâller geçirmişdim. Elimden tutub da mektebe verdiği ve birâderim ile bizi tekrâr alıb Meri'nin tahd-ı terbiyesine

برفاره نك سياحتي

۱۴۴

دیدى و پانجار کي قېزاردى . چفته جي ینه :

— نه دن خلاص ایلدی؟ احتیا جکزدنمی؟

دیدى . بو آراق [باروق] قولاق قېارندى .

[بوب] کوزلرینی یردن آیرمیه رق :

— بونلردن دهـا زیاده فنا : حالدن بی

خلاص ایلدی ! .

— اولومدن می؟

— اولومدن فنا برشیدن خلاص ایلدی ! .

— نه دیورسك، [بوب] ؟ .

— اوت افندیجكم ، او ذات عالیقدر المذن

طوتیمه ایدی بو کون قرنداشم ایله سایه کزده نائل

اولدیغم شونعم جلیلهیه ایره مز ایدم . بو کون افدر-

مركز امنیت واعتمادی موسیو قبودان ومخدومی

سایه سنده قزاندم . آه افندم بیلسه کز او ذات بی

طوتمزدن اقدام قرنداشم ایله نقدر فنا حالار کچور-

مشدم ، المذن طوتوبده مکته ویردیکنه و برادرم

ایله بزی تکرار آلوب [مهوی] نك تحت تربیه سنه

(135)

teslîm etdiğine tamâmen vakıf olur iseniz, o büyük âdemin hakkında çok meyl ve muhabbet hâsıl edersiniz.

-Ben sizin şimdiki hâlinizi bilirim. Mâ-sebak ahvâlinizi nazar-ı takdîre bile almam!

Bob efendinin bu yolda söylediği nevâzişli sözünü işitmedi. Ağlamağa başlayıp dedi ki:

-O mürüvvetkâr efendi, bana tesâdüf eylediği zamân ben bir bîcâre fakîr idim. İzhâr-ı cihet muhtaâc-ı muâvenet idim. İlmim, hünerim, yiyeceğim yok idi. Hattâ kendi mâlım olmayan bir şeye el uzatmanın ne kadar fenâ bir şey olduğunu bile bilemez idim. Ben o zamân pek sefâletde bulunuyordum. O râh-ı sakîmin beni zindana götüreceğini şimdi anlıyorum. O hayır-hâh efendi, bana tesâdüf edüb elimi tuttu. Bana kîn ve gazab eseri göstermedi. Bulunduğum tarîk-i şekâvetden rah-ı râstgûye ve tarîk-i selâmete götürdü. Allah o zât-ı âli-kadîri takdîs eylesin! Evlâdını bağışlasın! Beni sefâletten kurtardı.”

۱۳۵ - کلر آره سندن بر باقیش

تسلیم ایتدبکنه تماماً واقف اولور ایسه کز، او
بیوک آدمک حقنده چوقه یل و محبت حاصل ایدرسکز.
— بن سزک شمدیکی حالکزی بیلورم،
ماسبق احوالکزی نظر تقدیره بیله آلم!

[بوب] افندیگ بویوله س-ویلدیکی نوازشلی
سوزی ایشتمدی، آغلامغه باشلابوب دیدی که:
— او مروتنکار افندی، بکا تصادف ایلدیکی
زمان بن ریجاره فقیر ایدم. ازهر جهت محتاج
معاونت ایدم. علمم، هنرم، بیه جکم بوق ایدی.
حتی کندی مالم اولیان برشیئه ال اوزانمک نه قدر
فنا برشی اولدیغی بیله بیله من ایدم. بن او زمان
بک سفالتده بولایوردم. اوراه سقیمک بنی زندانه
کتوره جگنی شمدی آ کلابورم. او خیر خواه
افندی، بکا تصادف ایدوب المی طوتدی، بکا کین
وغضب اثری کوسترمدی. بولندیغ طریق ش-قا.
وندن داه راستکوبی وطریق سلامتیه کوتوردی،
الله او ذات عالیقدری تقدیس ایلسون! اولادینی
باغشلاسون! بنی سفالتدن قورتاردی.

(136)

Kâri! İşte burada perde kapandı. Hikâyem dahi nihâyet buldu.

Nice vakayi ü mecâlis vardır, ki onları zevât-ı âliye ancak anlayabilir. Benim tercüme-i hâlim gibi onlar küçük şeyler değildir.

Refikim Visgrandos'dan ayrıldım. O Londra'da ikâmet etmek üzere oraya gitmeyi ihtiyâr eyledi. Ben ise sonbahar geliyor diye tarlalarda biraz daha durmağı ârzû etdim. Barok da efendisiyle âile içinde kaldı.

İşte insân lütûfkâr ve merhamet-şiâr olursa fâre bile ona itaât eder, münkâd olur.

SON

Vefâ: 2 Kânûn-i Evvel 1307

— برفاومك سياحتى —

۱۳۶

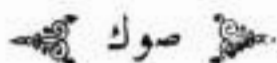

قاره! ايسته بوراده برده قباندى . حكايم
دخى نهايت بولدى .

نجبه وقايع ومجالس واردر، كه آنلرى ذوات
عاليه آنجق آكلايه بيلور . بيم ترجمه حالم كي آنلر
كوچوك شيلر دكلدر .

رفيقم [ويسقراندوس] دن آيرلدم . او [لوندره]
ده اقامت ايتمك اوزره اورايه كيتمكى اختيار ايلدى .
بن ايسه صوك بهار كليور ديه ترلارده براز دها
طورمى آرزو ايتدم . [باروق] ده افنديسييله
عائله اينجده قالدى .

ايسته انسان لطفكار ومرحمت شعار اولورسه
قاره بيله آكا اطاعت ايدر، منقاد اولور .

وفا : ۲ كانون اول ۱۳۰۷